

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

UNIVERZITET U SARAJEVU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA HISTORIJU

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

(Završni magistarski rad)

Mentor:

Prof. dr. Zijad Šehić

Kandidat:

Sanida Nuhanović

Sarajevo, 2020.godine

SADRŽAJ

PREDGOVOR	4
1.Radikalni nacionalizam: Historija izučavanja i metodološki izazovi	9
1.1.Crte mitova nacionalizma.....	19
1.2.Totalitarizam i rasna politika.....	20
1.3.Pojam antisemitizma i njegov historijski razvoj.....	22
1.4.Rasna politika za vrijeme nacionalsocijalizma u Njemačkoj.....	23
1.4.1.Arijska klasa i arijanizacija.....	24
1.4.2.Rasna politika prema Romima - Porajmos – holokaust za Rome-Romski zakoni.....	26
1.4.3.Rasna politika prema Poljacima.....	29
1.4.4.Rasna politika prema Rusima.....	30
1.4.5.Rasna politika prema Afro-Germanima.....	31
2.Adolf Hitler i nacionalsocijalistički režim u II svjetskom ratu	31
2.1.Dolazak Adolfa Hitlera na vlast.....	33
2.2.Početak nacističkog režima – Hitlerovi govori i shvaćanje politike.....	36
2.3.Hitlerova članska kartica i NSDAP.....	37
2.4.Ninberški zakoni i nacionalsocijalizam.....	40
2.4.1.Reakcije Jevreja na Nirnberške zakone.....	45
2.4.2.Kristalna noć.....	45
2.5.SS divizija do II Svjetskog rata.....	48
2.5.1.SS Wiking.....	49
2.5.2.Najznačajniji predstavnici SS divizije.....	49
2.5.3.Gestapo.....	54
3. Holokaust i posljedice holokausta-Holokaust u nacističkoj Njemačkoj	55
3.1.Holokaust kroz dnevnik Ane Frank.....	58
3.2.Koncentracijski logori i logori smrti.....	60
3.2.1.Auschwitz-Birkenau.....	61
3.2.2.Oslobodenje iz koncentracionog logora Aušvic.....	67
3.3.Broj žrtvava i posljedice holokausta.....	67
3.3.1.Strava i užas Auschwitza, najsmrtonosnijeg koncentracijskog logora II svjetskog rata, Mengele – “Anđeo smrti” iz Auschwitza.....	69

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

3.3.2.Hitlerovih “sedam patuljaka”: Kako je porodica Ovic uspjela da preživi Aušvic.....	72
3.3.3.Mengelov ZOO postao noćna mora patuljaka.....	72
3.4.Herta Oberhauzer, doktorka iz Aušvica i Ravensbrika.....	75
3.5.Albanska misija tokom Drugog svjetskog rata: Spašavanje Jevreja.....	76
4.Holokaust i antisemitizam nakon II svjetskog rata	
4.Posjeta Aušvicu povodom 75te godišnjice oslobođenja.....	77
4.1.Antisemitizam danas.....	81
4.2.Dnevnik Ane Frank.....	83
4.3.Svjedočanstva preživjelih iz Auschwitza.....	86
4.4.Njemački student kao lovac na naciste.....	88
4.5.Posljedice nacističke rasne politike.....	90
ZAKLJUČAK.....	92
KORIŠTENA LITERATURA I POVEZNICE.....	93

PREDGOVOR

Kada se govori o rasnom nacionalsocijalizmu u Njemačkoj, obično se pod time misli na nacizam i Hitlera kao vođu nacista tokom II svjetskog rata. Nacizam se tretira kao ideologija koja je zahvatila ne samo Njemačku i njemački narod, nego se proširila cijelim svijetom, odnosno svugdje gdje je nacizam naišao na svoje pristalice. U ovome radu, rasni nacionalsocijalizam u Njemačkoj od 1933 do 1945. godine, biće prezentovan kao proces koji je trajao duže od navedenog perioda i bio prisutan geografski i na drugim područjima. Inicijalna pojava za razvoj ovoga procesa biće rezultati I svjetskog rata, odnosno Versajskog poretka po kome je Njemačka proglašena kao isključivi krivac za I svjetski rat. Tada se javila potreba Nijemaca da saopere „krivicu“ sa svoga imena i uz veliku ekonomsku krizu koja je uslijedila nakon I svjetskog rata, potom kroz pojavu i razvoj totalitarnih režima, Nijemcima se ukazuje prilika da to i učine. Dolazi do značajnog političkog i propagandnog programa koji će naposljetku imati pojavu nacionalsocijalizma, poznatijeg kao nacizma, na političku scenu Njemačke sa jednim novim konceptom superiornosti jedne rase kojoj je predodređeno da vlada svijetom pri tome ne birajući način kako to postići.

Cilj ovoga rada jeste predstaviti i objasniti historijski tok svega onoga što ulazi u pojam rasnog nacionalsocijalizma u Njemačkoj. Bit će predstavljen hronološki slijed događaja od 1933. godine, objašnjeni i definisani najznačajniji pojmovi u sklopu ove teme, kao i najznačajnije ličnosti koje su obilježile period nacionalsocijalizma u Njemačkoj do 1945. godine. U radu će se obratiti i pažnja sa aspekta današnjice na ovaj proces koji je posebno bio agresivan u periodu II svjetskog rata. Posebna pažnja posvećena je kontinuitetu rasne teorije, antisemitizma, kao i primjer tj. koncentracionom logoru Auschwitzu kao svojevrsnom primjeru realizacije rasnih ideja i ove ideologije. Ova nacistička ideologija postala je pokretačka snaga promjena koje su obilježile historiju i nakon II svjetskog rata kada se mislilo da sa završetkom II svjetskog rata nestaje i nacizma.

Zadatak rada je i identifikovati odnos stranih država prema nacionalsocijalizmu i šta su poduzele kako bi spriječile realizaciju rasnih ideja odnosno, šta su strane sile učinile na spriječavanju progona Jevreja i drugih naroda koji nisu bile podobne prema rasnim idejama i rasnim zakonima.

Tematika rasnog nacionalsocijalizma u Njemačkoj od 1933 do 1945. godine dosta je zastupljena u historiografiji, ali ne i našoj domaćoj historiografiji. Izdanja koja su dostupna jednostrano su predstavljena, što predstavlja svojevrsan problem u izučavanju ove teme.

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

Ovdje su korištena izdanja Zagreba i Beograda. Tražeći literaturu za pisanja rada, ustanovljeno je da se temom rasnih zakona bavilo dosta autora. U svakom se djelu, o trećem Reichu ili o Holokaustu, autori osvrću na rasne zakone, no samo u kontekstu materije kojom se bave. Hitlerov je Weltanschauung (pogled na svijet) bio baziran na djelima Gobineaua, Chamberlaina, Wagnera.¹ Nationalsocijalistička partija je u potpunosti preuzela Hitlerove ideje, koje je on iznio u svojoj knjizi „Mein Kampf“, koja je kasnije postala Biblijom nacističke Njemačke. Najvažniji problem kojim se Hitler u toj knjizi bavio (prvi je bio ujedinjenje svih Nijemaca u jednoj državi), jest problem održanja i povećanja jedinki i rase.² Osnovu je njegovog političkog uvjerenja činio socijalni darvinizam. Po Hitleru je čitav život vezan uz tri temeljne postavke:

- borba je otac svega
- vrlina leži u krvi
- rukovodstvo je primarno i odlučujuće³.

Dok je nacistička rasna teorija počivala na sljedećim osnovnim aksiomima:

- temeljna nejednakost ljudske rase je određena genetski
- postoje različite ljudske rase
- postojanje inferiornih rasa, i tzv. anti-rase, Jevreja⁴

U radu je korištena i strana literatura, kao i mnogobrojini dokumentarni video materijali koji su nastajali još kao Hitlerovi propagandni materijali, ali i oni koji su nastajali nakon II svjetskog rata. Kroz rad je korišteno i dosta ilustracija radi slikovitijeg prikazivanja određenih tema. Pored pisanih izvora javljaju se brojni dokumentarni filmovi koji su imali propagandni zadatak za Njemce, odnosno reakciju ostatka svijeta koji će kasnije prerasti u memoarsku građu (u radu su korišteni video materijali npr. Apokalipsa, Šindlerova lista, parodija Čarlija Čaplina, Uspon zla...)

Zbog relativne savremenosti teme korišteni su i dostupni mnogobrojini novinski članci „Mreže za izgradnju mira“. U historiografiji se poklonilo dosta pažnje pisanju i objašnjavanju nezaobilaznog pojma kada govorimo o nacionalsocijalizmu a to je totalitarizam o kome se dosta pisalo. Izvorno se koncept totalitarizma odnosi na tačno tri historijska iskustva: iskustvo

¹ Cipek, Götz, 2012., 60-61

² Shirer, 1965., 122-127

³ Bullock, 1954., 347

⁴ Fleming, 1984., 8

talijanskog fašizma (1922 – 1945), njemačkog nacionalsocijalizma (1933 – 1945) te iskustvo ruskog staljinizma (između kraja dvadesetih i početka pedesetih godina dvadesetog stoljeća). Ta su tri režima izrazila nove, ranije nepoznate oblike moći, čije sličnosti zahtijevaju komparativistički pristup, i čiji zločinački ishodi postavljaju nova pitanja o odnosu koji se u 20. stoljeću uspostavlja između nasilja i države. Svi se teoretičari slažu barem oko jedne stvari: totalitarizam je antiteza, radikalna negacija pravne države kakva se razvila i proširila tokom prethodnog stoljeća u Europi (marksističko mišljenje). Totalitarni teror pretpostavlja državnu monopolizaciju nasilja, koja se ne vrši u ime ili za odbranu prava, ali koji se ipak upotrebljava prema potpuno racionalnim metodama i procedurama, odnosno onima koje impliciraju ekonomsku, administrativnu ili vojnu racionalnost tipičnu za moderne države. Između 1930. i 1932., pisac Ernst Jünger u nekim svojim ratnim spisima, naročito u zbirci *Krieg und Krieger* i eseju *Der Arbeiter*, popularizira ideju „totalne mobilizacije“ (*totale Mobilmachung*), koja vodi do diktature utemeljene na vladanju modernom tehnikom.⁵

Kulturno polje unutar kojega su tražili korijene, preteče ili prethodnike totalitarizma izrazito je široko. Karl Popper vratio se sve do Platona, koji je kriv zato što je uznosio mit o „savršenoj državi, državi Zlatnog doba, definitivno nepokretnoj državi.“⁶ Herbert Marcuse otkrio je Hitlerovo nadahnuće u pozitivističkoj sociologiji Augusta Comtea, teoretičara hijerarhijskog i autoritarnog industrijskog društva.⁷ Hannah Arendt, koja je proučavala antisemitizam i imperijalizam u devetnaestom stoljeću, upravo je tu pronašla neophodan laboratorij uzleta modernog totalitarizma te kao njegove prethodnike označila kritičare filozofije ljudskih prava, poput Edmunda Burkea, prve rasističke ideologe Arthura Gobineaua i Hustona Stewarta Chamberlaina te čak i žestokog pristašu kolonijalizma, Britanca Benjamina Disraelija.⁸

Također, svi se teoretičari totalitarizma slažu da je teror, državni teror čije se žrtve broje u milijunima, jedan od njegovih bitnih elemenata. S ove tačke gledišta, koncept totalitarizma nadalje se, „kao pokušaj prevladavanja one aporije filozofije i političke sociologije koja je, od Thomasa Hobbesa do Norberta Eliasa, preko Maxa Webera, interpretirala proces državne monopolizacije nasilja kao faktor civilizacije, navodno neminovno povezan s osnaživanjem i proširenjem prava“. Iako totalitarizam reproducira sve bitne karakteristike zapadnog racionalizma kakvim ga opisuje Weber, on dovodi do radikalne negacije onoga što je

⁵ Schmitt, 1972., 377-395

⁶ Popper, 1979., 26.

⁷ Marcuse, 1968., 76

⁸ Arendt, 1976., 299-301

heidelberški sociolog definirao kao modernu racionalnu legalnu vlast i označava stupanje zločinačke države na scenu. S usponom Hitlera na vlast u Njemačkoj 1933., pojam totalitarizma udomaćuje se u literaturi antifašističkih izbjeglica. Filozof Herbert Marcuse i sociolog Paul Tillich posvećuju mu nekoliko članaka u glavnim znanstvenim časopisima njemačke emigracije: *Zeitschrift für Sozialforschung*, časopis Frankfurtske škole, i *Social Research*, koji u New Yorku objavljuje *New School for Social Research*⁹. U Francuskoj se riječ javlja iz pera Emmanuela Mouniera i Jacquesa Maritaina.

Izbijanjem Hladnog rata pojam totalitarizma vratit će se u punoj snazi: posvećuju mu se sveučilišni kolegiji (pod vodstvom Carla Friedricha, 1953.¹⁰), a naročito je značajan skup priloga koji nastoje kategoriju totalitarizma ili interpretirati kao barbarstvo 20. stoljeća (*Izvori totalitarizma*, koje je Hannah Arendt objavila 1950.), ili preko koherentnog teorijskog modela formalizirati fenomenološku i strukturalnu analizu staljinističkog i nacionalsocijalističkog režima (*Totalitarna diktatura i autokracija*, koju su 1956. objavili Carl J. Friedrich i Zbigniew Brzezinski¹¹). U tom razdoblju, tema totalitarizma doživljava i najpoznatije književno uobličjenje, u romanu *1984*. Georgea Orwella. Kako bi se što jasnije i preciznije objasnilo sve ono što podrazumijeva rasni nacionalsocijalizam u Njemačkoj od 1933 do 1945.godine, u radu je korištena *hronološka*, ali i *tematska metoda*.

Rad je podijeljan na *četiri glavna dijela*, odnosno, *poglavlja sa podnaslovima uz četvrti dio kao osvrt na temu nakon 1945.godine*. Prvi dio **Radikalni nacionalizam: historija izučavanja i metodološki izazovi** koji obuhvata objašnjavanje i definisanje pojmova koji se odnose na samu temu kao što su narod, rasa, ideologija, holokaust, totalitarizam i ovo predstavlja svojevrsan uvod u temu. Bit će predstavljene rasne politike i zakoni prema narodima.

U drugom dijelu rada **Adolf Hitler i nacionalsocijalistički režim u II svjetskom ratu** bit će predstavljena biografija i dolazak na vlast Hitlera kao i uvođenje nacionalsocijalizma i Nirberške zakone u životne tokove na prostoru Njemačke. U ovom dijelu bit će obraćena pažnja na stvaranje odreda kao što su SS divizije i Gestapo za sprovođenje antisemitskih ideja i početak progona Jevreja u Njemačkoj.

Posljednji dio rada **Holokaust i posljedice holokausta** odnosi se na koncentracione logore u kojima su se primjenjivale razne metode mučenja i eksperimenti. Ovdje je prikazan kao

⁹ Marcuse, 1934., 405-433

¹⁰ Friedrich, 1953., 56

¹¹ Friedrich, 1966., 28

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

primjer jedan od mnogobrojnih koncentracionih logora, koncentracioni logor Aušvic i život u njemu, kao i ličnosti koje su se posebno istakle u svojim metodama mučenja i raznim eksperimentima. Kako bi se što bolje prikazao život zatvorenika u logoru navedeni su i iskazi brojnih preživjelih svjedoka kao i dnevnik Ane Frank u prikazivanju kako je izgledao život Jevreja u ovome periodu. Ovaj dio rada je ujedno centralni, jer u njemu se opisuju ključni momenti, ličnosti i metode koje su rezultirale holokaustom.

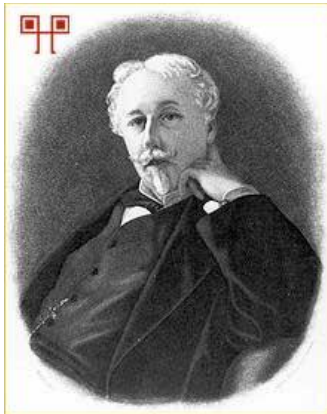
Sam rad se završava četvrtim dijelom **Holokaust i antisemitizam nakon II svjetskog rata**, odnosno osvrtom na temu nakon II svjetskog rata kroz niz informacija koje se odnose na današnjicu i odnosu prema žrtvama holokausta, njegovom značaju i obilježavanju, te koliko je prisutan nacionalsocijalizam danas u društvu.

Rad se završava zaključnom rječju, te donošenjem izvora koji su korišteni u radu.

1.Radikalni nacionalizam:Historija izučavanja i metodološki izazovi

Sam naziv teme radikalni nacionalizam upućuje na nešto što ima za posljedicu drastične rezultate. U kontekstu toga potrebno je zapravo definisati šta se podrazumijeva pod tim nazivom kao i šta je dovelo do toga. Kako je tema rada geografski smještena u Njemačkoj pred i tokom Drugog svjetskog rata potrebno se držati ovoga prostora i vremena u definisanju samih pojmova koristeći izvore autora koji su se već ranije bavili ovom problematikom u svom radu. Ovi pojmovi podrazumijevaju jako širok prostor tumačenja.

Nacija (lat. natio: rod, pleme, narod) se gleda kao sociološka i historijska kategorija koja označava globalnu društvenu zajednicu modernog doba. Do 19. stoljeća nacija se odnosi na društvene grupe sa zajedničkim precima ili zajedničkim teritorijalnim porijeklom, da bi od 19. stoljeća u nekih naroda pojam dobio državno-pravno poređenje.¹² Definicija nacije kod pojedinih učenjaka ima svoje izvorište u opštim teorijskim orijentacijama koje zastupaju u pripadnosti određenoj naciji, čija posebna svojstva i razvoj nastoje uzdignuti na razinu univerzalnog pravila i opšte strukture svojstvene svim nacijama, dok manji broj poima naciju koju u svakom pogledu izjednačuju sa državom, te oni kao što su *A.Gobineau* i *H.S.Chamberlain* kojima je nacija izraz psihofizičkih osobina predaka.¹³



Arthur de Gobineau-slika: https://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_de_Gobineau

Gobineauova knjiga, “Esej o nejednakosti ljudskih rasa”, bila je prva koja je pružila znatan izvor informacija nacizmu. Njegova je knjiga zapravo nudila “znanstveno” objašnjenje nejednakosti ljudskih rasa. Prema Gobineauu, rasa je ključ povijesti i civilizacije. Postoje tri temeljne ljudske rase, bijela, crna i žuta, a među njima, bijela je i superiorna.¹⁴ Bit je njegove teorije da bolja i superiornija rasa mora dominirati drugim rasama, a nikako se s njima miješati, jer se mješanjem ne mogu poboljšati slabije rase, već se samo može oslabiti

¹² Muhić, 2010., 885-894

¹³ Opća enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Klež,II izdanje,1/8 ,Zagreb 1979,645

¹⁴ Shirer,1965,151

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

jača.¹⁵ Prema Gobineauu, historija je pokazala da sva civilizacija izvire ili iz bijele rase, ili u kooperaciji s njome. Gobineau dalje govori da je dragulj bijele rase njen arijevski dio, a među njima najbolji Nijemci. Upravo je taj dio njegove knjige pridonio stvaranju nacionalsocijalističke teorije.¹⁶ Međutim, postoji jedan bitan problem bijele rase, odnosno Arijevaca, a to je da su oni brojčano znatno slabiji od nižih rasa, te shodno tomu prisiljeni na miješanje. Tim se miješanjem čišća i bolja bijela rasa, sukladno prirodnim zakonima, degradira. Posebna je tragedija, dalje govori, što se u svom tom miješanju i rasnom degradiranju neoštećeni održavaju Jevreji, a što on smatra za najzačudniji primjer rasne konzistencije što ga je historija dala.¹⁷ Na kraju Gobineau zaključuje da je konačan rezultat tog miješanja naroda stvaranje univerzalne mješavine rasa, nesposobne za razvoj i proizvodnju daljnje kulture.¹⁸ Vjerovatno je taj dio naveo Hitlera na donošenje zakona o "očuvanju njemačke krvi i časti", a cijeli Gobineauov rad bio je vrlo inspirativan za nacionalsocijalističku ideologiju.



Houston

Stewart

Chamberlain

-slika:

https://en.wikipedia.org/wiki/Houston_Stewart_Chamberlain

Chamberlain, hipersenzitivan i neurotičan, podložan čestim živčanim slomovima, po vlastitom pričanju gonjen demonima, jedna je od osoba, čiji su život i djelo odigrali odlučnu ulogu u nastanku nacionalsocijalističke rasne teorije i rasnih zakona Trećeg Reicha.¹⁹ Godine 1896. napisao je biološku tezu koja će dominirati njegovim cjelokupnim radom, a bit će i osnova teme o rasi i historiji obrađene u njegovoj najpoznatijoj knjizi, "Genze 19. stoljeća". Upravo je ta knjiga ponudila nacionalsocijalizmu materijal za njihove rasne teorije i rasne zakone.²⁰ Kao i Gobineau, kojeg je cijenio, Chamberlain je ključ historije, kao i bazu

¹⁵ Heiden, 1944, 227-28

¹⁶ Shirer, 1965, 151

¹⁷ Heiden, 1944, 227-28

¹⁸ Carr, 1978, 115

¹⁹ Shirer, 1965, 153

²⁰ Ibidem; 153

cijelokupne civilizacije pronašao u rasi. Da bi se objasnilo 19. stoljeće, govorio je Chamberlain, treba uzeti u obzir što je naslijeđeno iz davnina, a to su po njemu tri bitne stvari: grčka filozofija i umjetnost, rimsko pravo i ličnost Krista. Postoje i tri nasljednika, i to dvije čiste rase, Nijemci (Teutonci) i Jevreji, te polu-rasa Latina Mediterana. Među njima, Teutonci su najvredniji. Jedine dvije čiste rase su, dakle, Teutonci i Jevreji.²¹ **Chamberlainova rasna teorija** „Geneza 19 stoljeća“ podrazumijeva očuvanje germanske krvi boreći se protiv elementa koji su tuđi rasnom germanstvu, tj. protiv rimokatoličkog duha i protiv judaizma što ukazuje koliko je bio izraziti antisemista, jer Jevreje podrazumijeva kao rasu, a ne religijsku zajednicu što je doprinijelo razvoju novog vida antisemitizma koji je od tada smatran elementom rasizma.²² Chamberlain zaključuje da put u spas leži u Teutoncima i njihovoj kulturi, a posebno Nijemcima, najboljima među Teutoncima, jer su oni naslijedili najbolje kvalitete Grka i Indoarijevaca. Samim time, oni imaju pravo biti gospodari svijeta.²³ Za razliku od Gobineaua, Chamberlain je vjerovao u ljekovitu snagu Arijevaca, te u njihovu sudbinu kao gospodara svijeta, što su nacionalsocijalisti prihvatili, i označili Chamberlaina za jednog od njihovih “proroka”, prozvavši ga “duhovnim” osnivačem nacionalsocijalističke Njemačke.²⁴ Svoje viđenje je prenio Hitleru prilikom susreta u Bajrutu 1927. godine što postaje rasna religija za nacističke vođe. Nacionalsocijalizam i nacionasocijalistička partija formira platformu učenja o nadmoći arijevske rase, antisemitizam, podvrgavanje svih državnih i upravnih funkcija pod vlast partije, gušenje individualnih sloboda, zasnovano na potpunoj koncentraciji vlasti u rukama jednog vođe, izgradnji zapovijedanja od vrhovnog Firera do najnižih nositelja vlasti, princip nacionalne ekspanzije itd.



Richard Wagner slika: https://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Wagner

Jednom je prilikom Hitler izjavio, a potom ponavljao, da “tko god želi razumjeti nacionalsocijalizam, mora prvo poznavati Wagnera”. Wagner je, kao i Hitler, vatreno mrzio Jevreje,

²¹ Termin “arijevski” je originalno bio lingvistički termin, i označavao je indo-evropsku skupinu jezika, dok mu je Chamberlain pridodao rasnu konotaciju, označavajući pod tim terminom superiornost nad “semitskim” rasama. Ni termin “semitski” nije originalno imao rasnu konotaciju, već je bio lingvistički termin, kojim se nisu označavali Jevreji i ne-Jevreji, već grupa jezika koja je uključivala Hebrejski i Arapski

²² Ibidem, 57

²³ Shirer, 1965, 154-56

²⁴ Ibidem, 158

smatrajući da postoje da bi dominirali svijetom svojim novcem. Veliki je kompozitor prezirao parlamentarizam i demokraciju, te materijalizam i mediokritet buržoazije, ali se grozničavo nadao da će Nijemci, sa svojim posebnim talentima i nadarenošću, postati ne vladari, već prosvjetitelji svijeta.²⁵ Wagnerov se “Weltanschauung” bazirao na njemačkoj paganskoj mitologiji, kojoj je posvetio većinu svojih opera (Prsteni Nibelunga npr.), te na rasnoj teoriji, koju je preuzeo, prvo od Gobineaua, a zatim od Chamberlaina. Wagner je bio odgovoran za otvaranje tzv. “gobineauovih” društava, u kojima se izučavala rasna teorija.²⁶

Vaše de Lupaz u djelima, „*Društvene selekcije*“, „*Arijevac i njegova društvena uloga*“ i „*Rasa i društvena sredina*“ objašnjava klasifikaciju europskih rasa i to Homo europeanus-visok, plav hrabar, Homo alpinus-nizak rast, smeđ, okrugla glava, Homo mediteranus. Proces formiranja nacija usporedan je sa nastankom i razvojem građanskog društva koje se suprostavljalo feudalnom poretku. Razvoj idejnog sistema leži u osnovi svih promjena koje zatičemo od raspada feudalnog društva-promjena u sferi tehnologije, prometa, sistema vlasništva, društvenog uređenja, položaja pojedinaca, strukture države itd.

Stav **E.Hobsbavna** je da su nacije i nacionalizam moderne pojave, što podrazumijeva jasno suprotstavljanje vrlo često prisutnom shvaćanju u nacionalnoj javnosti i nacionalnome javnome mnijenju o drevnosti nacije. Subjektivno uvjerenje o vječnosti ili dugotrajnosti nacije ne može se uskladiti s objektivnom činjenicom njihove novovjekovnosti ili, čak, suvremenosti. Time Hobsbawm ne izriče ništa novo, jer velika većina istraživača prihvaća, s manje ili više dosljednosti, ideju o modernosti nacije. Nacije su neodvojive od određenog stupnja ekonomskog i tehničkog razvoja. Hobsbavn smatra da se ne mogu dati objektivni kriteriji za definiranje nacije, je se time moderni fenomeni pokušavaju ugurati u okvir stalnosti i univerzalnosti, što je, u najmanju ruku, čudno objašnjenje. Subjektivni kriterij, koji stavlja u prvi plan nacionalnu svijest, pokušava izbjeći apriornost objektivizma. U autorovu određenju nacije prisutna su dva kriterija: nacija označava ili zajednicu državljana ili grupu ljudi koja to želi postati.²⁷ U razmatranjima dominira prvo određenje nacije, jer se polazi od toga da nacionalna država prethodi masovnom nacionalizmu, što, bez sumnje, vrijedi za Sjevernu Ameriku, te za zapadnu i sjeverozapadnu Europu, ali ne vrijedi za većinu nacionalizama u jugoistočnoj i istočnoj Europi. Nacionalne države, i to kao djelomično ili potpuno samostalni entiteti na području istočne i jugoistočne Europe, suvremene su pojave, za razliku od masovnih nacionalizama, pri čemu treba uzeti u obzir da pokušaji stvaranja

²⁵ Ibidem, 147

²⁶ Ibidem, 148-50

²⁷ Cipek, Götz, 2012., 97

nacionalnih država u okviru višenacionalnih zemalja (Jugoslavije i Sovjetskog Saveza) nisu uspjeli, zbog čega su te zemlje dugoročno bile osuđene na propast. Autor istražuje različite vrijednosti, koje artikuliraju različiti nacionalizmi, stavljajući na prvo mjesto politiku i smatrajući da je osnovno poimanje nacije političko. Smatra da je jezik vrlo značajna kategorija, ali da ne mora biti konstitutivno određenje nacije, jer je često precjenjivanje jezika proizlazilo iz aktualnih potreba za nacionalnim ujedinjenjem i/ili nacionalnim proširenjem. Za religiju autor smatra da može biti važno obilježje nacionalizma, ali da se nacija gotovo nikada ne može definirati isključivo religijom.²⁸

Hitlerov je *Weltanschauung* (pogled na svijet) bio baziran na djelima Gobineaua, Chamberlaina, Wagnera, na koje je Martin Luther ostavio neizbrisiv pečat. Nacional-socijalistička partija je u potpunosti preuzela Hitlerove ideje, koje je on iznio u svojoj knjizi "*Mein Kampf*", koja je kasnije postala Biblijom nacističke Njemačke. Drugi najvažniji problem kojim se Hitler u toj knjizi bavio (prvi je bio ujedinjenje svih Nijemaca u jednoj državi), jest problem održanja i povećanja jedinki i rase.²⁹ Osnovu je njegovog političkog uvjerenja činio socijalni darvinizam. Po Hitleru je čitav život vezan uz tri temeljne postavke:

- borba je otac svega
- vrlina leži u krvi
- rukovodstvo je primarno i odlučujuće³⁰

Hitler je čitav život vidio kao neprekidnu borbu, a svijet kao džunglu, u kojoj najsposobniji preživljavaju, a najjači vladaju, svijet, u kojem smrt slabijega zapravo znači život za jačega. Najjači mora dominirati, a ne se mješati sa slabijim, žrtvujući pri tome svoje vlastiti veličinu. Pravo očuvanja kulture, za Hitlera, je povezano s pravom jačeg i boljeg u svijetu na pobjedu. "Miješanjem krvi i padom rezultante nivoa rasne čistoće zapravo je došlo do izumiranja starih kultura. Sve što nije dobra i čista rasa, pljeva je.", govorio je Hitler. Pljeva su bili Jevreji i Slaveni, i u vrijeme kada će postati diktator, zabranit će vjenčavanje Nijemaca i "pljeve".³¹ Iz tih pretpostavki povučen je zaključak da je najbolja i najčišća rasa, njemačo-arijska rasa predoređena da vlada, a da shodno tomu, manje važne, kulturno inferiorne rase postoje da bi ih služile. Na dnu su skale Jevreji, kao anti-rasa predstavljali "bezvrijedan život."³² Da bi Nijemci bili u stanju izvesti ono što su Hitler i Nationalsocijalizam izmislili, tj. da bi postali i ostali rasa gospodara, za što su kao najbolja vrsta bili predodređeni, predstavljen je koncept

²⁸ Hobsbawm, 1993.,207-211

²⁹ Shirer,1965, 122-127

³⁰ Bullock,1954.,347

³¹ Shirer,1965, 128-29

³² Fleming, 1984, 8

tzv. "narodne države" (Volksstaat). Ta se narodna država morala bazirati na rasnoj teoriji. Šta više, rasizam je trebao biti esencija takvog državnog tipa. Takva država ni u kojem slučaju ne vjeruje u jednakost rasa, već uz njihovu različitost prepoznaje i njihovu veću i manju važnost, te se bori za pobjedu bolje i jače, a zahtijeva subordinaciju inferiorne i slabije. Najvažnija je svrha "narodne države" očuvanja čistoće rase, i rasa mora biti u centru svekolikog državnog života.³³ Jednom kada dođe na vlast, Hitler će sa svojom partijom u potpunosti pokušati provesti i rasnu teoriju i koncept "narodne države". Za procese formiranja, a posebno izgradnje nacija, koji prate određene nacionalne ideologije i politike, uobičajena je upotreba riječi **nacionalizam**. Teorije građanskih orijentacija daju neutralno određenje kategoriji nacionalizma, u tom smislu što ga shvaćaju kao ideološki pokret koji je usmjeren na postizanje, ili na jačanje autonomije i individualiteta određenih narodnih grupa, koje već mogu biti oformljene ili tek predstavljaju potencijalne nacije. Formiranje nacije u Italiji, Njemačkoj i zemljama istočne Europe počinje u 19 stoljeću uzimajući maha i na drugim područjima. Ovdje pojava nacionalizma uključuje ideološko, političko, sociološko i vrijednosno određenje na koje autori nailaze prilikom svog istraživanja i kao takvim moraju prići objektivno u širem rasponu razmišljanja vodeći računa da ne prelaze granice fokusa svog istraživanja. Tako imamo različita tumačenja i definiciju nacionalizma iz različitih aspekata i branši pa tako sociološki gledano, Mladen Zvonarević u svom djelu *Socijalna psihologija* navodi da je nacionalizam sistem ideja, pogleda, predstava i praktičnih postupaka zasnovanih na etnocentrizmu.³⁴ U zavisnosti od preovlađujuće sfere manifestovanja nacionalističke usmjerenosti ovih ili onih socijalnih grupa i društava, razlikuju se: 1) *sociokulturni*- koji se manifestuje kao stremljenje nacionalno-etničkih društava očuvanju i napretku svoje nacije, te sociokulturne i duhovno-psihološke samobitnosti 2) *jezički*- koji je orijentisan na očuvanje, sveukupan razvoj i rasprostranjenost narodnog jezika, sve do sticanja statusa državnog 3) *ekonomski*-usmjeren na obezbjeđivanje prioriteta industrijskim i poljoprivrednim proizvodima, te trgovačkim i bankarsko-finansijskim grupama u međunarodnoj konkurenciji 4) *politički*-koji se manifestuje u tendenciji izgradnje sopstvene države na osnovu jedinstva nacije i dominacije svoje države na međunarodnoj sceni 5) *socijalni*-koji se manifestuje kao neprijateljski oblik prema ljudima druge nacionalnosti npr. Ciganima, Jevrejima i drugima 6) *militarističko agresivni*- koji je bio dominantan u vrijeme između dva svjetska rata u Njemačkoj i Italiji, i primivši formu ideologije i prakse dominacije države nad drugim,

³³ Shirer, 1965., 130-32

³⁴ Zvonarević, 1986., 498.

agresivno gušenje, potčinjavanje i porobljavanje naroda drugih država uz pomoć predstava o višoj-arijevskoj rasi, tjesno se povezao sa **rasizmom**.³⁵

Godina 1983 se može uzeti kao prekretnica u istraživanju na polju nacionalizma kada su se pojavile 3 poticajne knjige o toj problematici *Ernest Gelner* (E.Gelner, Nacije i nacionalizam, Politička kultura, Zagreb, 1998), *Benedikt Anderson* (B.Anderson, Nacija: Zamišljena zajednica, Beograd 1998), *Erik Hobsbawn* (ERIC J. HOBBSAWM, Nacije i nacionalizam, Zagreb, 1993., Novi Liber). Konvencionalno poimanje nacije, a ono je duboko ukorijenjeno u kolektivnom historijskom pamćenju pripadnika savremenih nacionalnih država, insistira na stanovištu da upravo ta nacija postoji od arhaičnih vremena. Tako među medijavalistima i nekim historičarima koji se bave ranijim razdobljima historije i smatraju da u ranom srednjem vijeku ili u ranoj moderni mogu da utvrde rane nacionalne ili protonacionalne pojave, kao poduhvati koji su unaprijed osuđeni na neuspjeh.³⁶ Nacionalni jezici, kao i pokretačke ideje nacionalizma, išli su na ruku obrazovanju nacionalnih djela sa vrhunskim ostvarenjima kao npr. Niče, Gete i Lesing u Njemačkoj, koji su predstavljali uzore u razvoju određene nacionalne literature, ali sami ne potiču iz idejnog svijeta nacionalizma. Predstava o homogenoj naciji vodila je do rigidne prakse isključivanja nacionalnih manjina, a također se ne može predvidjeti i da je ideal nacionalnog jedinstva otežavao pronalaženje rješenja koje bi olakšalo zajednički život u multinacionalnim društvima, budući da bi takvo rješenje predstavljalo da prizna ravnopravnost, „drugog“.³⁷

Jedna od najprihvaćenijih definicija rasizma data je u „*Riječniku francuskog jezika*“ Pola Robera iz 1962.g. po kome je rasizam „teorija o hijerarhiji rasa koja se zasniva na vjerovanju da društveni status zavisi od rasnih osobina i da nadmoćnu rasu treba očuvati od miješanja sa drugim rasama“.³⁸ Prvi put riječ rasizam se navodi u *Larousse enciklopediji* 1932.g.u značenju opredeljenje, učenje rasiste dok riječ rasista se podrazumijeva nacionalsocijalista koji tvrdi da predstavlja čistu njemačku rasu iz koje su isključeni Jevreji. Pojam koji se često veže za rasizam, po „njemačkoj“ nauci, a koji ima korijene u antici je antisemitizam koji se podrazumijeva kao mržnja i neprijateljski stav i predrasude prema Jevrejima kao religijskoj skupini i naciji. Po mišljenju J.G.Fihteja država treba biti planski, racionalno regulisana organizacija gdje je nacionalna svijest po njemu polazni stadij po kome sve pojedince preko nacije uvrštavaju u kozmopolitsku cjelinu. Njemačka se ujedinila nakon ratova 1871.g.čime

³⁵ Ibidem, 28-30

³⁶ Veler, 2002,43-44

³⁷ Ibidem,135-136

³⁸ de Fontet, 1999 „5

se stvorio militaristički duh sa vrlinama feudalne klase: autorizam, poslušnost, obožavanje domovine sa kvazi-feudalnim društvenom i političke identifikacije građanstva sa bonapartističkim sistemom Vilhelma III. Najznačajniji teoretičari rasizma su Žozef Arthur de Gobino, H.S.Chamberlain, V.de Lapuž, koji su spomenuti ranije u radu. Početkom 20. stoljeća Njemačka postaje vodeća europska imperijalistička država koja teži podjeli svijeta, a to posebno ističe od 1914. g. uskrsavanjem pangermanizma u tradicionalnoj agresivnoj formi na račun Rusije. Antisemitizam je krajnje nacionalistički, rasistički pokret koji Jevreje smatra stranim, destruktivnim i manje vrijednom rasom, čiji ekonomski politički i kulturni napredak treba onemogućiti. Još 1880. g. Mar, kapelan Šteker, pruski historičar Trajčke, slijepi filozof Diring osnivaju antisemitsku ligu kojom drže na javnim skupovima u Berlinu govore protiv Jevreja i peticijom od Bizmarka traže zabranu useljavanja Jevreja u Njemačku i učešće u službi, a antisemitski pokret posebno radi u II svjetskom ratu. U svom djelu koje je napisao u zatvoru Landsber am Leh u vrijeme svojevrsne literature s tezom književnosti niže rase roman Artura Dintera „*Grijeh protiv krvi*“, „*Mein Kampf*“ Hitler ističe ujedinjenje Nijemaca ka stvaranju stvarnog tla i teritorije, te uočava dvije opasnosti po njemački narod-marskizam i Jevrejstvo. On govori o univerzalnosti rase regulisane zakonom prirode ističući da je Arijevac utemeljivač kulture. Kod Arijevaca je najjača želja za žrtvovanjem i ličnim zalaganjem ličnog rada, pa čak i vlastitog života za druge što podrazumijeva kao objašnjenje pojma idealizma i duhovnih osobina dok su Jevreji paraziti. U pretposljednjoj rečenici Hitler određuje državu, koja ljubomorno bdi nad očuvanjem najboljih elemenata vlastite rase, da treba jednoga dana postati gospodar Zemlje.³⁹

Alfred Rozenberg je djelovao uz Hitlera kao aktivist njegovog pokreta u Minhenu. Godine 1930te je objavio djelo „*Mit 20 vijeka*“ kojim je Hitler tek umjereno bio oduševljen. Rozenbergove predstave o religiji su bile povezane sa religijom, pa je tako tvrdio da., tzv. *Starom zavjetu treba jednom zauvijek ukinuti svojstvo vjerske knjige*“, jer je to jedini način da spriječi davnašnji pokušaj judaizacije Nijemaca.⁴⁰ Svi gore pomenuti ljudi sa ovakvim razmišljanjima koji su pisali iracionalne spise našli su se na čelu države čime su iz teorije prešli u praksu, tj. sa riječi na djela. To je bila praktična primjena hitlerovskih rasističkih ideja, koja je dovela do užasnih posljedica s tim da je najstrašnija osobina tog sistema bila sistematična i unaprijed smišljena namjera da se sprovede rasno istrebljenje. Hitler je kroz arijevske mladež, masovnu propagandu i obavještajna djela koja je širio ministar narodnog prosvjedenja i propagande dr. J. Goebels omogućavao brže širenje rasne mržnje. Već u

³⁹ de Fontet,1999.,73-77

⁴⁰ Muhić, 2010., 885-894

govorima koje je držao Hitler, kao predsjednik Nacističke stranke dala se naslutiti mržnja koju je gajio prema Jevrejima i koja je kasnije prerasla u jedan od najvećih zločina u historiji čovječanstva-**holokaust**. Godine 1935-te u Rajhstagu doneseni su Nirnberški rasni zakoni na državnom partijskom zasjedanju kao pravna osnova rasne države sa ciljem uklanjanja Jevreja iz javnog života. Prvi zakon zvanično se zvao Zakon o građanstvu Rajha, a drugi o zaštiti njemačke krvi i njemačke časti 15. 9. 1935. g. čime nacistička država postaje staleška. Načela rasističkog prava su od 14. 11. 1935. g. po kojoj Jevrej ne može biti državljanin Rajha, nema pravo glasa, i pravo na javne funkcije. Odnos prema njima je postao suroviji. Maltretiranja su se sve više množila a atentat mladog Jevreja na njemačkog službenika u Parizu postaje povod za progone Jevreja. Godine 1938 nakon poziva da Jevreji prijave svoju imovinu Gebels 9. 11. 1938. na godišnjicu puča poziva SS i SA odrede na antisemitsku akciju čime počinje tzv. Kristalna noć u kojoj sa 9 na 10.11. dolazi do rušenja, paljenja itd. čime se Jevreji isključuju iz društvenog života i još su morali platiti odštetu Nijemcima od 1,25 miliona maraka, konfiskovana je imovina i isključeni su iz privrednog života. Izbijanjem Drugog svjetskog rata započeo je sa radom sistem koncentracionih logora punom snagom. To je bila ogromna mašina čija je svrha bila da unizi, degradira, obeščasti koliko je moguće, a najizad i da istrijebi niže rase, pretvarajući ih malo-pomalo u oblake dima i u kamione pepela koji je istresan u Vislu.⁴¹

Otvaraju se logori za ljude „nečiste krvi“ - politički nepodobne, kriminalce, hendikepirane, Rome, Jevreje, Slavene, crkvene službenike, Jehovine svjedoke, homoseksualce, rasno-biološki manje vrijedni. O najezdi antisemitizma je pisala u svom dnevniku Ana Frank. Sve navedno je sigurno bio poduhvat u koji se upustio Treći Rajh u cilju sistematskog istrebljenja čitavog jednog ogranka ljudskog roda gdje svaki vrednosni sud, svaka osuda, svaki ružni epitet, ma kakvi oni bili, ostaju znatno ispod istine. Broj žrtava bio je takav da je stvoren sumorni neologizam **genocid**. Lečonski je zapazio da je procenat poginulih u europskoj jevrejskoj zajednici znatno veći nego kod onih naroda koji su bili najteže pogođeni ratom. Najvjerovatnija hipoteza vrti se oko „klasičnog“ broja od 6 miliona jevrejskih gubitaka.⁴²

Analizom rasističkog ponašanja uočavaju se dvije vrste elemenata jedni se odnose na psihologiju pojedinca dok drugi proističu iz društvenog okvira. Alberto Memi je u nekim svojim radovima predložio definiciju rasizma „*rasizam je uopšteno i definitivno vrednovanje razlika, stvarnih ili izmišljenih, u korist tužioca a na štetu žrtve, sa ciljem da opravdaju*

⁴¹ de Fontet, 1999 .,85-86

⁴²Ibidem, 90

njegove privilegije ili napad“. Rasista sebe stavlja u lakši položaj, jer se ne obara na moćne, a time se objašnjava čuveni rasizam „*malog bijelog čovjeka*“ koji na taj način dolazi do kompenzacije za svoju osrednjost i do prilike da sebi uz malu cijenu izgradi iluzorno prestolje. Drugi element je društveni okvir. Iako dijete ne reaguje spontano rasistički, izvjesno je da porodičnoj sredini i obrazovanju pripada velika uloga u širenju predrasuda sa kojima autori tokom svog istraživanja dolaze u sukob jer u odnosu na te predrasude pišu se dijela, sprovode djela i izvori za daljnja istraživanja pa je onda jako bitno doći do izvora po mogućnosti primarnih sa obje strane - žrtve i krvnika kako bi nastalo stvarno djelo istraživanja. Mnogi uticaji društva i mnoga druga iskustva sticana u svakodnevnici i u krugu porodice, utiču na to da se dijete kasnije počne ponašati rasistički. Tokom priprema Njemberškog procesa zahvaljujući bogatoj nacističkoj arhivi došlo se do izvanrednih izvora i istraživanja među kojima je bio i Alan Balok. Ne možemo a da ne budemo iznenađeni značajem koji izvjesni ljudi danas pridaju partikularizmu u ime antirasizma, a ne zapažajući pri tome da je pretjerano isticanje razlika upravo postupak koji se nalazi u samoj osnovi rasizma. Ono što je bitno je da treba poštivati drugoga i prihvatiti ga kao različitog.⁴³

Nažalost nacionalizam bez obzira na gore navedene posljedice koje su se desile tokom Drugog svjetskog rata samo se produbljuje. Nacionalizam kroz svoje političke stranke širi i danas svoju ideologiju i vrši propagandu ovisno o trenutnoj političkoj sceni pa makar to bilo i prikriveno uvjeravajući da nacionalizam više ne živi, ne postoji kako bi zapravo opstao. Uvjerena sam da se kojom situacijom na sceni ukaže razlog i opravdanje za ponavljanje nacionalističkih rezultata koji su već spomenuti da bi se sve ponovilo, ali sa jednom razlikom. Svaki novi nacionalizam u praksi nastoji ispraviti greške koje je napravio prošli put kako bi ovaj put ideologija i program nacionalizma bio u potpunosti planski i realizovan. Nacionalizam danas itekako živi kroz svoje političke stranke koje kroz određenu propagandu u narodu gaje osjećaj pripadnosti jednom narodu, njegovoj posebnosti, kao i da se u prošlosti opravdano činilo i djelovalo zarad višeg cilja.⁴⁴

⁴³ Ibidem, 121-122

⁴⁴ Gilbert, 1931., 26

1.1. Crte mitova nacionalizma i ideologije

Za vrijeme *interbellum* Evrope, na ivicama političkog društva razni pokreti su se gurali da uđu u fokus društva razorenog ratom i ekonomskim krizama.⁴⁵ Socijalisti, anarhisti, marksisti i fašisti, koliko god bili suprotstavljeni jedni drugima, mnogi predstavnici ovih pokreta su nadahnuće pronašli u idejama jednog francuskog filozofa kako bi osposobili svoje pokrete.

Georges Sorel, po kojem je nazvan pokret sorelijanzizam kao vid revolucionarnog sindikalizma, za ključne političke ideje je imao anti-elitizam, anti-realizam i možda najvažnije –moć mita u životima ljudi i njegovu odbranu nasilja, o čemu je pisao u svom djelu *”Razmišljanja o nasilju”*. U jednom radničkom, ljevičarskom smislu, njegova ideja o moći mita i nasilju se ogleda u tezi da će proleterijat klasnu borbu dobiti kroz mobilizirajuću moć mita i generalni štrajk. Iako su ovakve ideje rezonovale među komunistima kao što je italijanski vođa komunista Antonio Gramsci, neki drugi dojučerašnji ljevičarski ideolozi, kao što su *Robert Michels* i *Benito Mussolini*, produžili su ideju u fašizam i preuzeli prihvatljive elemente za svrhe njihove nove ideologije.⁴⁶ Mit, u nacionalističkim krugovima, ispoljava se kao tzv. ”nacionalni mit”, ili u vidu ”nacionalističkih mitova” kao što su osnivački mit koji govori o genezi naroda, mit o zajedničkom porijeklu naroda i mit o trajnosti i vječnosti naroda zasnovan na nacionalnom karakteru, teritoriji, institucijama i kontinuitetu kroz generacije.⁴⁷ Kroz knjige, članke, televizijske emisije, dokumentacije, internet stranice i blogove, neuki amateri koji su nacionalistički pseudohistoričari promiču argumente koji se sastoje od raznih pogreški i laži, publikama od miliona ljudi koje se i same sastoje od nestručnjaka koji ne mogu da vide kroz apsurdnosti koje promiču ovi diletanti. Često parafraziran citat pripisan Volteru glasi: *”Oni koji vas mogu navesti da vjerujete u apsurdnosti, mogu vas navesti da počinite zvjerstva”*.⁴⁸ Drugim riječima, ”mi” moramo imati sva prava koja želimo, ali ”vi” ne smijete imati ikakva. Ovu ideju nacionalistički pseudohistoričari pružaju kroz smiješne argumente koji hipnotišu um publike bez zdravog razuma i koja ne zna za bolje, dok nacionalistički pseudohistoričari će tvrditi da je njihova etnička grupa ”gospodarska rasa” i da su svi jezici samo dijalekti njihovog jezika.⁴⁹ Hitler se zalagao za stvaranje Velike Njemačke koja bi se pružala od sjevera Francuske do Urala i kojoj će živjeti svi Nijemci.⁵⁰ Sama ideja se zasnivala na načelu da prostor na kojem živi i jedan Nijemac treba biti Njemačka, te se samim tim stvaraju težnje za osvajanjem tuđih teritorija. U svoj program Hitler je unio i rasističke

⁴⁵ Ulrich, 2002.,7

⁴⁶ Eatwell,1996.,215

⁴⁷ Ulrich, 2002.,8

⁴⁸ Ibidem,21-22.

⁴⁹ de Fontet,1999.,5.

⁵⁰ Ibidem, 9.

ideje o čistoj nordijskoj ili arijevske rasi⁵¹ koja je predviđena da vlada svijetom, dok su svi narodi manje vrijedni predodređeni da im služe. U cilju ove ideje su poduzimane razne kvazinaučne ekspedicije kako bi se to i dokazalo.⁵² Nacionalistička pseudohistorija, dakle, služi kao opravdanje za mržnju i ugnjetavanje. Neki od najčešćih oblika nacionalističke mitomanije se ogledaju u ovim crtama:

Tvrđnje o čistoći i homogenosti predaka etničke grupe: Nacionalisti su generalno opsjednuti dokazivanjem da je njihova etnička grupa prisutna na trenutnoj teritoriji od pamtivijeka i obično tvrde porijeklo od nekog antičkog naroda čiju bivšu teritoriju sada naseljavaju (ali, čiji jezik oni ne govore). Npr. Slaveni iz Sjeverne Makedonije zamišljaju da su upravo oni potomci antičkih Makedonaca i slave, između ostalih, Aleksandra Velikog kao svog nacionalnog heroja, i često su takve tvrdnje popraćene izjavama poput *"krv grupe X teče mojim venama!"*

Pozivanje na drevne simbole: Nacionalisti često tvrde da njihova država ima najdužu upotrebu određenog drevnog simbola, kao što je npr. svastika – i to je kao dokaz da su oni gospodarska rasa. Kako su određeni drevni simboli rašireni u upotrebi svuda po svijetu, teza je da gospodarska rasa potiče iz države tog nacionaliste, pa su se dalje širili i selili noseći svoj simbol sa sobom. Ambiciozne europske vođe, poput Napoleona i Adolfa Hitlera, također su u estetiku svojih režima inkorporirali motiv orla.

Etnocentrizam: Nacionalistički udžbenici historije često sadrže opširne priče o historiji "naše nacije" i hrabrim podvizima i dostignućima, bilo stvarnim ili izmišljenim, dok skreću pažnju s etničkih manjina u državi i drugih nacija u okolini. Učenik koji uzme takav udžbenik zdravo za gotovo će imati impresiju da je njegova nacija vrhunac ljudskog dostignuća, dok su dostignuća drugih nacija čovječanstvu i kulturi umanjena, poricana ili označena kao nepoželjna, ili čak ugnjetavačka. U nastavku rada pokušaćemo navedeno primijeniti i objasniti na nacionalsocijalizam u Njemačkoj.

1.2. Totalitarizam i rasna politika

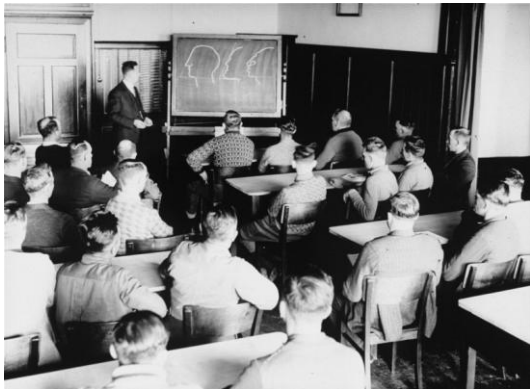
Totalitarizam ili sjevlast je politički sistem u kojem je vlast pod kontrolom jedne političke organizacije ili stranke koja ne prepoznaje granice svojih ovlasti, i koji je moguć u industrijaliziranoj zemlji i uz jednu masovnu političku organizaciju-partiju čiji pripadnici predano podupiru režim. Totalitarni režimi dolaze na vlast revolucijama, putem državnih ili vojnih udara, nakon vojnih intervencija ili na višestranačkim demokratskim izborima. Vlast u

⁵¹ de Fontet, 1999., 20-21.

⁵² Vujić, 2015., 10

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

totalitarnim državama kontrolira ekonomiju, slobodu govora, a po potrebi koristi i teror pomoću svoje policije te poluvojnih organizacija. U ovom slučaju govorimo o totalitarnom režimu u Njemačkoj koji je nastao usljed nezadovoljstva rezultatima Prvog svjetskog rata i odredbi Versajskog mirovnog ugovora koji se odnosio na Njemačku, te velika ekonomska kriza koja je zahvatila cijeli svijet, a u ovom slučaju je omogućila razvoj vojne industrije kako bi se prevazišla težina ekonomske krize a kao posljedicu na površinu izbacila totalitarne režime u Italiji, Njemačkoj...⁵³ Ideologija na kojoj se temelji rasizam često uključuje ideju da se ljudi mogu podijeliti u različite skupine koje su različite zbog svog društvenog ponašanja i urođenih sposobnosti, kao i ideje da se mogu svrstati u inferiorne ili superiorne. Historijski primjeri institucionalnog rasizma uključuju holokaust, apartheidski režim u Južnoj Africi, ropstvo i segregaciju u Sjedinjenim Državama i ropstvo u Južnoj Americi. Rasizam je također bio aspekt društvene organizacije mnogih kolonijalnih država i carstava. Sama ideja rasizma u Njemačkoj javlja se u prvoj polovini 19. vijeka, od strane Ernesta Moritza Arndta u Friedricha Ludwiga Jahna. Projekat rasnog proučavanja vodio je dr. Bruno Beger, antropolog i rasni stručnjak. Cilj je bio na osnovu anatomskih podataka klasificirati rase i odvojiti Jevreje.⁵⁴ Istraživanja su obuhvatala analize kože, kose, očiju, krvi, kao i proučavanje lobanje i skeleta po dimenzijama i obliku. Osigurano je i dobavljanje lobanja i to najvećim dijelom od zarobljenika koncentracionih logora.⁵⁵



Edukacija Nijemaca o rasnim različitostima



Preživjela grupa pripadnika Herero naroda

(slike preuzete: <https://www.dw.com/bs/rat-do-istrebljenja-protiv-herera/a-18403795>)

Rasizam u njemačkoj historiji neraskidivo je povezan s genocidom Herero i Namaqua naroda u Namibiji u kolonijalnim vremenima. Tek će kasnije rasizam dosegnuti svoj vrhunac tokom nacističkog režima koji je na kraju doveo do programa sistemskih ubistava poznatog kao Holokaust. Nastala je ideja o životnom prostoru na istoku, na teret "inferiornih" naroda,

⁵³ de Fontet,1999.,36.

⁵⁴ Ibidem,47

⁵⁵ Pringle,2006.,328.

odnosno naroda manje vrijednosti. Njemačke vlasti prisilile su preživjele da idu u koncentracione logore.

Eugen Fischer, njemački profesor medicine, antropologije i eugenike, proveo je "medicinske eksperimente o rasi" u tim kampovima, uključujući sterilizacije i injekcije velikih boginja, tifusa i tuberkuloze, te zagovarao genocid navodnih "inferiornih rasa" navodeći da "ko god normalno i dobro razmišlja" o pojmu rase, ne može doći do drugačijeg zaključka.⁵⁶

Prema Clarenceu Lusaneu, vanrednom profesoru političkih nauka na *American University School of International Service*, Fischerovi eksperimenti mogli su se smatrati poligonom za kasnije medicinske postupke koji su se koristili tokom nacističkog holokausta.⁵⁷

1.3. Pojam antisemitizma i njegov historijski razvoj

Antisemitizam predstavlja neprijateljstvo, predrasude ili diskriminaciju prema Jevrejima. Osoba koja ima takve stavove naziva se antisemit. Antisemitizam se općenito smatra oblikom rasizma. Također je okarakteriziran kao politička ideologija koja služi kao organizacijski princip i ujedinjuje različite skupine koje se protive liberalizmu. Antisemitizam se može manifestirati na mnogo načina, od izražavanja mržnje ili diskriminacije prema pojedinim Jevrejima do organiziranih protesta od strane naroda, državne policije ili čak vojnih napada na cijele jevrejske zajednice. Antisemitizam je objašnjen u terminima rasizma, ksenofobije, projicirane krivnje, raseljene agresije i traženja žrtve.⁵⁸

Mnogi autori vide korijene savremenog antisemitizma u poganskoj antici i ranom kršćanstvu.

Postoji šest faza u historijskom razvoju antisemitizma:

- ***Predkršćanski anti-judaizam*** u drevnoj Grčkoj i Rimu koji je prije svega bio etnički.
- ***Kršćanski antisemitizam*** u antici i srednjem vijeku koji je bio vjerske prirode i proširio se u moderno doba.
- ***Tradicionalni muslimanski antisemitizam*** koji je barem u klasičnom obliku bio u tome što su Jevreji bili zaštićena klasa.
- ***Politički, društveni i ekonomski antisemitizam*** prosvjetiteljstva i postprosvjetiteljske Evrope koji je postavio temelje za rasni antisemitizam.
- ***Rasni antisemitizam*** koji je nastao u 19. stoljeću i kulminirao u nacizmu u 20. stoljeću.

⁵⁶ Davis, 2011., 11.

⁵⁷ Pringle, 2006., 365.

⁵⁸ de Fontet, 1999., 20-21

- *Savremeni antisemitizam* koji su neki označili kao novi antisemitizam.⁵⁹

Jevreji su kroz gotovo cijelu svoju historiju bili proganjani, već od antike i kroz srednji vijek, a neprijateljstvo prema Jevrejima kulminiralo je tokom Drugog svjetskog rata, s ishodištem u Hitlerovoj Njemačkoj. Od korijena nacističke ideologije, preko Hitlerovih rasnih zakona pa sve do samih zločina počinjenih nad jevrejskim narodom. Oznake Semit ili semitski potiču iz lingvističke teorije jezičnih porodica, a od 1870-ih počinje ih se koristiti kao nazive za Jevreje, iako u semitske jezike pripadaju i aramejski, arapski, fenički itd. Zbog te još uvijek nepotpune definicije i mogućnosti različitih interpretacija znanstvenici su pokušali zamijeniti ovaj pojam drugim nazivima, kao što su Judenhass (“mržnja prema Jevrejima”) i Judengegnerschaft (“suprotstavljanje Jevrejima”). Termin antisemitizam prvi se put pojavio u članku u Allgemeine Zeitung des Judentums 2. septembra 1879. Tačnije u izvještaju o namjeri Williama Marra da pokrene antisemitski časopis. Pojam ulazi u širu upotrebu u Njemačkoj i ostatku Europe nakon objave članka „Naši izgledi“ Heinricha von Treitschkea u novembru 1879. u časopisu Preussische Jahrbuche. Tim je člankom izazvan Berlinski sukob o antisemitizmu (naziv za javnu debatu vođenu između 1879. i 1881. godine o položaju Jevreja i značenju antisemitizma u Njemačkom Carstvu). Taj je pojam uveden kako bi se uvela razlika između tradicionalnog kršćanskog antijudaizma, temeljenog na vjerskoj podlozi, i novog, politički obojenog načina diskriminiranja Jevreja kao posljedica političkih, socijalnih i društvenih kriza. U tom je novom neprijateljstvu rasizam i rasna teorija jedan od glavnih uzroka odbojnosti, dok vjerski razlozi nisu toliko izraženi.

Antisemitizam je u Njemačkoj postao službenom vladinom politikom – učio se u školama i razrađivao u »znanstvenim« časopisima i institutima te širio snažnom i učinkovitom propagandom.⁶⁰

1.4. Rasna politika za vrijeme nacionalsocijalizma u Njemačkoj

Rasna politika nacionalsocijalističke Njemačke bila je skup politika i zakona koji su se provodili u nacističkoj Njemačkoj, preciznije u periodu od 1933., pa sve do 1945. godine. Ovi zakoni i politike izgrađeni su na temelju specifične rasne različitosti koja potvrđuje superiornost arijske rase. Takvi su zakoni i svojevrsne politike zahtijevali brojna naučna ispitivanja i samu naučnu legitimnost. To se sve radilo u kombinaciji s eugeničkim programom koji je imao za cilj rasnu higijenu sa obaveznom sterilizacijom i istrebljenjem onih koji su prema tadašnjim standardima bili „*Untermenschene*“ (pod-ljudi). Sami niz ovih

⁵⁹ Chanes, 2004,25

⁶⁰ "Bečke godine učenja i mučenja"- Adolf Hitler, 105.

mjera, načela, zakona i politika nažalost je kulminirao holokaustom.⁶¹ Nacistička politika je imala takve principe da je svjesno ugrožavala stoljetne stanovnike njemačke teritorije koji nisu bili etnički Nijemci, kao što su Jevreji (istaknuti u nacističkoj rasnoj teoriji kao *semitski* ljudi levantinskog podrijetla), Romi (poznati i kao Cigani ili *Indo-Arijci*) koji su uglavnom bili porijeklom iz Indijskog potkontinenta), zajedno s velikom većinom Slavena (uglavnom etničkih Poljaka, Rusa, itd.), te ljudi koji su živjeli u Evropi, ali nisu bili čistog evropskog porijekla i herediteta. Velika arijska rasa je ona rasa koju su nacisti smjestili na vrh skale od čistih Arijsaca do ne-Arijsaca (koji su se smatrali polu-ljudima). Na samom vrhu skale čistih Arijsaca bili su Nijemci i drugi germanski narodi, uključujući Nizozemce, Skandinavce i Engleze. Za Latine se smatralo da su donekle inferiorni, ali su se tolerisali. Italijani i Francuzi su smatrani prikladnim jer imaju dovoljnu količinu germanske krvi.

1.4.1. Arijska klasa i arijanizacija

Arijska rasa je rasna grupacija koja se pojavila u razdoblju od kraja 19. vijeka do sredine 20. vijeka kako bi opisala ljude indoevropskog porijekla, odnosno herediteta. Ona proizlazi iz ideje da izvorni govornici indoevropskih jezika i njihovi potomci do danas predstavljaju posebnu i po svemu privilegovanu rasu. Ideologija nacizma temeljila se na shvaćanju da je drevna arijska rasa po svemu nadmoćna rasa. Nacistička koncepcija arijske rase proizašla je iz prijašnjih zagovornika hijerarhijske koncepcije rase, kao što su opisali poznati teoretičari rasa poput Arthura de Gobineaua i Houstona Stewarta Chamberlaina.⁶² Teoretičari su bili mišljenja da je ova rasa evoluirala od svojih majmunolikih predaka mnogo prije i ranije nego bilo koja druga rasa, tačnije najmanje četvrtinu miliona godina prije bilo koje druge rase. Bili su mišljenja da, dok su rani Arijevci, odnosno prvi ljudi živjeli u Evropi, preci ostalih rasa su još uvijek bili nalik majmunima. Ti naučnici i teoretičari su smatrali da je takav, superiorni razvoj ili evolucija dala Arijevcima nekoliko prednosti nad ostalim rasama, i da su upravo njihovi izumi bili točak, predmeti od bakra i željeza, pećnice, brojna vodena i drumska prevozna sredstva. U knjigama je bilo isticano da su oni najviše herojska i najhrabrija rasa na Zemlji, da oni imaju najviše volje da stave dobrobit familije, roda i zajednice ispred svoje lične dobrobiti. Arijanizacija se u većini slučajeva odnosi na prisilno protjerivanje Jevreja iz poslovnog života u nacističkoj Njemačkoj, u državama koje su bile u članice Sila osovine i

⁶¹ Burleigh, 2012.,41.

⁶² de Fontet, 1999.,57.

njihovim okupiranim područjima. To je podrazumijevalo prijenos jevrejske imovine u "arijevske" ruke kako bi se ukinulo „jevrejsko gospodarstvo”.⁶³

Proces je započeo 1933. u nacionalsocijalističkoj Njemačkoj sa takozvanim "dobrovoljnim" prijenosom jevrejske imovine, a završio se holokaustom. Općenito su identificirane dvije faze: prva faza u kojoj je lišavanje jevrejskih žrtava bilo prikriveno sa izrazito lukavim zakonima, i druga faza u kojoj je imovina bila vrlo otvoreno i javno zaplijenjena. U oba slučaja, arijanizacija je odgovarala nacističkoj politici i bila je definirana, podržavana i provedena od strane njemačke pravne i financijske birokracije.⁶⁴ Prije nego što je Hitler došao na vlast, Jevreji su posjedovali 100.000 tvrtki u Njemačkoj. Do 1938. bojkoti, zastrašivanja, prisilne prodaje i ograničenja na zanimanja uglavnom su prisiljavali Jevreje da se povuku iz ekonomskog života. Podaci govore da od 50.000 jevrejskih trgovina koje su postojale 1933., pet godina kasnije, odnosno 1938. ostalo samo 9.000.⁶⁵

Ljepota koja je ismijala Hitlera: Nacistička “idealna arijevska beba” zapravo je bila Jevrejka

„U prvim godinama po dolasku na vlast nacistima je širenje priča o idealnom narodu i savršenoj arijevske rasi bilo ključno. Štampan je veliki broj plakata, knjiga i magazina koji su promovisali “poželjan” fizički izgled, a propaganda je išla dotle da je u te svrhe formirano i čitavo ministarstvo na čelu sa Jozefom Gebelsom. Jedan od časopisa za širenje nacističke propagande bio je i magazin “Sonne ins Haus” (“Sunce u kući”) koji je promovisao važnost pravilnog odgoja i vaspitanja djece i porodice u duhu Hitlerovih ideala. Godine 1935. na naslovnoj strani našao se lik “savršene arijevske bebe”. *Hesi Levinson* bila je slika i prilika “idealne njemačke bebe” – krupnih očiju, guste smeđe kose i pravilnog nosa, bila je sve ono na šta je Hitler mislio kada je govorio o superiornoj, arijevske rasi. Njen lik je po nacističkim mjerilima bio toliko savršen da su uskoro počeli da ga koriste u propagandne svrhe. Jedini problem? Hesi Levinson bila je Jevrejka!⁶⁶ Porodica Levison, muzičari po profesiji, doselili su se iz Letonije u Berlin. Gospođa Paulina Levison je u jednom trenutku odvela svoju ćerkicu kod poznatog fotografa Hansu Balinuda. Mjesec dana kasnije je sa užasom prepoznala njenu fotografiju na naslovnoj strani nacističkog magazina! Bojala se da će se otkriti da su porodica Jevreja, i odmah je otišla kod fotografa, samo da bi joj on rekao da je namjerno poslao fotografiju na konkurs za najljepšu arijevske bebu. Nacisti nisu nikada utvrdili pravi

⁶³ Fleming, 1984,36

⁶⁴ de Fontet,1999.,63.

⁶⁵ Gilbert,1985, 19

⁶⁶ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/nacisticka-idealna-beba/>

indetitet svoje idealne arijevske bebe. Jozef Gebels, ministar zadužen za nacističku propagandu, navodno je sam izabrao fotografiju za naslovnu stranu. Ipak, uslovi za život Jevreja u Njemačkoj postajali su sve gori. Porodica Levison je pobjegla iz Njemačke nakon što je Hesin otac Jakob prvi put uhapšen 1938. Odlaska u logor tada ga je spasio prijatelj nacista, ali svima je bilo jasno da je vrijeme da se bježi. Odselili su se prvo u Pariz, a potom su im pripadnici francuskog pokreta otpora pomogli da pobjegnu u Kubu. Nakon rata preselili su se u SAD. Hesi Levinson, sada Taft, danas živi u Njujorku. U maju je proslavila 85. rođendan i živi mirnim životom penzionisane profesorke hemije. Njena priča već dugo je na sajtu Memorijalnog muzeja holokausta u SAD i knjizi "Hronike holokausta".⁶⁷

1.4.2. Rasna politika prema Romima - Porajmos – holokaust za Rome-Romski zakoni

Vijekovima su romska plemena bila izložena progonu i ponižavanju u Evropi. Oni su označeni kao uobičajeni kriminalci, društveni neprilagođeni narod i kao skitnice. Centralni ured za borbu protiv Roma osnovan je 1929. g. Kad je Hitler došao na vlast 1933. godine, zakoni protiv Roma u Njemačkoj ostali su na snazi.⁶⁸ Njemačka je ubrzo nakon donošenja Nirnberških zakona iste proširila i na Rome. Romi su poput Jevreja izgubili pravo glasanja 7. 3. 1936. godine. U decembru 1938. g. vođa SS-a H. Himmler izdao je naredbu za „borbu protiv romske kuge”. Romi su trebali biti kategorizirani u smislu njihovog romskog porijekla kao rasne karakteristike. Dr. Zindel iz Ministarstva unutrašnjih poslova pripremio je nacrt „Romskih zakona” namjenjenih kao nadopuna Nirnberškim zakonima. Prema Zindelu „Romsko pitanje” ne može se riješiti prislinim preseljenjem ili zatvaranjem u Njemačkoj. Preporučio je identifikaciju i registraciju svih Roma, nakon čega bi uslijedila sterilizacija i deportacija.⁶⁹ Prema "Zakonu protiv opasnih običajnih zločinaca" iz novembra 1933. godine, policija je ubrzo uhapsila mnoge Rome s drugima koje su nacisti smatrali "asocijalnim" - prostitutkama, prošnjacima, beskućnicima i alkoholičarima, te su ih potom zatvorili u logore za zatvorenike, oni su bili žrtve rasne politike. Odjel za rasnu higijenu i biologiju stanovništva počeo je raditi eksperimente na romskom jeziku kako bi odredio kriterije za njihovu rasnu klasifikaciju. Dekret iz decembra 1937. o "prevenciji kriminala" pružio je izgovor za velike obilaske Roma. Od devet predstavnika romske zajednice u Njemačkoj zatraženo je da sastave popise "čistokrvnih" Roma kako bi ih se spasilo od deportacije, ali Nijemci su često ignorirali te popise, a pojedinci koji su na njima bili identificirani su bili upućeni u koncentracione

⁶⁷ Faye, 1972.,19

⁶⁸ IB Holocaust project, https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/nacistička_idealna_beba/

⁶⁹ Hilberg, 2003,1070

logore. Poznati zatvorenički i koncentracijski logori uključuju *Dachau*, *Dieselstrasse*, *Marzahn* (koji je nastao iz općinskog zatvoreničkog logora) i *Vennhausen*.⁷⁰

***DW intervju sa historičarkom Karolom Fings o statusu Roma i Sinta u Drugom svjetskom ratu (03.08.2019.)⁷¹**

Drugi avgust 1944. je važan dan u nacionalsocijalističkom progonu Sinta i Roma. Šta se tada dogodilo?

Karola Fings: U noći između 2. i 3. avgusta 1944. godine, takozvani “ciganski logor” u koncentracionom logoru Aušvic-Birkenau biva raspušten ili – na jeziku SS-a “likvidiran”. Poslednji zatvorenici – oko 4.300 muškaraca, žena i djece odvedeno je u gasne komore i ubijeno.

Zašto je došlo do čistke i masovnog ubistva?

Odlučujući faktor bio je što je ovaj dio logora trebalo osloboditi za Jevreje deportovane iz Mađarske. Snažniji zatvorenici su postepeno odvođeni na prinudni rad, baš zato što su se oni najviše odupirali pri raspuštanju logora. Njemačkim Sintima, koji su bili u Vermahtu, rečeno je da izlaze iz logora zajedno sa svojim porodicama i idu na neko bolje mjesto, gdje će moći da rade. Ostali su bili predviđeni za gasne komore.

Preživjeli su govorili o otporu pri pokušaju iseljavanja logora u maju 1944. Koliko se zna o tome?

Vrlo malo. Sigurno je, međutim, da su se Sinti i Romi u logoru žestoko branili, čak i u noći između 2. i 3. avgusta 1944. U 19 sati došlo je do blokade logora. Pripadnici SS-a su okružili baraku. Oni koji su tamo ostali – nemoćni, bolesni, starije osobe, djeca i njihove majke – mogli su samo uz krajnju brutalnost da budu ubačeni u kamione koji su ih odvezli do krematorijuma.

O kakvom logoru se zapravo radilo?

Uslovi u ovom dijelu logora u Aušvicu bili su doslovno pogubni. Od februara 1943. tamo je deportovano oko 22.700 muškaraca, žena i djece iz njemačkog Rajha, ali i iz pripojene Austrije, Češke, Poljske, okupirane Holandije i Belgije. Bilo je skučeno, jedva hrane, medicinska njega je bila loša, sanitarno stanje katastrofalno i sve je bilo praćeno nasiljem.

Zašto su Sinti i Romi zatvarani kao porodice?

⁷⁰ Detlev, 1989., 63.

⁷¹ Muhić, 2010., 885-894

To ima veze sa iskustvima nacističkog režima tokom progona Sintija i Roma. Kada su 1938. godine prvi mladići deportovani u koncentracione logore na prisilni rad, dogodio se ogroman otpor. Bližnji su pisali peticije čak i Hitleru. Odlazili su u Berlin pokušavajući da izdejtstvuju oslobađanju svojih sinova, braće ili očeva. Takođe, u maju 1940. godine, kada se dogodila prva veća deportacija: porodice su putovale u okupiranu Poljsku kako bi bile kod svojih bližnjih. Znalo se da Sinti i Romi njeguju jake porodične veze. Vjerovatno je to bila strategija vlasti – bolje da ih pustimo zajedno, u protivnom, biće previše protesta.⁷²

Koliko je ljudi preživjelo “ciganski logor” u Aušvicu?

Preživjela je samo nekolicina odabrana za prisilni rad u drugim logorima: oko 3.000 do 4.000 ljudi prebačeno je u logore poput Ravensbrück, Buchenwald ili Sachsenhausen, od kojih je veliki broj ponovo deportovan nazad u Aušvic. Procjenjujemo da je preživjelo možda 1000 do 2000 logoraša. Stopa smrtnosti bila je posebno visoka među djecom. Preživjele majke opisavale su kako su im djeca umirala na rukama.⁷³

Šta se zna o progonu najveće evropske manjine?

Istraživanje o tome postoji tek od sredine 90-ih godina. Do tada se progone gledalo iz perspektive zločinaca: bivših kriminologa ili istraživača rasa. Oni su tvrdili da Sinti i Romi nisu progonjeni zbog rase. Zločinci su takođe spriječili da proganjani dobiju odštetu, tako što su bili vještaci na sudovima. Danas znamo da su Sinti i Romi izloženi rasističkoj agitaciji i progonu od 1933. da su i oni, poput jevrejskog stanovništva, stigmatizovani kao strana rasa. O njima su vođene statistike što je vodilo ka izolaciji i na kraju deportaciji. Cilj je bio isti kao i sa Jevrejima: ukloniti Sinte i Rome kao „stranu rasu” iz „njemačkog nacionalnog tijela”.

Da li je ovaj genocid zaboravljen nakon 1945?

To je bio genocid koji se negirao. Mnogi su vidjeli, znali ili učestvovali u onome što se dogodilo sa Sintima i Romima u nacističko doba: mlada majka, čiji suprug je deportovan, ostala je sa svojom djecom u malom selu, gdje su jedva mogli da prežive. Nastavnik i gradonačelnik pobrinuli su se da majka i djeca budu prijavljeni policiji. Rezultat je bila deportacija u Aušvic. Niko od njih nije preživio. Protiv zločinaca gotovo nisu vođeni procesi. Čak i ako jesu, završavali su se oslobađajućom presudom, jer su Sinti i Romi stigmatizovani kao nepouzdana. ⁷⁴ Vladalo je rasprostranjeno mišljenje da oni nisu priznati kao ravnopravni njemački građani. Ljudi koji su zahtijevali prisilnu sterilizaciju ili deportaciju Sinta i Roma mogli su ponovo da budu na javnim funkcijama – neki su bili savjetnici Savezne vlade.

⁷² preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/romi-u-drugom-svjetskom-ratu/>

⁷³ Ibidem

⁷⁴ Gleason, 1972.,377-395.

Znamo da se traume mogu prebroditi samo ako društvo prizna da se zločin dogodio. U slučaju sa Sintima i Romima to nažalost nije uspjelo. Takvo isključivanje nakon 1945. godine ima dugoročne posljedice – za žrtve, ali i za buduće generacije. Progon i genocid i dalje su veliko opterećenje za pripadnike manjine.

Kako se odvijao progon u Evropi?

U nacionalsocijalističkoj okupiranoj Evropi desio se veliki broj ubistava. To je zavisilo od režima koji je sprovodio rasnu politiku. U centralnoj i jugoistočnoj Evropi počeli su masakri nad pripadnicima manjina tokom rata, dok su u Francuskoj Sinti i Romi bili internirani u logore još prije početka rata. U Rumuniji je došlo do deportacija u siromašna područja, u kojima su mnogi umrli, u Mađarskoj su masakrirani na kraju rata. Progon u Jugoslaviji u kojoj su okupatori pored Nijemaca bili i Italijani, protekao je vrlo različito: U Hrvatskoj je bio užasan progon od strane ustaša. Hiljade Roma ubijeno je u logoru Jasenovac. U Njemačkoj se njemački vojni zapovjednik hvalio kako je Srbija jedina zemlja „u kojoj je rješeno jevrejsko i cigansko pitanje”. *Istoričarka Karola Fings već godinama istražuje progon Sinta i Roma u nacionalsocijalizmu. Ona je zamjenica direktora Centra za nacional-socijalističku dokumentaciju grada Kelna i članica Nezavisne komisije za anticiganizam Savezne vlade.*⁷⁵ Smatram da je potrebno dati i ovakav vid informacija preživjelih u periodu nacionalsocijalizma.⁷⁶

1.4.3. Rasna politika prema Poljacima

Zločini protiv poljske nacije koje su počinile nacistička Njemačka i kolaboracionističke snage tokom invazije na Poljsku, zajedno s pomoćnim bataljonima tokom kasnije okupacije Poljske u Drugom svjetskom ratu, sastojali su se od sistemskog istrebljenja jevrejskih Poljaka i ubistva miliona etničkih Poljaka. Nijemci su opravdali te genocide na temelju nacističke rasne teorije, koja je Jevreje opisivala kao stalnu prijetnju i smatrali su Poljake i druge Slavene rasno inferiornim „*podljudima*“. Do 1942. nacisti su sprovodili svoj plan ubijanja svakog Jevreja u Evropi, te su također razvili planove za uklanjanje poljskog naroda, masovnim ubistvima, etničkim čišćenjem, zarobljavanjem i asimilacijom malog broja Poljaka u njemački identitet. Genocidi su oduzeli živote od 2,7 do 2,9 miliona poljskih Jevreja i 1,8 do 2,77 miliona ne-jevrejskih etničkih Poljaka, tvrde u Institutu za nacionalno pamćenje Poljske (IPN) i raznim akademijama. U Litzmannstadtu su trebali živjeti uglavnom Nijemci. Krajem 1939. je počela velika akcija preseljenja. U grad je dopremljeno oko 40.000 Nijemaca, većina Poljaka je protjerana. Oni koji su ostali morali su otići u lošije dijelove grada i morali su

⁷⁵ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/poljaci-u-drugom-svjetskom-ratu/>

⁷⁶ Finci, 2005.,21

raditi. Njemački okupatori su već i 14-godišnjake vodili kao sposobne za najteže fizičke poslove. Svakodnevnica Poljaka je bila mukotrpa. U trgovinama su mogli kupovati samo u određeno vrijeme, a lista za njih zabranjenih proizvoda je postajala stalno sve duže. Nisu smjeli voziti aute, a samo oni koji su išli na posao su smjeli koristiti bicikle. U tramvajima su se smjeli voziti samo u drugom vagonu. Muškarci su se smjeli ženiti tek s 28 godina, žene udavati s 25. "Politika okupatora je bila jasna: Poljaci se ne bi trebali razmnožavati, već samo služiti kao radna snaga Nijemcima". Osim toga je većina crkava zatvorena, a Poljacima je bio zabranjen odlazak u kino, kazalište ili muzeje. Oni su važili kao niža rasa – "Untermenschen". Još niže su u rasnoj hijerarhiji kotirali Jevreji.⁷⁷ U februaru 1940. je u Lodzu uspostavljen geto, odvojen od vanjskog svijeta i pod kontrolom policije. 160.000 Jevreja je bilo zbijeno na četiri kvadratna kilometra. U tvorničkim pogonima su radili za Nijemce, "Herrenmenschen". *Werner Vetzki* je bio uvjereni nacist i Hitlerov sljedbenik koji je između ostalog djelovao na području Poljske. "Moj je otac bio uvjereni nacist", kaže Jens-Jürgen koji je detaljno istraživao dokumente o djelatnosti Wenera Ventzkog. "S ponosom je nosio najprije smeđu uniformu partije, a onda crnu uniformu SS-a, i potpisivao je dokumente uprave geta. On je znao za uništavanje Jevreja a i aktivno je u tome sudjelovao."⁷⁸ To stoji i crno na bijelom u jednom pismu iz marta 1942. Tu Ventzki piše svom zamjeniku: "Uskoro će se razjasniti hoće li nam Jevreji koji su sposobni za rad ostati na raspolaganju, ili će biti uključeni u 'akciju'. Pod 'akcijom' i 'okončanjem cijele stvari' je on podrazumijevao ono što su nacisti nazivali "Endlösung – konačno rješenje jevrejskog pitanja". Holokaust. Ali za svoja nedjela Werner Ventzki nikada nije osuđen. Državno odvjetništvo u Hannoveru je 1961. pokrenulo istragu, ali ona je nakon nekoliko mjeseci okončana. U Saveznoj Republici Njemačkoj je Ventzki nesmetano mogao nastaviti svoju karijeru državnog službenika.

1.4.4. Rasna politika prema Rusima

Tokom Drugog svjetskog rata, nacistička Njemačka je vodila politiku namjernog zlostavljanja sovjetskih ratnih zatvorenika, za razliku od tretmana britanskih i američkih ratnih zarobljenika. To je rezultiralo s oko 3,3 do 3,5 miliona smrtnih slučajeva.⁷⁹ Tokom operacije Barbarossa, invazije Osovine na Sovjetski Savez i kasnijih njemačko-sovjetskih ratova, odvedeni su milioni ratnih zarobljenika Crvene armije. Mnogi su pogubljeni, proizvoljno na terenu od strane njemačkih snaga ili predani SS-u da budu strijeljani, pod nalogom komesara.

⁷⁷ Ibidem,35

⁷⁸ Mreža za izgradnju mira 2019.godine

⁷⁹ Jüngera, 1972.,389

Većina je, međutim, umrla tokom marševa smrti s linija fronta ili u nehumanim uvjetima u njemačkim logorima za ratne zarobljenike i u koncentracionim logorima.⁸⁰

1.4.5. Rasna politika prema Afro-Germanima

U *Mein Kampf*, Hitler je opisao djecu koja su nastala iz brakova afričkih okupacijskih vojnika kao kontaminaciju bijele rase "*crnom krvlju u srcu Evrope*". Osnovni cilj ovih izjava bio je da ugrozi crnu rasu koju mrzi i tako smanji, a parcijalno i uništi njeni kulturni i politički nivo. Broj crnaca u Njemačkoj, kada su nacisti došli na vlast, procjenjuje se na 5.000 do 25.000. Prema Memorijalnom muzeju holokausta Sjedinjenih Američkih Država u Washingtonu sudbina crnaca od 1933. do 1945. godine u nacističkoj Njemačkoj kretala se od izolacije, do progona, sterilizacije, medicinskih eksperimenata, zatvaranja, mučenja, ponižavanja i likvidiranja. Međutim, smatra se da nije postojao specifičan sistem po kojima su oni bili likvidirani, kao što je slučaj bio sa Jevrejima. Također se navodi da je crnačko stanovništvo prije nacionalsocijalnog uređenja imalo dobro razvijenu i uređenu kulturu širom Njemačke. Prije nego što su nacionalsocijalisti, odnosno nacisti došli na vlast crni zabavljači su bili izrazito popularni u Njemačkoj. Dolaskom samih nacista na vlast, jazz muzika je bila proglašena kao „korumpirana crnačka muzika“.⁸¹

2. Adolf Hitler i nacionalsocijalistički režim u II svjetskom ratu

Kroz svjetsku historiju su se vodili mnogobrojni krvavi ratovi i sukobi, ali Drugi svjetski rat bio je najrazorniji i općenito proizveo najveće gubitke u ljudskim, materijalnim, infrastrukturnim, kulturološkim i gospodarskim resursima. Nesumnjivo najveći krivac za scenarij bio je Adolf Hitler.

On je rođen u austrijskom gradiću Braunau 20. 4. 1889. godine, kao četvrto od ukupno šestoro djece carinskog činovnika Aloisa Hiltera i njegove žene Klare. Porodica mu je pripadala malograđanskom sloju a mladi je Hitler pohađao mjesnu školu gdje je pokazao određenu nadarenost. U djetinjstvu Adolf Hitler nije imao pravih prijatelja, a u školi su ga smatrali svojeglavim i svadljivim. Jedini zabilježeni prijatelj iz njegove mladosti bio je August Kubizek, kojeg je upoznao u Linzu.⁸² Obojica su sanjali o karijerama umjetnika. Nakon smrti majke otišao je u Beč kako bi ostvario karijeru slikara ili arhitekta, no to mu nije uspjelo. Nakon što nije uspio upisati Umjetničku akademiju Hitler je često odlazio na

⁸⁰ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/rasna-politika-prema-rusima/>

⁸¹ de Fontet, 1999. str. 15

⁸² Schmitt, 1972., 395.

koncerte i u pozorište slušajući Wagnerove opera.⁸³ Hitler se divio bečkoj monumentalnoj arhitekturi; doživljavao ju je kao izraz moći i veličanstvene povijesti. Kada je uslijed nedostatka novca ostao bez smještaja, dane je provodio s bečkim beskućnicima tražeći privremene poslove. Upravo se tamo po prvi put susreo s idejom o sindikatu, kao mjestu radničkog udruženja. Njegov život, a nažalost i živote milion drugih ljudi, jednim dijelom je odredio i osjećaj manje vrijednosti koji je Hitler razvio tokom svojih bečkih dana. Od običnog vojnika tokom Prvog svjetskog rata stiže do titule Führera, koja ga je pratila do smrti. Može se reći da prava politička karijera Adolfa Hitlera započinje početkom tridesetih godina 20. stoljeća.⁸⁴ Nacistička stranka, čiji je predsjednik, postiže zapanjujući rezultat na tada održanim izborima. Nakon nekog vremena i smrti tadašnjeg predsjednika, Hitler sebi dodjeljuje titulu diktatora i predsjednika. Sva je vlast od tada u njegovim rukama. Njegova vladavina tokom Drugog svjetskog rata imala je i blistavih, ali i ne tako sjajnih trenutaka za Nijemce i Njemačku. Nijemci su cijenili Hitlerov pokušaj spašavanja Njemačke od Velike depresije, ali i od posljedica Versajskog sporazuma. Jedna od Hitlerovih najstrašnijih odluka, danas osuđivana u svakom pogledu, bila je izvršenje genocida, ponajprije nad Jevrejima, zatim i nad Romima, homoseksualcima, invalidima, itd. Hitlerova ideja, koja ga je vodila kroz cijelu njegovu vladavinu, bila je očuvanje rase te je smatrao da historija napreduje rasnom, a ne klasnom borbom. Kako bi tu svoju ideju realizirao, već je 1933. godine dao da se izgradi prvi koncentracijski logor. Kroz desetak godina izgrađen je velik broj logora koji su služili kao mjesto u kojem bi Jevreji, Romi, Poljaci, sovjetski civili, ratni zarobljenici, ljudi sa nedostacima, Jehovini svjedoci, homoseksualci i ostali „manje vrijedni“ bili izrabljivani, mučeni, izgladnjivani, podvrgnuti robovskom radom, masovnim streljanjima, bolestima i na kraju i ubijani. Hitler je podržavao ideju o masovnom istrebljenju Jevreja korištenjem otrovnog plina. Ova odluka kasnije se spominje pod nazivom „Završna solucija jevrejskog pitanja“.⁸⁵ Tokom desetak godina broj žrtava nastradalih pod palicom Adolfa Hitlera popeo se na desetak miliona, s tim da neki historičari govore i o broju od 26 miliona. Među žrtvama bila je i njegova kušačica hrane Margot Wolk, koja je bila prisiljena raditi u njegovim vrtovima i kušati hranu kako bi provjerila da hrana nije otrovana. Adolf Hitler svoj je život okončao 30. 4. 1945. godine, zajedno sa suprugom Evom Annom Paula Braun Hitler, da bi izbjegli sovjetsko zarobljeništvo, ali njegovi su postupci, kao i žrtve, ostali zapamćeni za čitav život. Iako je čitav život bio sklon suicidu, Hitler je sam sebe uvjerio kako je besmrtn,

⁸³ Richard Wagner, njemački kompozitor sa posebnim odnosom prema Jevrejima. Komponovao je muziku prožetu antisemitizmom, odakle se javljaju pretpostavke da su Hitleru upravo njegova djela inspiracija za nacionalizam i antisemitizam

⁸⁴ O Paxtion, 2004., 57

⁸⁵ Langer, 2011, 85

naročito nakon četiri preživljena atentata. Od nacizma je učinio novu, općeprihvaćenu religiju i sistem gdje je podčinjenost cijele populacije vođi u svakom pogledu apsolutna. Evu Braun, žena koju je oženio samo nekoliko sati prije nego što će zajedno s njim krenuti u smrt, očito je posjedovao kao svojevrsni paravan za sve svoje frustracije, zastranjivanja i neuspjehe. Njemačku, zemlju koju je držao svojim najuzvišenijim idealom, a čiji je državljanin postao tek 1929., ostavio je u ruševinama i desetljećima kasnije podijeljenu u dva suprotstavljena vojna bloka. Apsolutnu je vlast dobio nakon požara u Reichstagu, a neposredno prije nego što će se ubiti tražio je da se njegovo mrtvo tijelo spali, pa je stoga indikativno kako je njegov uspon počeo i završio u znaku vatre. Svoj je apokaliptički put u pakao i karijeru najvećeg masovnog uboice u historiji okončao izvršivši samoubistvo u berlinskom bunkeru 30. aprila 1945. godine.

2.1. Dolazak Adolfa Hitlera na vlast

Ključni trenutak Adolfa Hitlera i njegove političke karijere desio se početkom 30-ih godina 20. stoljeća. U svijetu je vladala velika ekonomska kriza koja je zahvatila sve važnije privredne zemlje, a tako i Njemačku. Njemačke političke stranke nisu imale nikakav odgovor na Veliku ekonomsku krizu. Jedina stranka za koju se čini da ima nekakav odgovor jesu nacisti. Tako su na izborima 1930. godine osvojili 107 mjesta u Reichstagu (njemačkom parlamentu). Po broju osvojenih mjesta postaju druga najveća stranka. Nacisti su najveći broj glasova dobili od najviše pogođenog sloja ekonomskom krizom – seljaka i srednjeg sloja.⁸⁶

Kancelar Weimarske Republike Heinrich Brüning shvata da se nešto ozbiljno događa i odlučuje provesti mjere stabilizacije koje, kasnije će se pokazati, nisu urodile plodom. Sve te mjere bile su pokušaj izbjegavanja predsjedničkih izbora 1931. godine. Weimarska vlada pokušavala je sklopiti dogovor kako bi se produžio mandat tadašnjeg predsjednika Paula von Hindenburga. Adolf Hitler odbija sve dogovore i nastupa sam kao predsjednički kandidat te biva drugi, iza Paula von Hindenburga. Paul von Hindenburg napokon shvata kakvu moć posjeduje Adolf Hitler te odlučuje, nakon pobjede na predsjedničkim izborima, raspustiti staru i imenovati novu vladu na čijem će čelu biti Franz von Papen.⁸⁷ Na izborima koji su se održali u julu 1932. godine Nacisti postaju najjača stranka njemačkog parlamenta, Reichstaga gdje osvajaju 230 mjesta. Budući da je von Papenova stranka izgubila povjerenje većine zastupnika Reichstaga, najavljeni su novi izbori. Franz von Papen shvata da ne može sam nastupiti na predstojećim izborima i započinje pregovore s Hitlerom za formiranje koalicijske

⁸⁶ Schmitt, 1972., 383

⁸⁷ Ibidem, 379

vlade. Ti pregovori propadaju, a Franz von Papen prisiljen je podnijeti ostavku jer nije uspio formirati novu vladu. Paul von Hindenburg imenuje Karla von Schleichera za novog kancelara. No, ni on ne uspijeva sastaviti vladu pa tako i njega Hindenburg otpušta, imenuje Adolfa Hitlera novim kancelarom,⁸⁸ Franza von Papena dokancelarom, a Alfreda Hugenburga (predsjednika Njemačke nacionalne narodne stranke) ministrom ekonomije.⁸⁹ Na izborima u martu 1933. godine Nacistička stranka u koaliciji s Njemačkom nacionalističkom narodnom strankom osvaja većinu zastupničkih mjesta u Reichstagu. Osvajanjem većine zastupničkih mjesta koalicija je isključila komuniste iz Reichstaga te se na taj način riješila oporbe. Nakon silnih pregovora, razgovora i nepopustljivosti nacista, Adolf Hitler je 30. januara 1933. položio zakletvu kao njemački kancelar. U samo nekoliko narednih mjeseci izvan zakonske snage stavljene su građanske slobode, ukinuti su sindikati i oporbene stranke, a sve ostale institucije morale su se prilagoditi novom režimu. Svi potencijalni i latentni neprijatelji nacizma su zatvarani, ubijani ili su bježali iz zemlje. Represija i brutalnost prema malobrojnim koji se s takvom politikom nisu slagali bližila se vrhuncu, a Njemačku su u martu 1933. čekali novi izbori. Međutim, jedan nepromišljen, individualan čin nizozemskog studenta bit će uvod strahovitu diktaturu. Berlin je te večeri, 27.2.1933. bio osvijetljen plamenom koji se dizao iz zgrade Reichstaga. Buntovnički raspoložen nizozemski student podmetnuo je požar, prosvjedujući tako protiv nove vlade i sve težih uvjeta života. Simbol njemačke demokracije pretvarao se u prah i pepeo, a nacisti su uvjerali svog vođu kako su palež izazvali komunisti i kako je to početak njihove revolucije. Odmah je uvedeno izvanredno stanje, provođene su racije i brutalna uhićenja.⁹⁰ Dvadeset i osmog februara 1933., dan nakon inscenirane paljevine Reichstaga⁹¹, izglasan je dekret "Za zaštitu naroda i države." Za paljevinu su, naime, bili optuženi komunisti, koji su navodno trebali započeti svoju revoluciju, te je taj dekret donesen iz tog razloga, a kojim su suspendirani neki dijelovi Weimarskog ustava⁹² (7. Sekcija), koji su garantirali lične i građanske slobode. Tim su se dekretom ograničile lične slobode, koje su uključivale pravo slobode izražavanja mišljenja, slobode štampe, prava na okupljanje i udruživanje, a omogućeno je i ukidanje privatnosti poštanskih, telegrafskih i telefonskih komunikacija. Istim su dekretom omogućene premetačine i konfiskacija imovine, kao i neograničeno pritvaranje nepodobnih bez ikakvog

⁸⁸ Sulzberg, 1945., 30

⁸⁹ Cipek, 1999., 219

⁹⁰ Hrvatski povijesni portal, Skanderlić, Sanja, Adolf Hitler

⁹¹ Shirer, 1965., 267-273

⁹² Interesantno je napomenuti da Weimarski ustav, do tada jedan od najliberalnijih u svijetu, nikada nije suspendiran. Zapravo je ironično to što je Hitler upravo u Weimarskom ustavu našao zakonsku podlogu za uvođenje diktature, tačnije u članu 48. toga ustava; Ibidem; 378

suđenja.⁹³ Članom 2. tog dekreta omogućeno je izvršavanje smrtne kazne za čineve veleizdaje, paleža, trovanja, zavjere protiv članova vlade, itd.⁹⁴ Također, postoji i druga strana priče u vezi ovog događaja, a to je da su sami nacisti podmetnuli požar, i to kako bi napokon imali izgovor napasti njihove neistomišljenike. U akciji nisu stradali samo komunisti, već je ovaj slučaj iskorišten za obračun sa svim lijevo orijentiranim njemačkim građanima i strankama. Izbori u martu, nakon takve represije samo su učvrstili Hitlerovu vlast, a Nationalsocijalistička njemačka radnička stranka sada je imala gotovo natpolovičnu parlamentarnu većinu. Palež Reichstaga još je više ojačao naciste i tada u potpunosti ukinuo sva ljudska prava, uveo diktaturu i nevidene progone neistomišljenika. 23. 3. 1933., Reichstag je izglasao zakon ih kako se službeno zvao, “*Zakon za uklanjanje nevolja naroda i Reicha*“, koji je vladi dao slobodne ruke da donosi zakone bez suradnje Reichstaga i predsjednika Reicha (Hindenburga).⁹⁵ Tim je zakonom Reichstag sam sebe izvlastio, i predao na 4 godine legislativne ovlasti na kabinet. Između ostaloga je naglašeno da će za zakone izglasane u kabinetu zakonodavnu inicijativu imati sam Hitler, te da će ti zakoni “možda odudarati od ustava”.⁹⁶ Upravo je tim zakonom Hitler sebi stvorio mogućnost da donese rasne zakone, koji su “odudarali” od do tada jednog od najliberalnijih svjetskih ustava, Weimarskog. Na snagu stupa Zakon o punomoći-“*O posebnim ovlaštenjima*“ (24.3.1933.). Ovim zakonom Hitler je postao diktatorom, a njegova vlada mogla je stvarati i donositi nove zakone bez uplitanja Reichstaga. Čim je ovaj zakon bio donesen, Hitlerova je vlada donijela cijeli niz odredbi kojima je i pravno zabranjen rad oporbenih stranaka, kao i kritiziranje nove vlasti.⁹⁷ Dana 14. jula 1934. izglasan je zakon kojim Nationalsocijalistička partija postaje jedina legalna partija u zemlji. Nakon što je stekao naklonost armijskog vrha, eliminacijom svog bliskog suradnika Rohma i njegovih odreda u Noći dugih noževa, odlučio je u svojoj osobi ujediniti funkcije kancelara i predsjednika države.⁹⁸ U vrlo kratko vrijeme Hitler je zadobio potpunu vlast nad državom. To je vidljivo i iz činjenice da je nakon smrti Paula von Hindenburga postao i predsjednik države. Umjesto da budu raspisani novi izbori nakon smrti dotadašnjeg predsjednika, Hitlerov kabinet donio je odluku o spajanju funkcija kancelara i predsjednika države. Naposljetku, Adolf Hitler mogao se podičiti da je u roku od skoro dvije godine od predsjednika nacističke stranke došao do titule kancelara i predsjednika Trećeg Reicha (naziv za Njemačku od 1933. do Hitlerove smrti). Godine 1933.godine Hitler je položio službenu

⁹³ Shirer,1965., 267-71

⁹⁴ Bullock,1954., 232

⁹⁵ Bullock,1954.,236

⁹⁶ Shirer,1965., 276

⁹⁷ Bullock,1954., 239

⁹⁸ Ibidem; 241

zakletvu za kancelara Reichstaga.⁹⁹ Spajanjem uloge kancelara i predsjednika čime je Hitler zadobio apsolutnu vlast. Kroz tajnu policiju Gestapo i kroz elitne paravojne jedinice SA i SS vrši tetot nad neistomišljenicima novoga poretka. Smrću 1934.godine predsjednika Hindenburga, Hitler se imenuje vođom Njemačke i od tada vojska službeno svečano zakletvu polaže Hitleru a ne njemačkom narodu i državi.¹⁰⁰

2.2.Početak nacističkog režima – Hitlerovi govori i shvaćanje politike

Hitler je odlučio pridobiti povjerenje njemačkog naroda kroz svoje govore, ali i kroz propagandu koju je širio ministar narodnog prosvjedenja i propagande dr. Joseph Goebbels. Koliko je ta propaganda bila uspješna govori i činjenica da je većina njemačkog naroda vjerovala da je kako je Adolf Hitler spasitelj Njemačke od ekonomske krize, komunista, a posebno jevrejskog naroda.¹⁰¹ I prije nego je postao kancelarom Hitler je držao govore kao predsjednik Nacističke stranke. Još dvadesetih godina 20. stoljeća Hitleru je uspjelo pretvoriti neprivlačne monologe u trijumfalno javno govorništvo koje je postalo glavni atribut budućeg diktatora.¹⁰² Ulični govori u kojima je napadao socijaliste, liberale, komuniste, a ponajviše Jevreje kod Nijemaca su nailazili na odobravanje i sve veći broj sljedbenika. Već u govorima koje je držao kao predsjednik Nacističke stranke da se naslutiti mržnja koju je gajio prema Jevrejima i koja je kasnije prerasla u jedan od najvećih zločina u povijesti čovječanstva – holokaust.¹⁰³ Sam Hitler bio je svjestan dojma koji je ostavljao svojim govorima i ni najmanje nije dopuštao kritiku ili smijeh. Ispočetka je Hitler svoje govore pisao sam, poput Staljina, a kasnije ih je diktirao svojoj ličnoj tajnici. Pripremao je govor onako kako je htio da ga slušatelji čuju, i zahtijevao je od tajnica da ga reproduciraju dok je govorio, bez bilješki. Hitler se obraća njemačkome narodu i govori im kako im ne želi davati lažna obećanja, da oni to ne zaslužuju, te kako u samim Nijemcima leži budućnost njemačkog naroda. Narod mu na te riječi oduševljeno kliče. Hitler smatra da oni sami moraju voditi ovaj narod k radu, znoju, odlučnosti, požrtvovnosti i tek tada će se izdići kao nekad njemački očevi, koji su Njemačku sami stvorili. Hitler je vrlo brzo spoznao moć koju je imao njegov hrapavi glas koji je krasio jak austrijski naglasak. Njegov glas zasigurno je doprinio Hitlerovom stavu kako se u politici uvijek postiže više govorom, a ne pisanjem. Zauzimao je stav da je središnji zadatak politike očuvanje rase te kulturnih i društvenih institucija koje rasna zajednica stvara, pri tome

⁹⁹ Shirer.1965., 297-314

¹⁰⁰ Bullock,1954., 271-72

¹⁰¹ Bullock,1954., 271

¹⁰² Skupina autora,1999.,15.

¹⁰³ Shirer, 1965; 122

poštujući zakone.¹⁰⁴ Smatrao je da je ključ opstanka bilo priznavanje činjenice da historija napreduje rasnom a ne klasnom borbom, te da je ispravno shvaćanje važnosti rase (ili nacije) ključ za prevladavanje klasne revolucije i uvođenje nacionalne revolucije. **Mein Kampf** "Moja borba"¹⁰⁵ napisana je u zatvoru Landsberg, u kome je Hitler ležao zbog veleizdaje nakon neuspjelog Pivničkog puča u Minhenu 1923. godine; Hitler je nije pisao lično, već ju je diktirao Rudolfu Hesu i Emilu Morisu(do 1924.godine) koji su također bili osuđeni zbog iste stvari. Ovo djelo kombinacija je Hitlerovih autobiografskih elemenata i samih autorovih političkih i ideoloških stavova, koja su kasnije postala načela, odnosno temelji nacističke ideologije. Iz knjige se doznaje da je Hitler vrlo rano došao u dodir s antisemitizmom. U svojoj knjizi Hitler se najviše posvetio Jevrejskoj zavjeri – teoriji koja kaže da Jevreji planiraju zauzeti svjetsko prijestolje i voditi svjetsko gospodarstvo. Smatrao je da Jevreje treba istrijebiti. U knjizi se ogleda i ideja koja je živjela kod Njemaca još i ranije, a to je ideja Drang nach Osten ili tzv.težnja širenja Njemaca prema istoku i formiranje „životnog prostora”¹⁰⁶ za generacije koje dolaze, a koji bi se nalazio na prostoru Rusije. U knjizi poziva njemački narod da zle blizance komuniste i Jevreje izbrišu sa lica zemlje i da će tu ulogu on preuzeti ako neće niko drugi kao zaštitnik njemačkog naroda kriveći za sve nedaće i nevolje njemačku vladu saradnicu Jevreja i komunista. Pozivao je na smjenu vlade te saradnju sa Italijom i zbacivanje Versajskog sporazuma. Nakon izlaska iz zatvora pokušava ojačati stranku te 1925. godine osniva zaštitarsku jedinicu Schutzstaffel, elitnu jedinicu obučenu u crno koju je predvodio Heinrich Himmler, jedna od glavnih provoditelja Hitlerovih planova za istrebljenje Jevreja i ostalih naroda i rasa nakon Drugog svjetskog rata.

2.3.Hitlerova članska kartica i NSDAP

Hitler se već u početku pridružio partiji, koja je tada brojala oko 60 članova i ubrzo je postao njezin vođa. Kao 55. član stranke, zaveden je pod brojem 555, kako bi se prikazalo da stranka broji puno više članova no što ih u stvarnosti ima. Hitler je kasnije tvrdio kako je on 7. Član stranke(ustvari je bio 7. član stranačkog predsjedništva, a kasnije će dobiti i Zlatni stranački znak sa brojem 1). Na prvom masovnom sastanku 24. 2. 1920. g. stranka je dodala naziv “nacionalsocijalistička,,u službeno ime, te se od tada naziva Nacionalsocijalsitička njemačka

¹⁰⁴ Hitler se nakon neuspješnog “pivničkog puča” zarekao da će sve poteze u budućnosti vući u skladu sa zakonom; Ibidem, 170

¹⁰⁵ Iako je doslovno značenje njemačke riječi Kampf borba, neki tumače značenje ove riječi u ovom kontekstu i kao napad,obračun ili rat

¹⁰⁶Smiljanić,2015.,43

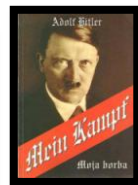
radnička stranka ili NSDAP, iako je Hitler predlagao naziv "Socijalna revolucionarna stranka,, ali ga je Rudolf Jungje odvratio od toga. Hitler je pročitao stranački program, koji se sastojao od 25 tačaka. Pritom su dvije teme činile okosnicu cijelog programa: njemački poraz u Prvom svjetskom ratu i nacionalizam. Među ostalima tačkama ističu se neke od najvažnijih: Njemačka ima pravo teritorijalno se širiti na štetu drugih država, Njemačka ima pravo anektirati sve teritorije sa njemačkim stanovništvom u drugim državama, pravo na njemačko državljanstvo imaju samo etnički Nijemci, Jevrejima se oduzima civilno pravo, ukidanje parlamentarne demokracije i uvođenje nordijskog principa vladanja, poništenje odredaba Versailleskog mira koje idu na štetu Njemačke. Tačka 4. programa je glasila da "nitko osim članova nacije (Nijemaca) ne može biti državljani Njemačke". Stoga, Jevreji ne mogu biti državljani. Druga je tačka tražila da "svi Jevreji, koji su u Njemačku došli nakon 1914. moraju napustiti Njemačku."¹⁰⁷ Socijalizam iz partijskog naslova razmatrao se ne kao klasični lijevi socijalizam, već kao desno orijentirana ideologija ili „nacionalni solidaritet“, odnosno nacionalno jedinstvo potrebno za rješavanje nekih viših ciljeva. Prema Hitlerovoj definiciji, socijalizam je ideologija koja ima za najviši cilj dobro svoga naroda. Nationalsocijalistička ideologija teži uništenju dviju protivnih ideologija: komunizma i demokracije te najavljuje rasnu čistoću njemačkog naroda pa se vrši progon Jevreja i Roma. Stoga, unatoč svom nazivu, nationalsocijalistička stranka djeluje kao ekstremna desnica. Hitlerove govorničke vještine Drexler je brzo uvidio te ga 28.2.1921.g.proglašava predsjednikom stranke uz glasove svih članova stranke što će kao praksu Hitler kasnije ukinuti. Uzeo je titulu Firera-vođe i nakon niza unutarstranačkih sukoba izabrano je da se stranka vodi po principu vođe. Hitler je bio temelj stranke i njezin vođa, te je sam donosio odluke o stranačkoj politici i strategiji. Njegov cilj je bio svrgnuti Weimarsku republiku na čijem čelu su socijalisti i Jevreji, stoga su dva najvažnija cilja stranke bila njemački ekspanzionizam i antisemitizam. Hitler je smatrao da su neprijatelji njemačkog naroda Ujedinjeno kraljevstvo, Francuska i Sovjetski Savez jer su to po njegovom viđenju države kojim upravljaju Jevreji.¹⁰⁸ Stranački znak postaje svastika-Hakenkreuz (kukasti križ) i njemački nacionalisti su svastiku smatrali simbolom arijevske rase koja je zamijenila kršćanski križ na njemačkoj zastavi, a značila je početak nationalsocijalističke Njemačke. U razdoblju od 1921 do 1922. g. NSDAP je snažno napredovao učlanjujući bivše vojnike iz Prvog svjetskog rata, a koji su simpatizirali Hitlera kao nekadašnjeg prvoborca i dobrovoljca u Njemačkoj vojsci za vrijeme rata, te sitni pribjezi

¹⁰⁷ Gilbert,1985, 23-24

¹⁰⁸ Schmitt,1972.,390

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

iz protivničkih stranaka.¹⁰⁹ Stranačka okupljanja zbivala su se u pivskim barovima gdje je ugnjeten čovjek mogao dobiti i besplatno pivo. Hitlerova mladež sastavljena je od članova NSDAPa koja do 1920 ostaje mala. Julius Streicher u Nirnbergu bio je jedna od ranijih članova. Drugi koji su se kasnije učlanjivali u stranku bili su bivši njemački časnici npr. Ernst Rohm, koji je kasnije postao zapovjednik Jurišnih odreda NSDAPa zatim zrakoplovni časnik Hermann Goring i Heinrich Himmler. Od 1920. NSDAP izdaje vlastiti časopis zvan Volkischer Beobachter. Godine 1922. g. stranka koja je imala sličnu ideologiju kao NSDAP došla je na vlast u Italiji, a stranka se zvala Nacionalna fašistička stranka pod vodstvom Benita Musolinija. Fašisti su kao nacionalisti promicali narodni preporod u svojim državama, obje su bili protivnici komunizma i liberalizma,¹¹⁰ pozivali se na radničku klasu, neprijatelji Versajskog ugovora, te željeli prostorno širiti svoje dvije države. Talijanski fašisti su koristili ispruženu ruku-Salute romano, kao pozdrav, te nosili crne uniforme-crnokošuljaši. Hitlera je nadahnuo Musolini, pa je i on koristio isti pozdrav kojim su legionari pozdravljali svoga imperatora Gaja J.Cezara, i nazvao ga Hitlerov pozdrav. Kada su fašisti došli na vlast u Italiji 1922. g. preko puča znanog kao marš na Rim, Hitler je krenuo planirati svoj puč koji će se ostvariti 1923. g. kada je Francuska okupirala Ruhr zbog neplaćanja reparacija za štetu iz Prvog svjetskog rata. Došlo je do revolucionarnog raspoloženja i masovnog pristupanja stranci NSDAPa zbog čega će Hitler izvesti puč u Minhenu u nadi da će se njemačka poslijeratna vojska pobuniti protiv vlade u Berlinu i pridružiti se udaru. U to ga je uvjerio bivši njemački general Erich Ludendorff, koji je iako nije bio član podržavao stranku. Takozvani pivski puč bio je osuđen na neuspjeh čim su časnici poslijeratne njemačke vojske odbili ga podržati. U jutro 9. 11. 1923. g. nacionasocijalisti su okupili oko 2000 pristaša i krenuli izvršiti udar. Vojnici su na njih otvorili paljbu čime je 16 nacista poginulo a Hitler, Ludendorff i drugi su uhapšeni i suđeno im je za izdaju 1924. g. u martu.¹¹¹ Iako je NSDAP bila zabranjena nastavila je rad pod nazivom Njemačka stranka do 1925. g.



Nacistička zastava (Slike preuzete: https://hr.wikipedia.org/wiki/Tre%C4%87i_Reich) i *Mein Kampf* (Slike preuzete: https://hr.wikipedia.org/wiki/Tre%C4%87i_Reich)

¹⁰⁹ O Paxtion,2004,39

¹¹⁰ Sterhell-Sznajder,2006,56

¹¹¹ O Paxtion,2004,prevedeno,str.41

2.4. *Ninberški zakoni i nacionalsocijalizam*

Nacionalsocijalizam ili kraće nacizam, politička je ideologija nastala u njemačkoj političkoj partiji, nazvanoj Nacionalsocijalistička njemačka radnička stranka (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, skraćeno NSDAP) i njezinom partijskom programu donesenom 24. februara 1920. godine. Kao državna ideologija, nacizam se u Njemačkoj održao od dolaska partije na vlast 1933. i osnivanjem Trećeg Reicha, totalitarne države na čijem je čelu bio njen vođa, diktator Adolf Hitler, koji će kasnije postati kancelar Njemačke 1933. g., a potom i predsjednik Njemačke nakon smrti Paula von Hindenburga 1934. g. i sve do vojnog poraza njemačke vojske 1945, kada je nacizam zakonom zabranjen. Nacistička je stranka proizašla iz Njemačke radničke stranke (njem. Deutsche Arbeitpartei, skraćeno DAP), a osnovana je u Münchenu 5. januara 1919. godine, od više manjih političkih skupina i imala je za cilj uništavanje dviju protivnih ideologija-komunizma i demokratije. Također ova ideologija najavljuje i “rasnu čistoću njemačkog naroda,,¹¹² Ova stranka je opisana kao ekstremna desnica lijevo-desne osovine. Stranka je nastala od manjih političkih skupina kako je već gore navedeno, uglavnom nacionalistički orijentisanih, koje su nastale nakon poraza poslije Prvog svjetskog rata. U ranim mjesecima 1918.g. pod nazivom Freier Ausschuss für einen deutschen Arbeiterfrieden-Slobodni komitet za slobodu radnika, osnovana je u Bremenu. Anton Drexler, oslapani njemački nacionalist, sastavio je grupu sličnih stranaka u Minhenu 7. 3. 1918. g.¹¹³ slijedeći uobičajene ideje militarističkog nacionalizma u ono vrijeme kao što je bilo protivljenje Versajskom ugovoru, antisemitizmu, antimonarhizmu i antimarksizmu uz vjerovanje da njemački narod predstavlja arijevsku nadrasu-Herrenvolk. Za njega je internacionalni kapitalizam jevrejski, te je optužio kapitaliste za ratni profit. Drexler je uvidio političku nestabilnost i nezadovoljstvo u Njemačkoj, posebno nakon stvaranja Weimarske republike, a nezadovoljstvo je bilo najizraženije među pripadnicima siromašnijeg staleža. 5.1.1919.g. Drexler, zajedno sa Gottfriedom Federom, Dietrichom Eckartom i Karlom Harrerom, te 20 radnika iz minhenskih željezničkih radnji i drugi sastali su se i raspravljali o stvaranju stranke koja bi imala Drexlerove ideje. On je predložio da se stranka zove Njemačka socijalistička radnička stranka, ali Harrer odbija da se uzme riječ “socijalistička,, u imenu, te se zbog toga stranka nazove samo Njemačka radnička stranka-DAP. Kao druge *volkisch* skupine, DAP je dijelio mišljenje da se Njemci trebaju ujediniti-Volksgemeinschaft, te zagovarao nedjeljivost njemačkog naroda po staležima i da Njemačka mora biti judenfrei-

¹¹² Kaplan, 1999., 13

¹¹³ David, 1999.,83

slobodna od Jevreja. Članovi DAPa sebe su smatrali borcima protiv boljševizma i protiv svih koji su pripadali jevrejskom internacionalizmu. DAP je bila mala skupina ljudi sa oko 60 članova, ali je privukla pažnju njemačkih vlasti, koji su bili sumnjičavi na svaku organizaciju koja je imala subverzivne ciljeve. Mladi kaplar, Adolf Hitler, poslan je od Njemačke vojne obavještajne službe da istraži DAP. Dok je sudjelovao na stranačkom sastanku, Hitler je upao u jedno argumentiranje, gdje je pokazao izuzetnu govorničku vještinu i tako ostavio snažan dojam na ostale članove stranke. Pozvan je da se pridruži stranci što je na kraju i učinio. Među ranijim članovima stranke bili su i kasnije visoko pozicionirani nacisti kao Rudolf Hess, Hans Frank i Alfred Rosenberg. Nürnberški zakoni, mjere koje je na prijedlog A. Hitlera donijela konvencija Nationalsocijalističke njemačke radničke stranke u Nürnbergu 15.9. 1935. Njima (i njihovim dopunama iz iste i sljedećih godina) je određeno da se Jevreji neće smatrati njemačkim državljanima već podanicima bez prava glasa i prava obavljanja javnih službi; zabranjeni su brakovi između Jevreja i »čistokrvnih« Nijemaca;¹¹⁴ određeno je da se Jevrejima smatrati svaki onaj kome je Jevrej bar jedan predak u drugom koljenu; proglašen je i niz drugih mjera kojima su nacističke vlasti izdvajale, diskriminirale i proganjale Jevreje.¹¹⁵ Na Jevreje je u napad krenula medijska kampanja mržnje. Dva zakona bila su *Zakon o zaštiti njemačke krvi i njemačke časti*, koji je zabranio brakove i izvanbračni odnos između Jevreja i Njemaca, te zapošljavanje njemačkih žena ispod 45 godina u Jevrejskim kućanstvima; i *Zakon o državljanstvu nationalsocijalističke Njemačke* koji je proglasio da samo građani njemačke ili srodne krvi mogu biti njihovi građani, ostatak je klasificiran kao državni subjekti, bez bilo kakvih prava. Dopunski zakon kojim je saopćena definicija ko je Jevrej donesen je 14. novembra, a *Zakon o državljanstvu* službeno je stupio na snagu tog datuma. Zakoni su 26. novembra 1935. prošireni i na romsku populaciju. Ovaj dopunski dekret definira Rome kao "*neprijatelje države utemeljene na rasi*", iste kategorije kao i Jevreje.¹¹⁶ Zbog vanjskopolitičkih problema, progoni su započeli tek poslije Ljetnih olimpijskih igara 1936., održanih u Berlinu. Nakon što su nacisti preuzeli vlast 1933. godine, počeli su provoditi svoju politiku, koja je uključivala i formiranje Narodne zajednice na temelju rase. Kancelar i vođa Adolf Hitler proglasio je nacionalni bojkot jevrejskih poslova.¹¹⁷ Nürnberški zakoni bili su model za antisemitsko rasno zakonodavstvo pronacističkih režima u Europi. Hitler, koji se nametnuo Drexlerovoj Njemačkoj radničkoj partiji kao vođa, te to ostao do svog kraja, aktivno je sudjelovao u kreiranju stranačke, a

¹¹⁴ Neumann, 2012, 98

¹¹⁵ Ibidem, 101

¹¹⁶ de Fontet, 1999., 84

¹¹⁷ Friendlander, 1998., 21

kasnije, kao apsolutni diktator Njemačke, i državne politike. Tako je Hitler ugradio tradicionalni kršćanski antisemitizam u program DAP-a (Njemačka radnička partija), kasnije NSDAP-a (Nacionalsocijalistička radnička partija Njemačke), ali s rasnim konotacijama. Taj je program napisao zajedno s kolegama iz stranke još 1920., u 25 tačaka. Dio tog programa bio je antisemitskog karaktera. Tačka 4. programa glasila je da “niko osim članova nacije (Nijemaca) ne može biti državljanin Njemačke”. Stoga, Jevreji ne mogu biti državljani. Druga je tačka tražila da “svi Jevreji koji su u Njemačku došli nakon 1914. moraju napustiti Njemačku”.¹¹⁸ Nürnberški su zakoni zapravo od Jevreja učinili subjekte te legalizirali buduće mjere protiv njih. U sljedećih je nekoliko godina dodatnih 13 dekreta u potpunosti stavilo Jevreje van zakona. Kao posljedica, Jevrejima je onemogućena nabavka osnovnih namirnica. U mnogim gradovima bilo im je teško, ako ne i nemoguće nabaviti hranu i lijekove. Zabranjen im je bio ulaz u hotele i trgovine, kao i mnoge gradove, pa čak i parkove i šume.¹¹⁹ Ovi doneseni rasni zakoni kao posljedicu imali su velik broj progona Jevreja, uvedene strožije ekonomske mjere protiv onih koji su ostali u Njemačkoj, kao i sustavno psihičko i fizičko maltretiranje. No, sve to bilo je „blago“ naspram onoga što se tek trebalo dogoditi. Jevreji moraju nositi žutu zvijezdu, Jevreji moraju predati bicikle, Jevreji su protjerani iz vozova i zabranjeno im je voziti auto. Jevrejima se dopušta kupovanje jedino između tri i pet sati, i to samo u radnjama sa natpisom “Jevrejski dućan”. Jevreji moraju biti u kući do osam sati i čak ne smiju sjediti u vlastitom vrtu poslije toga sata. Jevrejima je zabranjeno posjećivati pozorišta, kina, i ostala mjesta za razonodu. Jevreji ne smiju sudjelovati u javnim sportovima. Zabranjen im je pristup na plivališta, igrališta za tenis i hokej te ostale sportske terene. Jevreji ne smiju posjećivati kršćane. Jevreji moraju ići u jevrejske škole... i još mnoge slične zabrane¹²⁰. Sama kohabitacija ili poticanje na kohabitaciju sa Jevrejima bilo je zabranjeno, te se smatralo pokušajem onečišćenja rase.¹²¹ Osim reproduktivnih, Jevrejima su bila oduzeta i ekonomska, politička i kulturna prava, te je pritisak na njih sve više rastao, uz iznimku 1936. godine i Olimpijskih igara kako bi se izbjegla osuda svijeta. Uz zlostavljanje Jevreja provodila se kastracija, te kasnije i istrebljenje invalida, bolesnika, kriminalaca i ostalih koji su smatrani nepoželjnima u društvu.¹²² „On dopušta sterilizaciju u slučajevima 1. nasljedne imbecilnosti, 2. shizofrenije, 3. manične depresije, 4. nasljedne epilepsije, 5. horeje/bolesti sv. Vida, 6. nasljednog sljepila, 7. nasljedne gluhoće, 8. ekstremne tjelesne deformacije.”¹²³

118 Finkelstein, 2006.,21

119 Gilbert, 1985., 38-47

¹²⁰ Dnevnik Ane Frank., 52.

¹²¹ Fleming, 1984., 30

¹²² Shirer,1965, str. 323

¹²³ Neumann, 2012, 99

Važnost propagande bila je upravo u tome da ujedini masu, da se odgovori na ona pitanja koja su vlasti pomno odabrala, te da se spriječe ičija suvišna pitanja. Glavni čovjek za pitanja propagande bio je Joseph Goebbels, Propagandaminister ili ministar propagande Trećeg Reicha.¹²⁴ Glavni nacistički propagandni film, "Trijumf volje" iz 1935. služio je upravo svrsi, modeliranja masa kako bi se ujedinile u nacionalsocijalizmu. Fašizam se, a posebno nacionalsocijalizam borio protiv individualizma, te su nastojali nametnuti ideju kolektiviteta, tj. masa. Ideju kolektiviteta i nepogrešivog vođe koji je vodi prikazivale su nacističke propagande, a među njima i "Trijumf volje". „Na ritualnim okupljanjima članova NSDAP-a Hitler je bio glavni i ujedno najveći glumac. Uvijek u središtu pažnje, onaj koga slušaju s ushitom i predanošću, onaj kojem se dive, koji predvodi mase, riječju pravi nacionalni: 'Führer'! Vođa stranke i nacije kojeg na kongresima nacističke stranke slave poput božanstva koje jamči jedinstvo nacije.“¹²⁵ Pritisak na Jevreje je eskalirao 1938.godine u Kristalnoj noći kada su spaljene knjige koje su napisali autori jevrejskog porijekla, nakon čega veliki broj Jevreja bježi iz Njemačke, a njihova imovina nacionalizovana.¹²⁶

Tajna legendarne fotografije: Tragična sudbina čovjeka koji je jedini odbio da salutira Hitleru i na kojeg je primjenjen Nürnberški zakon



(preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/tajna-legendarne-fotografije>)

Skoro 80 godina je priča usamljenog čoveka koji je odbio da podigne ruku i salutira Hitleru bila zaboravljena. Fotografija se pojavljivala tu i tamo, ali su identitet čoveka, kao i razlozi koji su ga naterali na ovaj odvažni, ali i samoubilački potez bili uglavnom nepoznati. Tek nedavno, javnost je saznala za tragičnu sudbinu ovog hrabrog pojedinca. Bilo je to 1936. u Hamburgu. Lučki radnici, okupljeni zbog porinuća novog ratnog broda Njemačke koja se tih godina izdizala iz pepela Velikog rata i nemaštine, sa oduševljenjem su pozdravili svog novog

¹²⁴ Gilbert,1985, 33-4

¹²⁵ Cipek,2015, 102

¹²⁶ Gilbert,1985, 36

vođu Adolfa Hitlera njegovim tek skoro ustanovljenim pozdravom – “Sieg heil” (“Živela pobjeda”). U vazduh su se podigle stotine ruku, sve osim jedne!¹²⁷ **August Landmeser** prkosno je ostao sa držao ruke čvrsto prekrštene, a njegov akt pobune obišao je svijet nakon što je fotografija razvijena. Prihvaćen od strane Nacistička stranka u Njemačkoj tokom 1930-ih godina, Hitlerov pozdrav “Sieg heil” (“Živela pobjeda”) je bio obavezan za sve njemačke građane kako bi demonstrirali vjernost prema Führeru, njegovoj partiji i naciji. Da ironija bude veća, August Landmeser inače je bio lojalni nacista. Landmeser se pridružio nacističkoj partiji 1931. godine i počeo da se polako penje u hijerarhiji onoga što će vremenom postati jedina legalna politička sila u zemlji. Dvije godine kasnije se zaljubio u Jevrejku Irmu Ekler koju je zaprosio ubrzo nakon toga, 1935. godine. Kada je otkriveno sa kim se August vjerio, izbačen je iz Nacističke stranke. On i Irma su bez obzira na sve planirali vjenčanje i podneli su zahtev u Hamburgu. Zbog takozvanih Nirnberških zakona, donesenih u septembru 1935. godine, brak im je zabranjen, ali je par svejedno počeo da živi nevjenčano. Tako su i dočekali rođenje prve ćerke, Ingrid, u oktobru 1935. godine, onda se 13. juna 1936. godine dogodio skup na kome je Hitler porinuo novi brod ratne mornarice, a August Landmeser to propratio prekrštenih ruku.¹²⁸ Bio je to nijemi akt pobune pojedinca koji ne želi da učestvuje u kolektivnom ludilu koje se kao zaraza širilo Njemačkom. Godinu dana kasnije, 1937. Augustu je bilo dosta i Hitlera i nacista i sa porodicom je pokušao da prebjegne u Dansku. Zadržan je na granici i optužen da je “obeščastio naciju” i, prema Nirnberškim zakonima, “osramtiti rasu”. Nekih 12 meseci poslije, Landmeser je oslobođen zbog nedostatka dokaza, ali mu je savjetovano da prekine vezu s Irmom. Kako to nije želeo da uradi, Landmeser je ignorisao želje nacista i ponovo je uhapšen 1938. kada je osuđen na tri godine zatvorske kazne koju je služio u koncentracionom logoru i nikad više nije vidio ni ženu koju voli ni svoju kćerku. Gestapo je tada uhapsio i Irmu koja je u to vreme bila ponovo trudna. Devojčicu Irenu je rodila u zatvoru, nakon čega je poslata u ženski koncentracioni logor. Poslednje pismo iz logora Irma Ekler je poslala 1942. godine nakon čega joj se gubi svaki trag. Vjeruje se da je prebačena u nacistički eutanazijski centar u kojem je pogubljena sa još 14.000 ljudi. Djeca – Ingrid i Irena, bila su razdvojena. Ingrid je dozvoljeno da živi sa bakom, a Irena je prvo bila u sirotištu, a zatim kod staratelja. August Landmeser je pušten iz zatvora 19. januara 1941. U februaru 1944. mobilisan je u kazneni vod – 999. laki afrički bataljon. Nestao je u akciji i smatra se poginulim. Ljubav Augusta i Irme, jača od svega i svih, na kraju je ipak pobedila makar simbolično. Godine 1951. zakonski je priznata kada je Senat u Hamburgu prihvatio da

¹²⁷ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/tajna-legendarne-fotografije>

¹²⁸ Ibidem

je par bio u braku. O tome da je upravo August čovek sa slike otkrila je njegova starija kćerka Ingrid koja je život posvetila čuvanju uspomene na svoje roditelje.¹²⁹

2.4.1. Reakcije Jevreja na Nirnberške zakone

Uprkos svim nedaćama i nepogodnostima što su se u tom periodu desile Jevrejima, oni ipak nisu šutili i u svakom slučaju nisu ostali suzdržani. Nedugo nakon zakona donesenih od strane nacionalsocijalističkog Parlamenta i direktnih izjava mržnje, te velike želje za diskriminacijom, *Predstavništvo njemačkih Jevreja* je izjavilo da su upravo ovi zakoni i odredbe jedan od najvećih udaraca za jevrejski narod u Njemačkoj.¹³⁰ Čelnici ovog predstavnštva su smatrali da je neophodno što je moguće prije naći adekvatan kompromis koji bi garantovao suživot između jevrejskog i „čistog njemačkog“ naroda i saopćili su da su spremni za bilo kakvu saradnju sa vlastima da bi do tog kompromisa došlo. Nažalost njihove molbe nisu bile čak ni saslušane.

2.4.2. Kristalna noć



Herschel Grynszpan

(Slika: https://en.wikipedia.org/wiki/Herschel_Grynszpan)

Kristalna noć¹³¹ naziv je za događaj koji se desio u noći s 9. na 10. novembra 1938. godine. Svemu tome prethodio je događaj koji se zbio 2 dana ranije. U oktobru 1938. godine 15 000 Jevreja poljskog podrijetla deportirano je iz Njemačke u stočnim vagonima i iskrcano je na Poljskoj granici. Poljska vlada, koja je također provodila antisemitske zakone i govorila o svome „jevrejskom pitanju“, odbila je primiti sve Jevreje te ih je tako oko 5 000 ostalo na ničijoj zemlji. Među tim deportiranim Jevrejima bili su i roditelji sedamnaestogodišnjeg dečka čiji je čin zaslužan za samu Kristalnu noć.¹³² Naime, sedamnaestogodišnji Jevrej, izbjeglica iz

¹²⁹ preuzeto sa Istorijски zabavnik

¹³⁰ Breitman, 1991, 90

¹³¹ Samo ime Kristalna Noć nastalo je zbog golemih količina razbijenog stakla, poteklog iz unštenih sinagoga i trgovina

¹³² web strana; IB Holocaust project

Njemačke Herschel Grynszpan htio je pokazati svijetu što se događa sa Jevrejima u Njemačkoj te je odlučio ubiti ambasadora njemačkog veleposlanstva u Parizu.¹³³ Umjesto njega nastradao je treći sekretar njemačkog veleposlanstva, Ernst vom Rath, koji je dva dana kasnije podlegao ozljedama, unatoč tome što mu je Hitler poslao svoja dva najbolja doktora. Čin Herschela Grynszpana pokrenuo je, do tad nezapamćen val nasilja. Nacistička stranka taj događaj proglasila je dijelom svjetske jevrejske urote. Dana 9. novembra, nakon što je von Rath preminuo, Goebbels je izdao naređenje da moraju biti „organizirane i provedene spontane demonstracije i da policija ni u kojem slučaju ne smije ometati provođenje tih demonstracija“. U noći s 9. na 10. novembra organizirani su „spontani“ protujevrejski izgedi koji su kasnije nazvani Kristalna noć, zbog golemih količina razbijenog stakla, poteklog iz uništenih sinagoga i trgovina. Kristalna noć, također poznata i po nazivu Reichkristallnacht (carska kristalna noć) i Progromnacht (noć progona). Posljedice toga događaja bile su katastrofalne. Najmanje 7 500 jevrejskih trgovina uništeno je i opljačkano, uništeno je i spaljeno 177 jevrejskih sinagoga, oskvrnjena su jevrejska groblja, spaljena je 171 porodića kuća,¹³⁴ neki Jevreji pretučeni su do smrti, dok su ostali bili prisiljeni sve to gledati. Konačan broj umrlih popeo se na 91.¹³⁵ Oko 30 000 Jevreja uhvaćeno je i odvedeno u koncentracijske logore, prvenstveno u Dachau, Buchenwald i Sachsenhausen.¹³⁶ Tretmani koje su zatvorenici doživljavali u koncentracijskim logorima bili su brutalni. Nakon 2-3 mjeseca većina Jevreja puštena je kući, ali je u međuvremenu živote izgubilo još najmanje 1 000 ljudi.¹³⁷ No, ubistva, uništavanje i paleži nisu bile jedine posljedice Kristalne noći. Još jedna od posljedica bila je ta da su Jevreji morali platiti milijardu njemačkih maraka kao kaznu za atentat i kriminalne radnje.¹³⁸

Kakav je Nijemci gledali na odnos prema Jevrejima najbolje pokazuje sljedeći članak.

"Što si radio u Kristalnoj noći, tata?"

Moj otac oduvijek je bio jedna vrsta hodajućeg leksikona historije regije u kojoj je živio. Događaje je uvijek znao vrlo zanimljivo i živopisno ispričati. Sve ono što znam o mojoj domovini i mojem porijeklu, saznao sam od njega. U više navrata mi je pričao što je on lično

¹³³ Sulzberg, 1945., 32

¹³⁴ Shirer, 1965., 580-82

¹³⁵ Ibidem, 582-86

¹³⁶ Prvi logor otvoren je već 9.3. 1933., u Dachauu, kod Munchena, a uskoro su ga slijedili Buchenwald, Sachsenhausen i Ravensbruck. Ti su prvi logori bili namijenjeni zatvaranju i torturi političkih zatvorenika, kao i drugih "neprijatelja" sistema, kriminalaca, homoseksualaca, Židova, Roma i drugih

¹³⁷ Gilbert, 1985., 69

¹³⁸ Konačna šteta se popela na 25.000.000 maraka; William L. Shirer; The rise and fall of the third Reich

doživio tokom takozvane Kristalne noći kada su širom Njemačke nacionalsocijalisti zapalili stotine sinagoga.¹³⁹

Učitelj djeci savjetovao drugi put do kuće

Kristalna noć u jugozapadnom gradiću, u kojem sam kasnije i ja rođen, nije se dogodila kao u većini drugih gradova u Njemačkoj u noći između 9. na 10. novembra 1938. već je započela nešto kasnije – u kasno poslijepodnevnom satima 10. novembra. Moj otac je tada pohađao prvi razred osnovne škole. Nakon nastave, učitelj je đacima savjetovao da na putu kući zaobiđu sinagogu i kuće u kojima su živjeli Jevreji te da idu nekim drugim putem. Kako im je rekao učitelj - „u protivnom bi se mogli dovesti u opasnost“. No, djeca kao djeca (mom je ocu tada bilo šest godina) ne samo da nisu poslušala dobronamjeren savjet učitelja već su ga shvatila kao direktan poziv da odu upravo tamo i vide što je to toliko opasno.¹⁴⁰

A ono što su vidjeli bila je sinagoga u plamenu kojeg vatrogasci nisu ni pokušali ugasiti, razbijena stakla na kućama u kojima su živjeli Jevreji i pljačku njihovih trgovina. Ono što ih je posebno šokiralo bila je i scena u kojoj su neki ljudi s prvog sprata kuće jedne jevrejske porodice, kroz prozor bacali kompletan namještaj na ulicu. I moj djed i baka su se pravili da ne vide ništa. Ono što se tada dogodilo u ovom njemačkom gradiću, u kojem je živjelo oko 50 jevrejskih porodica, u međuvremenu je savršeno dokumentirano i ovi spisi su svima lako dostupni. No, pitanje koje mi se danas još uvijek vrti po glavi, i što bih mog oca vrlo rado još jednom želio pitati je – Kako su reagirali moja baka i djed kada im je ispričao što se usred bijelog dana dogodilo u samom središtu njihovog grada? Jesu li mu pokušali objasniti, s današnje tačke gledišta – neobjašnjivo? Kako su komentarisali događaj koji se dogodio u kući niti 300 metara udaljenoj od njihove? Nacionalsocijalisti su naime upali u kuću u kojoj su bile žene i djeca (muškarci su nekoliko sati ranije nasilno potrpani u kamione i odvedeni u koncentracioni logor Dachau) i počeli uništavati namještaj, vrata i prozore. No, ako ću biti doista iskren sam prema sebi, uopće zapravo ne želim čuti odgovore na ova pitanja. Zapravo niti ne moram pitati, odgovori su mi u principu već poznati. Ne, moja baka i djed sasvim sigurno nisu bili nacisti. No, i oni su se, kao i milion drugih Nijemaca, pravili da ništa ne vide. Roditelji četvoro male djece rijetko kada postaju junaci ili heroji. No, sigurno su znali da postoji logor Dachau i sasvim sigurno im je bilo poznato kakvo je to mjesto i što se tamo događa. Lokalni socijaldemokratski političar iz ovog gradića iako i sam Nijemac, bio je tamo

¹³⁹ Keller,1992,481-482.

¹⁴⁰ Gilbert,1985., 69

odveden. To su znali svi. I zašto onda izlagati se opasnosti? Osim toga, pa radilo se o Jevrejima, a kakve veze, smo imali mi, katolici s njima? Zašto nešto riskirati?¹⁴¹

Izbijanjem Drugog svjetskog rata započeo je sa radom system koncentracionih logora punom snagom. To je bila ogromna mašina čija je svrha bila da uništi, degradira, obeščasti koliko je moguće, a najzad da istrijebi niže rase, pretvarajući ih malo-pomalo u dim i u kamione pepela koji je istovaran u Vislu. To je bio podhvat Trećeg rajha sa ciljem sistematskog istrebljenja čitavog jednog ogranka ljudskog roda.¹⁴² Broj žrtava bio je takav da je stvoren sumorni neologizam genocide. Po Lečinskom hipoteza stradalih se vrti oko „klasičnog” broja od 6 miliona jevrejskih gubitaka.

2.5.SS divizija do II Svjetskog rata

Porijeklo SS divizije se može pratiti još od perioda 1933. godine kada je grupa od 120 mladića izabrana od strane Seppa Dietricha koji je za cilj imao osnivanje elitne vojne divizije u Njemačkoj. Na ceremoniji u Minhenu koja je obilježavala desetu godišnjicu propalog minhenskog puča, preko 800 muškaraca se zaklelo na vjernost Adolfu Hitleru. Ova jedinica je poslije postala poznatija kao Prva SS divizija (Liebstandarte SS Adolf Hitler-sl.1A), koja je zapravo bila privatna Hitlerova garda. Ova divizija je dokazala svoju lojalnost tokom operacije „Noć dugih noževa“, kada je nacistički režim na čelu s Hitlerom izvršio niz političkih ubojstava i pročišćavanja. Kada je Hitler uvidio da bi Sturmabteilung, (Jurišni odred) poznatiji kao SA, mogao praviti probleme u formiranju njegove konačne vlasti, Hitler je naredio SS diviziji izvršenje brojnih atentata na visoko-pozicionirane oficire Jurišnog odreda. U toku prethodno spomenute operacije ubijeno je preko 200 ljudi odnosno skoro čitavo rukovodstvo Jurišnog odreda. Krajem 1934. godine Hitlerova desna ruka Heinrich Himmler osniva još dvije SS divizije pod nazivima SS Germania i SS Deutschland koje su zajedno sa Prvom SS divizijom činile SS-VT (To se zapravo odnosilo na kompletnu vojsku SS divizije koja se godinama još više širila). Istovremeno je Himmler osnovao dvije škole koje su za cilj imale da vojno obuču SS oficire. Godine 1936. Himmler je izabrao bivšeg general-potpukovnika Paula Haussera za inspektora SS-VT. Hausser je radio na tome da transformiše SS-VT u vjerodostojnu vojnu silu koja je odgovarala redovnoj vojsci. Tokom 1938. godine Hitler je izjavio da će SS divizija imati ulogu u unutrašnjim i vanjskim poslovima, što je ovu silu pretvorilo u suparnika kojeg se čak i vojska bojala. Prvu „test“ SS divizija je imala u toku 1938. godine kada je divizija Liebstandarte pratila vojne trupe u okupaciji Austrije

¹⁴¹ Ispovjest mlađe generacije koje žele saznati sve o ponašanju svojih roditelja, djedova i baka za vrijeme Trećeg Reicha.

¹⁴² Keller,1992,480

(Anschluss), a također sva tri puka SS divizije su učestvovala u okupaciji Sudeta u oktobru 1938. godine.¹⁴³

2.5.1. SS Wiking

Sljedeća divizija koja je sprovodila antisemitističku ideju kao najznačajniji i najveći ogranak SS divizije van Njemačke bila je SS Wiking divizija. Osnovana je početkom 1940. godine i regrutovala je sposobne muškarce iz: Danske, Norveške, Švedske, Finske, Estonije, Belgije i Holandije. Na početku je taj broj iznosio od oko 20 hiljada vojnika, dok je poslije prešao brojkju od 25 hiljada. Tokom perioda Drugog svjetskog rata, jedinica je služila na Istočnom frontu, a također je jedna od jedinica koja se zadnja predala tj. u maju 1945. godine, kada su ostali opkoljeni u Austriji. Razlog zašto je baš ova divizija najznačajnija jeste zato što su učestvovali u nekim od najznačajnijih bitaka Drugog svjetskog rata. U periodu od juna do decembra 1941. godine, ova divizija je učestvovala u operaciji Barbarosa za koju se smatra da je jedna od najvećih i najbrutalnijih operacija u periodu Drugog svjetskog rata.¹⁴⁴ Također su učestvovali u posljednjoj Njemačkoj ofanzivi „Proljetno buđenje“ koja je ujedno bila i posljednja ofanziva SS divizije. U ovoj akciji je također ostao zabilježen masakr koji su počinili članovi ove divizije. Preko 80 Jevreja je vješano i strijeljano tokom operacije proljetnog buđenja.

2.5.2. Najznačajniji predstavnici SS divizije

U periodu prije početka i tokom Drugog svijetskog rata najvećim imenom nacističke Njemačke se naravno smatrao Adolf Hitler (Führer). Nakon noći dugih noževa, kada se SS divizija ocijepila od SA, Hitler je proglašen brojem 1 SS divizije i smatran je vrhovnim komadantom ove divizije (Oberster Führer der Schutzstaffel). Nikada nije u historiji zabilježeno fotografijom ili nekim dokumentom da je Hitler nosio SS uniformu. Još je bitno spomenuti da je jedino Adolf Hitler držao poziciju vrhovnog komadanta SS-a.

Heinrich Luitpold Himmler bio je glavni zapovjednik njemačke policije i SS divizije (Reichsführer), te time i jedan od najmoćnijih ljudi nacističke Njemačke. Himmler je postao jedan od glavnih organizatora Holokausta. Kao osnivač i nadležni u nacističkim koncentracionim logorima i Einsatzgruppen odredima smrti, imao je svu moć da izvede genocid nad 4 miliona Jevreja, Roma i dr. Himmler se pridružio SS-u 1925. godine. 1929. Himmler postaje reichsführer SS divizije. U ovo vrijeme SS divizija je brojala svega 250 članova. Do kraja 1933. godine kada je na vlast stigao NSDAP, Himmlerov SS je imao

¹⁴³ Bullock, 1954., 81

¹⁴⁴ Schmitt, 1972., 395

nevjerovatnih 52 000 članova. Himmler je zajedno sa Hermanom Gornigom složio se u činjenici da Ernst Rohm, vođa SA, stvara veliku prijetnju SS diviziji i nacističkom sistemu. Uz pomoć njihovih uvjerenja Hitler je odlučio da Rohm mora umrijeti.¹⁴⁵ Nakon toga je pokrenuta operacije duh noževa u kojoj je ubijen Ernst Rohm i time je uklonjena posljednja prepreka nacističkoj partiji. Nakon ovih dešavanja Himmler je dobio još veće ovlasti, jer su sve njemačke uniformirane policijske službe postale ogranak SS-a. Himmler je u historiji poznat kao jedan od najvećih neprijatelja Jevreja. Smatra se arhitektom Holokausta iz razloga što je osnovao prvi logor za političke zatvorenike još 1933. u njemačkom gradu Dachau, koristeći elemente misticizma i fanatičnog vjerovanja rasističke nacističke ideologije. Postoje mnoge teorije koje su se javile poslije rata u kojima se govori da Himmler uopće nije izvršio samoubistvo već da se preselio u malo selo pored Beča.¹⁴⁶



Zvanični portret Heinricha Himmlera

(Slika: https://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Himmler)

Reinhard Heydrich je svoj nacistički put započeo preko svoje supruge Line koja je bila veliki zagovornik nacističke stranke. Kako je smatrao da je Versajski ugovor bio prevara i poguban za Njemačku, brzo se zbog svoje oštre retorike istakao kao član unutar NSDAP-a. Iz tog je razloga ubrzo upoznao Himmlera koji mu je ponudio priliku da postane šef sigurnosnog ureda SS-a, a koji će Heydrich razviti u SD. Dobivši posao postao je Himmlerov zamjenik, te će se s tog položaja razviti u zlokobnu figuru unutar Trećeg Reicha. Brzo je promaknut do čina Oberführera, višeg časnika u SS-u. Njegova je SD u svom početku nastojala biti sestrinska organizacija Gestapu, te je 1938. spojena s njim kako bi 1939. godine obje bile uklopljene u RSHA.¹⁴⁷ Jednako kao i Himmler, 1933. nije dobio visoku funkciju od Hitlera. Postao je tek čelnikom jednog odjela minhenske policije. Moć mu je rasla kasnije zajedno s Himmlerovom, te su 1934. godine preuzeli prusku policiju i Gestapo od Göringa i time postali, barem na području policije, najmoćnije figure u Reichu. Uz SD, Heydricha se veže uz

¹⁴⁵ Sulzberg, 1945., 37

¹⁴⁶ Tillich, 1934., 405-433

¹⁴⁷ Ibidem

još jednu organizaciju, RSHA. RSHA ili centralni sigurnosni ured Reicha bila je krovna organizacija koja se sačinjavala od SD-a, Gestapa, Kripa i ujedno bila glavna organizacija za sigurnost i špijunažu unutar Reicha. Osnovana 1939. godine, RSHA je bila organizacija dana Heydrichu na upravljanje. Osnivanju je prethodila odluka iz 1938. po kojoj svi članovi sigurnosne policije tj. Gestapa i Kripa, moraju biti članovi SS-a. Gestapo je unutar RSHA bio podijeljen na šest sekcija. Sekcija A bila je zadužena za neprijatelje države i podijeljena je na odjeljke koji su se bavili komunistima, kontra - sabotazom, reacionarima i liberalima, te atentatima. Sekcija B je poznatija i zlokobnija. Bavila se rasama, sektama i crkvama. Također je bila podijeljena na odjeljke koji su se bavili katolicima, protestantima, masonima (slobodnim zidarima), te najzloglasnije, Jevrejima.¹⁴⁸ Sekcija C bavila se stranačkim poslovima, dok se sekcija D bavila poslovima Gestapa na okupiranim teritorijima. Sekcija E bila je kontraobavještajna služba za Reich i okupirane teritorije. Sekcija F bila je pogranična policija.¹⁴⁹ Na čelo odjeljenja za Jevreje došao je Adolf Eichmann, viši časnik SS-a koje još 1938. postavljen u ured za jevrejsku emigraciju. Kako je odmalena mrzio Jevreje, bio je idealan kandidat za tu poziciju. Eichmann je, zajedno sa Heydrichom na zapovijed Hitlera i Göringa, organizovao tajni sastanak u Wannseeu, pored Berlina. Tamo je bilo dogovoreno "konačno rješenje" tj. masovno istrebljenje i "čišćenje" Evrope od Jevreja. Time je započeo Holokaust. Na Heydricha je izvršen atentat u Pragu 1942. godine. Umro je od posljedica ranjavanja nekoliko dana poslije. Na tu poziciju postavljen Ernst Kaltenbrunner, bivši šef i pravni savjetnik austrijskog SS-a.



Reinhard Heydrich

(Slika: https://en.wikipedia.org/wiki/Reinhard_Heydrich)

Josef "Sepp" Dietrich bio je njemački general Waffen SS-a. Bio je jedan od njemačkih najodlikovanijih vojnika i zapovijedao je jedinicama do veličine armije u Drugom Svjetskom Ratu. Do 1929. bio je Hitlerov osobni vozač i tjelohranitelj, ali u vrijeme Noći dugih noževa u kojima je sudjelovao, brzo napreduje. Kada je počeo Drugi svjetski rat, Dietrich je vodio Leibstandarteove napade na Pariz i Dankirk. Dietrich je ostao

¹⁴⁸ Butler,1993,28

¹⁴⁹ Tillich,1934.,405-433.

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

zapovjednik Leibstandartea i kroz kampanje u Grčkoj i Jugoslaviji. Nositelj je brojnih njemačkih odlikovanja, ali postao je poznat i po zlostavljanju ratnih zarobljenika.¹⁵⁰ Nakon što je u aprilu 1945. Hitlerova operacija kod jezera Balaton koju su predvodile Dietrichovije postrojbe, propala, bijesni Hitler je naredio da vojnici divizije, koja nosi njegovo ime, maknu nazive s rukava, no Dietrich naredbu nije izvršio. Dietrich je zapovijedao oklopnim postrojbama u Beču koje su branile grad, ali nije uspio u spriječavanju Sovjeta da zauzmu grad. Zajedno sa suprugom, Dietrich se predao nadnaredniku Herbertu Krausu 9. maja 1945.



Sepp Dietrich (Slika: https://en.wikipedia.org/wiki/Sepp_Dietrich)

Herman Goring-Pod vodstvom Hermanna Göringa započela je zloglasna historija Gestapa u Prusiji, najvećoj pokrajini Njemačke u kojoj se nalazio i Berlin. Göring je stvorio prvi prototip Gestapa koji je 1934. godine morao predati Himmleru. Hermann Göring bio je heroj prvog svjetskog rata i vrsan pilot, te je zbog toga kasnije zapovijedao Luftwaffeom (njemačkim zračnim snagama). Za nacionalsocijalizam i naciste prvi je put čuo u vrijeme minhenskog puča kada je ostao zaluden Hitlerovim riječima i idejama kojima je predvodio masu protiv vlasti u Bavarskoj. U svom usponu 1920. godine Hitler je upoznao jednu od ključnih figura koja će ga pogurati do vlasti, te će kasnije stradati zbog svoje prevelike moći i prijetnje samoj Hitlerovoj vlasti. Ta osoba bila je Ernst Röhm. Ernst Röhm je u to vrijeme imao zadaću okupiti ilegalnu i tajnu vojsku od sto hiljada ljudi kako bi Bavarska dobila svoje vojne snage uprkos zabranama koje su potjecale još iz doba versajskog ugovora. Ta se vojska transformirala u SA (Sturm Abteilung), poznatije kao jurišni odredi ili „smedekošuljaši“. SA je kasnije izrasla u vojsku od nekoliko miliona vojnika, te je sve do uzdignuća SS-a bila izuzetno utjecajna, a time i direktna prijetnja Hitleru. Zbog straha od Ernsta Röhma i njegovog SA došlo je do događaja poznatog kao „Noć dugih noževa“.¹⁵¹ Göring je imao apsolutnu kontrolu nad pruskom policijom, te je počeo provoditi čišćenja unutar iste. Otpuštao je policijske službenike i postavljao sebi lojane ljude, redom iz zloglasnog i brojnog SA. U februaru 1933. godine, malo prije izbora, osnovao je Hilfspolizei tj. „pomoćnu“ policiju koja je sadržavala pedeset hiljada ljudi koji su novačeni redom iz redova SA i u to

¹⁵⁰ Ibidem.,35

¹⁵¹ Butler, 1993,26

vrijeme manje jakog SS-a Heinricha Himmlera. Glavna zadaća Hilfspolizei bila je “navođenje” ljudi da glasaju za naciste. Oni koji bi se usudili glasati za protivnike, posebno za socijaliste ili komuniste, našli bi se u već tada otvorenim koncentracijskim logorima i u Alexanderplatzu, sjedištu berlinske policije.¹⁵²



Hermann Göring (Slika preuzeta: https://en.wikipedia.org/wiki/Hermann_G%C3%B6ring)



Rudolf Diels (Slika preuzeta: https://en.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Diels)

Rudolf Diels je 1933. godine pod pokroviteljstvom Göringa preuzeo kontrolu nad pruskim Stapo-om (političkom policijom), te je s vremenom transformirao u Gestapo.¹⁵³ U Prusiji se nalazila još jedna policija koja je Göringu bila potrebna za njegove planove, Kripo ili kriminalistička policija čije je glavna zadaća bila špijunaža. Glavne zadaće tih policija bile su pronalaženje, hapšenje i procesuiranje komunista. Upravo zato je Dielsova mržnja prema komunistima omogućila njegov dolazak na čelo prvog Gestapa. Prva velika potreba za antikomunističkom policijom poput Gestapo-a došla je krajem februara 1933. godine. Većina članova zloglasne policije, Gestapa, bila je iz redova SA i kasnije SS-a. U to vrijeme, moć i utjecaj Heinricha Himmlera rasla je izuzetno brzo.¹⁵⁴ Iako je 1932. godine njegov SS brojao trideset hiljada ljudi, taj je broj bio ništa prema broju pripadnika SA koji je tada imao preko tri miliona ljudi. Himmler je postavljen od Hitlera na čelo bavarske policije, pozicije koja u to vrijeme nije bila izuzetno cijenjena niti je sa sobom nosila nikakve prevelike moći. Od tamo

¹⁵² Ibidem, str. 31

¹⁵³ Tillich, 1934., 415

¹⁵⁴ Ibidem, 430

je Himmler započeo sa širenjem svojih moći i ovlasti, preuzimajući vodstvo nad policijama ostalih pokrajni u Njemačkoj, a već 1934. kontrolisao policiju svih pokrajni osim pruske policije koja je tada još uvijek bila pod kontrolom Göringa i Dielsa. Uprkos početnim pritiscima, Göring nije htio samo tako predati kontrolu nad Gestapom Himmleru. Izrastavši u bitnu figuru, Heinrich Himmler doveden je u Berlin, odakle se povećao njegov pritisak na Göringa i Gestapo. Tada je smijenjen Diels sa čela Gestapa, ali ubrzo je vraćen kako bi drugi i posljednji put bio smijenjen 1. aprila 1934. godine. Na mjesto šefa tajne pruske policije tada dolazi Himmler koji se obvezao ostati podređen Göringu, barem što se Gestapa tiče.¹⁵⁵

2.5.3. GESTAPO

Dvadeseto stoljeće je donijelo brojne ratove i razaranja, kako u Evropi, tako i u cijelom svijetu. Zato se po mnogima i naziva najkrvavijim stoljećem u historiji. Raspadu carstava, kolonijalizma, te imperijalizma prethodio je Prvi svjetski rat, nakon čega je uslijedio krvaviji i brutalniji, Drugi svjetski rat. Kao glavni razlog izbijanja Drugog svjetskog rata može se uzeti agresija Trećeg Reicha, nacističke Njemačke i pripojenih teritorija prije rata, na Poljsku. Uz Drugi svjetski rat ne vežu se samo borbe na frontovima, već i velika razaranja i civilne žrtve, te žrtve genocidnih politika. Jedna od najzlokobnijih organizacija koje su provodile genocid bila je Geheime Staatspolizei ili skraćeno Gestapo. Gestapo, ili tajna državna policija, ima svoju ulogu kao najzlokobnija tajna policija u historiji. Međutim potrebno je zapitati se: kako je Gestapo djelovao, kako je bio strukturiran i koje su ga osobe vodile? Odgovor na ova pitanja omogućuje bolje saznanje o zloglasnoj policiji Gestapo, te teroru koji je vršila nad cijelom Evropom i šire. Prije svega potrebno je analizirati pojmove bez kojih se cijeli kontekst nastanka Gestapa ne može shvatiti poput fašizma, nacionalsocijalizma, rasnih zakona i terora. Nakon toga slijedi historijski pregled i analiza svih bitnijih perioda u razvoju Gestapa. Poslije analiziranja perioda razvoja tajne državne policije, potrebno je sagledati neke od njenih užasa koje je provodila. Teror Gestapa bio je raširen po cijeloj Evropi, tačnije po svim osvojenim teritorijima. Poznato je da je na kraju taj teror zaustavljen porazom Trećeg Reicha od strane savezničkih snaga koje su predvodile SAD i SSSR. Padom Reicha, svoj su "život" završile i sve agencije organiziranog terora. Bitni su pojedinci u Trećem Reichu ili pokušavali pobjeći ili su izvršili samoubistvo, dok su neki uspjeli pobjeći od svojih zločina i pravde koja ih nije uspjela stići. Ostavili su iza sebe milione žrtava, kako vojnih, tako i civilnih. Zbog sistemskog terora i rasnih zakona i propisa kojima se nastojala stvoriti "arijevska" Evropa,¹⁵⁶ stvorene su

¹⁵⁵ Neumann, 2012,43

¹⁵⁶ Gilbert,1985., 69

brojne civilne žrtve.¹⁵⁷ Stoga se na pitanje koja je bila struktura i cilj djelovanja Gestapa može sa sigurnošću reći: njegova struktura i djelovanje stvoreni su za provođenje sistemskog terora u namjeri da se ni jedna osoba u Evropi, posebno članovi nepoželjnih grupa (Jevreji, komunisti, Romi...) ne bi osjećali sigurno.¹⁵⁸ Struktura i djelovanje Gestapa bili su u funkciji zlostavljanja svih koji su se usudili stati nacistima na put.¹⁵⁹ Ubistvom Heydricha 1942. godine, Himmler je preuzeo upravu nad RSHA dok se ne nađe prikladni zamjenik. Ernst Kaltenbrunner, bivši šef i pravni savjetnik SS-a u Austriji, preuzeo je ulogu voditelja sigurnosne policije, tj. RSHA, te je bio glavni i odgovorni za postupke RSHA do kraja rata. Od svih dijelova policije, glavni je fokus na Geheime Staatspolizei tj. Gestapu, dijelu sigurnosne policije i najzloglasnijoj tajnoj policiji u historiji kojoj jedino može konkurirati tajna policija SSSR-a u vrijeme Staljina.¹⁶⁰

3. Holokaust i posljedice holokausta-Holokaust u nacističkoj Njemačkoj

Holokaust (grč. *olokauston* : potpuno spaljen), izvorno u grčkoj i rimskoj religiji, žrtva paljenica zemaljskim i podzemnim bogovima i dušama pokojnika, pri čemu se obično spaljivala cijela žrtvena životinja. U moderno doba pojam označava sistemsko uništenje Jevreja i drugih nearijevskih naroda u razdoblju nacizma (1933–45). Tako da o *holokaustu* govorimo kao sveobuhvatnom mehanizmu sistemskog istrebljivanja Jevreja i drugih grupa ljudi za vrijeme nacističkog režima u Njemačkoj i *antisemitizmu* kao neprijateljskom stavu prema Jevrejima u vidu rasne, nacionalne, socijalne i religijske nepodnošljivosti. Jevreji nisu smatrani rasom, ono što njih ujedinjuje jeste tradicija, historija, kultura, ali ne i genetika. Za razliku od holokausta koji se javlja u Njemačkoj, i to u 20. stoljeću, antisemitizam je nešto što je vrlo često sveprisutno i egzistira mnogo duže vremena na raznim prostorima. Sa tog aspekta možemo reći da je holokaust direktna posljedica antisemitizma u tom vremenu. Za antisemitskog nacističkog vođu Adolfa Hitlera, Jevreji su bili inferiorna, niža rasa, te na kraju krajeva i vrlo opasna prijetnja njemačkoj rasnoj čistoći i zajednici.¹⁶¹ Nakon invazije na Poljsku 1939., režim je uspostavio geta kako bi odvojio Jevreje. Uspostavljeno je više od 42.000 logora, geta i drugih mjesta zatočenja, a kasnije i likvidiranja.¹⁶² Samo odvijanje

¹⁵⁷ O Paxtion, 2004, 56

¹⁵⁸ Gilbert, 1985., 76

¹⁵⁹ Butler, 1993, 84

¹⁶⁰ Ibidem, 21-23

¹⁶¹ Sterhell-Sznajder, 2006, prevedeno

¹⁶² Finkelstein, 2006., 34

holokausta u nacističkoj Njemačkoj može se podijeliti u par etapa. To su prije svega bili *predratni holokaust* (1933.-1939.), *holokaust na početku rata* (1939.-1940.), *holokaust za vrijeme „Konačnog rješenja“* (1940.-1941.), te *kampovi smrti* (1941.-1945.). Rješenje jevrejskog pitanja vjerovatno nije automatski značilo i uništenje jevrejske rase. Njemački su planovi u počecima uključivali preseljenje i evakuaciju Jevreja¹⁶³ s područja Reicha, ali je uvijek naglašeno da se mogu primjeniti sve metode koje će Njemačku „očistiti“ od Jevreja.¹⁶⁴ Jedan od planova preseljenja i evakuacije uključivalo je preseljenje Jevreja na Madagaskar.¹⁶⁵ Napadom na Poljsku počelo je rješavanje Jevrejskog pitanja. Uporedo sa getoizacijom počinju i prva masovna ubistva Jevreja koja su provodili pripadnici tzv. Einsatzgruppen,¹⁶⁶ no još uvijek ne kao dio sistemske politike, već kao rezultat natjecanja i inicijative pojedinih nacističkih visokih dužnosnika.

Dvostruki ciljevi rasne čistoće i prostorne ekspanzije bili su srž Hitlerovog svjetonazora, a od 1933. i nadalje, oni bi zajedno činili pokretačku snagu njegove vanjske i unutrašnje politike. Isprva su nacisti rezervirali najteži progon političkih protivnika kao što su komunisti ili socijaldemokrati. Prvi službeni koncentracijski logor otvoren je u Dachau (blizu Münchena) u martu 1933., a mnogi od prvih zatvorenika koji su poslani bili su komunisti. Dachau je bio pod kontrolom Heinricha Himmlera, šefa elitnog nacističkog stražara, kasnije šefa njemačke policije. Do juna 1933. njemački koncentracijski logori držali su oko 27.000 ljudi u "zaštitnom zatvoru". Ogromni nacistički sastanci i simbolička djela kao što je javno paljenje knjiga Jevreja, komunisti, liberala i stranaca pomogli su naglasiti snagu stranke. Godine 1933. Jevreji u Njemačkoj brojali su oko 525.000 ili samo 1 posto od ukupnog broja njemačkog stanovništva. Tokom sljedećih šest godina, nacisti su poduzeli "arijanizaciju" Njemačke. Otpustili su Jevreje iz državne službe, uklanjali su jevrejske tvrtke i uklanjali jevrejske advokate i doktore njihovih klijenata. Prema Nirberškim zakonima iz 1935. godine, svatko s troje ili četvero jevrejskih djedova i baka smatrao se jevrejem, dok su se oni sa dva jevrejska djeda i bake smatrali „mješancima“. U septembru 1939. njemačka vojska zauzela je zapadnu polovinu Poljske. Njemačka policija ubrzo je protjerala desetke hiljada poljskih

¹⁶³ Gilbert, 1954., 583

¹⁶⁴ Madagaskarski je plan zapravo nastao nakon invazije na Poljsku, a u toku kampanje protiv Francuske, u proljeće 1940. Po tom su planu svi Jevreji iz Njemačke, Generalnog gubernata, Češko-Moravskog protektorata, Belgije, Nizozemske, Luxemburga, Danske, Norveške i Slovačke, ukupno oko 4.000.000 ljudi imali biti transportirani brodovljem na Madagaskar. Na tom je otoku trebala biti formirana neka vrsta "jevrejskog rezervata", a bio je naročito pogodan zbog svog otočnog karaktera. Uprava je, naravno, trebala biti u njemačkim rukama, a financiranje samog projekta su trebali izvršiti sami Jevreji. Ipak, zbog razvoja ratne situacije, čitav je plan propao, i Nijemci su se na kraju okrenuli "drugim rješenjima."

¹⁶⁵ Breitman, 1991., 72.

¹⁶⁶ Einsatzgruppen-paravojni odredi odgovorni za masovna ubistva

Jevreja iz svojih domova i geta,¹⁶⁷ dajući njihovu imovinu Nijemcima ili poljskim nejevrejima. Okruženi visokim zidovima i bodljikavom žicom, jevrejski geti u Poljskoj funkcionirali su poput zatvorenih gradova kojima upravljaju jevrejska vijeća. Uz široko rasprostranjenu nezaposlenost, siromaštvo i glad, prenaseljenost je učinila geto plodno tlo za bolesti poput tifusa. U međuvremenu, počevši od jeseni 1939., nacistički su dužnosnici odabrali oko 70.000 Nijemaca koji su imali invaliditet ili duševne bolesti za program eutanazije. Nakon prosvjeda istaknutih njemačkih vjerskih vođa, Hitler je zaustavio program u augustu 1941., iako su ubistva osoba s invaliditetom nastavljena u tajnosti, a do 1945. ubijeno je oko 275.000 osoba za koje se smatra da su hendikepirane iz cijele Evrope.

Počevši od 1941., Jevreji iz cijelog kontinenta, kao i stotine hiljada evropskih Roma, prevezeni su u poljska geta. Njemačka invazija na Sovjetski Savez u junu 1941. označila je novu razinu brutalnosti u ratu. Mobilne jedinice za ubistva nazvane *Einsatzgruppen* ubile su više od 500.000 sovjetskih Jevreja i drugih tokom njemačke okupacije.¹⁶⁸ Memorandum održan 31. jula 1941., od strane Hitlerovog glavnog zapovjednika Hermanna Goeringa spomenuo je potrebu za *Endlösungom* ili konačnim rješenjem za "jevrejsko pitanje". U septembru 1941. godine, svaka osoba određena kao Jevrej na njemačkom području označena je žutom zvijezdom, što ih je činilo otvorenim metama. Desetci hiljada ljudi uskoro su deportirani u poljske getove i gradove okupirane u Njemačkoj, te SSSR-u. Od juna 1941. u koncentracijskom logoru Auschwitz u blizini Krakova u toku su bili eksperimenti s metodama masovnog ubijanja. Tog augusta, 500 dužnosnika je ubilo 500 sovjetskih ratnih zarobljenika sa pesticidom Zyklon-B. SS je uskoro naručio veliku količinu plina od firme za kontrolu štetočina.¹⁶⁹

Počevši od kraja 1941., Nijemci su počeli masovne prevoze iz geta u Poljskoj u koncentracione logore, počevši od onih ljudi koji su se smatrali najmanje korisnima: bolesni, stari i slabi i vrlo mladi. Prvo masovno ubijanje plinom započelo je u logoru Belzec, u blizini Lublina, 17. marta 1942. U kampovima u okupiranoj Poljskoj izgrađeno je još pet centara za

¹⁶⁷ Gilbert,1985; 89-95

¹⁶⁸ Shirer,1965; 588

¹⁶⁹ Ti su novoosnovani koncentracioni logori bili kombinacija radnih logora, i logora za eksterminaciju, među kojima je najpoznatiji i najsmrtonosniji bio kompleks Auschwitz-Birkenau, koji je osnovan kao logor za ratne zarobljenike. U tim se logorima odmah po dolasku transporta vršila selekcija pridošlih na radno sposobne i one, a to su uglavnom bila žene, djeca, te stari i nemoćni, koji su odmah bili slani u smrt. U svrhu masovnog istrebljivanja koristile su se plinske komore, dok se rješavanje leševa sprovodilo u krematorijima. Oni koji su bili odabrani za prisilan rad, predstavljali su stalan izvor besplatne radne snage za neke od veoma značajnih njemačkih kompanija, kao IG Farben, te na taj način izvlačili veliku ekonomsku dobit. Nakon što bi bili radom iscrpljivani do smrti, oni koji bi ipak preživjeli prolazili bi istu "likvidacijsku" proceduru, kao i oni nesposobni za rad.

masovno ubijanje, uključujući Chelmno, Sobibor, Treblinku, Majdanek i najveću od njih, Auschwitz-Birkenau. Od 1942. do 1945. Jevreji su deportirani u logore iz cijele Evrope, uključujući i teritorij pod njemačkom kontrolom, kao i zemlje koje su se udružile s Njemačkom. Najveće deportacije dogodile su se tokom ljeta i jeseni 1942. godine, kada je više od 300.000 ljudi samo deportovano iz varšavskog geta.¹⁷⁰

3.1. Holokaust kroz dnevnik Ane Frank

Uspostavom nacističkoga režima u Njemačkoj 1933. Jevreji su bili izloženi diskriminaciji, njihove su tvrtke i trgovine bojkotirane, otpušteni su iz javnih službi (sa sveučilišta, iz lokalne uprave i sudova). Iako je Hitler svoju netrepeljivost prema Jevrejima pokazivao još dvadesetih godina dvadesetog stoljeća, njegova mržnja dolazi do izražaja kada Hitler preuzima ulogu njemačkog kancelara. On je očekivao da čitav život i težnja jednog naroda budu posvećeni potvrđivanju vlastitih nacionalnih vrijednosti na račun drugih, stranih kultura. Glavni neprijatelj njegove težnje bili su Jevreji, jer su upravo oni, kao „izrazita suprotnost“ rasnoj državi, bili tokom historije sredstvo onoga što Hitler naziva „denacionalizacijom“. Hitlerov nacionalizam bio je isključiv i defenzivan, izraz kulturne superiornosti i rasne sklonosti. Odnos njemačkog nacionalizma i jevrejskog identiteta najvažniji je za razumijevanje kasnijih odluka koje su dovele do genocida.¹⁷¹

“Ugledni građani-nevini ljudi-bivaju bačeni u tamnicu i ondje čekaju svoju sudbinu. Ako se ne može ući u trag saboteru, Gestapo jednostavno izvodi petero ljudi pred zid. U novinama često izlaze objave njihove smrti. Ova umorstva nazivaju se “nesretni slučajevi”. Krasni ljudi, ti Nijemci! Kad samo pomislim da sam i ja nekoć bila jedna od njih! Ne, Hitler nam je odavno uzeo nacionalnost. Zapravo, Nijemci i Jevreji su najveći neprijatelji na svijetu.”¹⁷²

Neki antisemitski osjećaji u Njemačkoj prepoznaju se kao uobičajena predrasuda – kršćanska osuda Kristovih ubojica, zavist zbog profesionalnog uspjeha jevrejskih intelektualaca i kulturnih djelatnika te rasprostranjena kivnost zbog jevrejskih malih poduzeća. No za Hitlera i hiljade njemačkih antisemita u stranci i izvan nje, sukob između Nijemaca i Jevreja bila je transcendentna i neizbježna borba za nadmoć između elementarnih sila svjetla i tame. Jevrej je za Hitlera bio „antičovjek“, „stvorenje izvan prirode“. Ubrzo nakon što su preuzeli vlast u Njemačkoj 1933. godine, nacisti počinju ostvarivati jednu od glavnih zadaća koju su si zadali, a to je iskorjenjivanje Jevreja iz svakog političkog, kulturnog i ekonomskog dijela države.

¹⁷⁰ Hilberg, 1961., 48

¹⁷¹ Breitman, 1991., 88

¹⁷² Frank, 2003., 45.

Primarni cilj nacista bio je isključiti Jevreje iz nacionalnog tijela, najprije njihovim smještanjem u karantenu unutar Njemačke, a zatim protjerivanjem u inozemstvo.

” Bojim se pri pomisli na najbolje prijatelje koji se sada nalaze u rukama najokrutnijih zvijeri što kroče zemljom. I sve zato što su Jevreji.”¹⁷³ “U novinama piše “četvrtina”, ali to je jedino za sretne smrtnike koji od vlade dobijaju karte za snadbijevanje, a ne za Jevreje koji se skrivaju i koji mogu kupiti samo četiri ilegalne karte umjesto osam.”¹⁷⁴ “Porodice se uništavaju, a sve ljude, žene i djecu razdvajaju. Vraćajući se iz škole, djeca otkrivaju da su njihovi roditelji nestali. Vraćajući se iz kupovine, žene nalaze zatvorene kuće bez svojih obitelji.”¹⁷⁵ “Svi Jevreji moraju biti izvan zemlje pod njemačkom okupacijom prije 1. jula. Između 1. aprila i 1. maja mora se očistiti pokrajina Utrecht (kao da su Jevreji žohari). Između 1. maja i 1. juna Južna I Sjeverna Holandija.”¹⁷⁶

Već 1933. godine počeli su progoni Jevreja, koji su sistematski protjerivani iz svih sfera javnog života. Mnogi poznati jevrejski znanstvenici prisiljavani su na egzil pa je tako među nekoliko protjeranih nobelovaca bio i Albert Einstein. Mnoga sela u Njemačkoj sistemski su proganjala jevrejske stanovnike, s tendencijom stvaranja sela “slobodnih od Jevreja”. Ekonomske mjere uperene protiv Jevreja, kao i akti nasilja prisiljavali su mnoge Jevreje na emigraciju, na što su vlasti gledale s odobravanjem. Tako je do kraja 1934. godine više od 50.000 njemačkih Jevreja napustilo Njemačku (od početnih 566 000). Donesen je i velik broj antijevrejskih zakona, a vrhunac svega bilo je proglašenje Nürnberških zakona. 1935.g. Jevreji gube njemačko državljanstvo; ne smiju obavljati nikakvu javnu službu (što naročito pogađa intelektualce: znanstvenike, profesore, liječnike, odvjetnike, novinare itd.), niti njihova djeca mogu pohađati javne škole; zabranjen je boravak Jevreja na javnim mjestima (parkovi, knjižare, muzeji idr); zabranjeno je sklapanje braka između *Arijaca* i Jevreja, zabranjeno je zapošljavanje *Arijaca* u kućama Jevreja, itd. “Kad će nam biti udijeljena povlastica da možemo mirisati svježi zrak?”¹⁷⁷

Otpor ovim mjerama postojao je u mnogim zaposjednutim zemljama. Najsnažniji je bio u Danskoj, gdje je nakon prvih protužidovskih mjera sam kralj na radiju izjavio da će lično staviti jevrejsku zvijezdu, ako bilo koji građanin njegove zemlje na to bude prisiljen. Kada su 1943., Nijemci uveli svoju direktnu upravu nad zemljom i naredili uhićenje svih *arijaca*,

¹⁷³ Ibidem, 60.

¹⁷⁴ Frank, 2003, 68.

¹⁷⁵ Ibidem, 70.

¹⁷⁶ Ibidem, 82.

¹⁷⁷ Ibidem, 132.

organizirano je tajno prebacivanje Jevreja brodovima u Švedsku, tako da su gotovo svi spašeni. “Draga Kitty, danas imam samo tmurne i teške vijesti. Mnoge naše jevrejske prijatelje masovno odvođe. S tim ljudima Gestapo postupa bez trunke obzirnosti; trpaju ih u kamione za stoku i šalju u Westerbok, veliki jevrejski logor u Drenteu. U Westerboku je strašno; samo jedna prostorija za pranje za stotinu ljudi i ni izdaleka dovoljno nužnika. Nema odvojenih odjeljenja. Muškarci, žene, svi spavaju zajedno. Zbog toga je smrtonost strahovita; a mnoge žene, čak i djevojke, koje neko vrijeme ostaju ondje očekuju dijete. Bijeg je nemoguć, većini ljudi u logoru je obrijana glava, a mnoge i jevrejska vanjština obilježava kao zatvorenike”¹⁷⁸

3.2. Koncentracijski logori i logori smrti

Nacistička Njemačka otvarala je i držala koncentracijske logore širom svojih teritorija prije i za vrijeme Drugog svjetskog rata. Prvi nacistički logori javljaju se tokom prve polovine 1933. godine nakon što je Hitler izabran za kancelara. Hitlerova stranka preuzela je kontrolu nad policijom uz pomoć ministra unutrašnjih poslova Wilhema Fricka te Hermanna Göringa. Originalna ideja i smisao logora bio je politički progon i zatvaranje neistomišljenika. Koncentracijski logori služili su za eliminaciju, mučenje i zatvaranje političkih i inih neistomišljenika i nearijevaca, dok su logori smrti služili isključivo za etničko čišćenje, najčešće Jevreja. Krajnji cilj koncentracijskih logora, odnosno logora smrti je isti – fizička eliminacija, odnosno ubistvo.¹⁷⁹ Najveći logori su bili: Auschwitz-Birkenau, Belzec, Buchenwald, Dachau, Majdenek, Treblink i dr. Najvažniji je bio logor otvoren u tvorničkim barakama u Dachauu, nedaleko od Münchena. Taj logor, koji je u martu 1933. utemeljio Heinrich Himmler, vođa SS-a i šef bavarske policije, postao je model budućega logorskoga sistema.¹⁸⁰ **Vrste logora:** 1. **Rani logori** su uglavnom građeni bez suvremene infrastrukture. Služili su uglavnom za zarobljavanje i eliminaciju političkih neistomišljenika. Određeni broj logora nije bio direktno podređen vlastima nego paravojnim postrojbama nacista ili lokalnoj policiji. 2. **Državni logori** nadzirani su od strane nacističke stranke, odnosno SS-a. Služili su kao prototip budućih logora . Do 1935. godine brojili su preko 100 000 zarobljenika.

3. **Zatočenički logori** (njem. Geisellager), poznati još i kao policijski zatvori, služili su za držanje i maltretiranje uhićenih osoba, uglavnom kriminalaca. 4. **Radni logori** (njem. Arbeitslager) bili su koncentracijski logori u kojima su zarobljenici radili teški

¹⁷⁸ Frank, 2003., 44.

¹⁷⁹ [Concentration camps vs. extermination centers 70.auschwitz.org](http://70.auschwitz.org). (engl.)

¹⁸⁰ Neumann, 2012, 43

rad u neljudskih uvjetima. Određeni broj radnih logora bili su tzv. podlogori, odnosno logori građeni u okolici velikih logora. 5. **Logori ratnih zarobljenika** bili su logori u kojima su se držali ratni zarobljenici, odnosno saveznički vojnici. 6. **Logori za preodgoj** služili su za preodgoj i nacističku indoktrinaciju neistomišljenika. 7. **Tranzitni logori** služili su za privremeni smještaj svih zatočenika. U tranzitnim logorima vršila se preraspodjela zatvorenika ovisno o kategorizaciji i vrsti logora u koji će ići. 8. **Logori smrti** služili su za sustavno etničko čišćenje i provođenje genocida nad nearijevskim civilima i zarobljenicima. Imali su plinske komore u kojima su se vršile masovne egzekucije zatvorenika.¹⁸¹

Zašto baš Jevreji moraju biti drugačiji i zašto su tako kažnjeni?

„Stalno nas podsjećaju na to da se krijemo, da smo mi Jevreji vezani lancima za jedno mjesto, bez ikakvih prava, ali sa hiljadu dužnosti. Mi Jevreji ne smijemo pokazati svoje osjećaje, moramo biti hrabri i snažni, moramo primiti sve neudobnosti, ne smijemo gundati, moramo učiniti sve što je u našoj moći i uzdati se u Boga. Jednom će ovaj strašni rat završiti. Svakako će doći vrijeme kada ćemo opet biti ljudi, a ne samo Jevreji. Tko nam je ovo nametnuo? Tko je načinio Jevreje drukčijim od ostalih ljudi? Tko je dozvolio da toliko trpimo sve do sada? Bog nas je načinio onakvim kakvi smo, ali će nas Bog opet i uzdići. Ako podnesemo sve ove patnje i ako još preostane Jevreja, kada sve bude gotovo, onda će Jevreji, umjesto da budu osuđivani, biti ukazivani za primjer. Tko zna, možda je čak i naša religija, od koje svijet i svi narodi uče dobro, razlog, jedini razlog što sada moramo da patimo. Iz toga razloga nikad ne možemo postati samo Nizozemci, ili samo Englezi, ili predstavnici ma koje zemlje, uvijek ćemo ostati Jevreji. Te noći sam se osjećala da ću sigurno umrijeti, čekala sam policiju, bila sam spremna, kao vojnik na bojnopolju. Željela sam da dam svoj život za zemlju, ali sada, sada kada smo spašeni, prva mi je želja bila da poslije rata postanem Nizozemljanka. ...“¹⁸²

3.2.1. Auschwitz-Birkenau

Najozloglašeniji logor od svih vjerojatno je Auschwitz-Birkenau. Taj je logor otvoren 14. juna 1940. godine, a od njegovog otvaranja pa do oslobođenja logora 27. januara 1945. ubijeno je 1,1 milion ljudi. Auschwitz-Birkenau postao je glavno mjesto za ubijanje Jevreja. Prije Jevreja u ovom su logoru boravili poljski nacionalisti, a zatim sovjetski zarobljenici. Četiri petine ljudi od gore navedenoga broja ubijeni su odmah po dolasku u logor u plinskim komorama. Žrtve su dovožene u logor u stočnim i teretnim vagonima poput ovog gore na fotografiji. Često su putovali danima u prenapučenim vagonima bez vode, hrane ili toaleta.

¹⁸¹ Benoist, 2005.,56

¹⁸² Frank,2003.,115.

Preživjeli logoraši pričaju kako su ponekad u vagonima bile kante za nuždu koje su se na ponekim stajalištima praznile i onda se u njima donosila voda za piće. Zbog velike gužve većinu putovanja se stajalo, a poneki su bili izgaženi na smrt kad bi pali pod noge. Transporti su od maja 1944. dopremani direktno u logor i automatski bi bivali likvidirani. Nikad njihov dolazak ili podaci nisu zabilježeni. Po dolasku u logor obavljala se selekcija u kojoj je velika većina (do 75%) odmah preusmjerena na „tuširanje“ (plinske komore) dok je manji dio odabran za robovski rad. „Robovima“ je od 1943. na lijevu podlakticu tetoviran broj na koji su se morali odazivati. Logoraši robovi živjeli su u zidanim zgradama. U početku su spavali na podu, a kasnije sa porastom njihova broja spavali su na drvenim dvospratnim i trosorlatnim krevetima. Kupatila sa toaletima su bila vrlo primitivna i njihova je upotreba bila strogo ograničena. Odjeća i donji veš se mijenjalo svakih nekoliko mjeseci, a i čista je odmah bila prepuna uši i buha. Periodično se vršilo uklanjanje ušiju za logoraše, ali to je često bila još veća tortura. Ljeti su tuševi bili vrući, a zimi ledeni. Logoraši su po snijegu morali goli trčati do svojih baraka. „Nova“ je odjeća odmah bila prepuna nametnika koji su živjeli u slami i daskama u tzv. krevetima. Preživjeli pričaju da je uši bilo toliko da se slamarica, u kojoj su spavali, micala. Kratkotrajni spas od ušiju i teškog rada logoraši su kratkotrajno tražili u logorskoj bolnici. Zvali su je „čekaonica krematorija“ jer su se bolesnici liječili aspirinima i „medicinskim ugljenom“. Ukoliko se nekom pacijentu stanje nije popravljalo upućen je u plinsku komoru ili je ubijen injekcijom fenola u srce.¹⁸³

Dnevna rutina

U radnom logoru dan je započinjao u 4.30. Logoraši su na zvuk zvona morali izjuriti iz baraka na doručak. Doručak se sastojao od pola litre mlake tekućine koju su SS-ovi zvali kafa. Nakon toga kreće se na rad. Rad je mogao biti u tvornicama, rudnicima, poljoprivredi i gradnji. Svi poslovi su se najčešće obavljali samo uz najosnovniju opremu (lopate, motike, čekiće itd.). Iako su gladovali morali su većinu poslova (recimo prenošenje cigle ili zemlje) raditi u trčećem koraku. Kazna za nepoštivanje ovakve naredbe je bila uključivanje u posebne radne odjele sa ekstremnim zadacima sa kojih se često nitko nije vratio. Povratak sa posla je bio grozna scena jer su preživjeli morali nositi tijela preminulih koji su morali biti prisutni na večernjoj prozivci (apelu).¹⁸⁴ U prozivkama se provjeravao broj logoraša i često su

¹⁸³ Eutanazijski program je pokrenut ubrzo nakon početka rata, a predstavljao je Hitlerov program za likvidaciju Nijemaca koji su smatrani bilo fizički, bilo mentalno zaostali. Taj program je bio logičan nastavak sterilizacijskog zakona iz 1933. Sam program je imao konspirativno ime, T4, po ulici i broju sjedišta eutanazijskog programa. Vođena su dva odvojena programa, za djecu i odrasle. Procijenjuje se da je u tom programu ubijeno oko 100.000 odraslih, i nekoliko hiljada djece. Ipak, Hitler se nikada nije usudio formalno proglasiti eutanazijski zakon, bojeći se da ga sunarodnjaci neće prihvatiti.

¹⁸⁴ Shirer, 1954., 1259-68

odugovlačene radi dodatog mučenja logoraša, posebno ako su klimatski uvjeti bili teži (kiša, snijeg i temperature daleko ispod ništice). Kod prozivke česta je metoda bila da logoraši moraju čučati ili klečati sa rukama podignutima iznad glave. Oni koji to nisu izdržali bili su kažnjeni na razne načine, a najčešće sa 25 udaraca bičem. Nakon prozivke uslijedila je večera koja se najčešće sastojala od komada kruha (do 300 grama) sa nešto svinjske masti ili margarina i povremeno sa 100 grama slane svinjetine. Logoraši koji nisu dobili ručak su eventualno dobili ostatke juhe od zelja ili repe.

Kažnjavanja

Logoraše je praktički mogao svatko kažnjavati za najrazličitije „prekršaje“. Na primjer logoraš je bio kažnjen kada si je isčupao vlastiti zlatni zub i želio ga zamijeniti za komad kruha ili ako je logoraš koji radi na poljoprivrednom imanju uzeo jabuku da utaži glad. Kažnjavani su recimo za vršenje nužde tijekom radnih sati. Najčešće kažnjavanje je bilo 25 udaraca bičem ili teži oblici poput vezanja ruku i podizanje užetom u zrak tako da su recimo prsti dodirivali tlo. Sljedeća „inovacija“ za mučenje su bile ćelije za stajanje promjera blizu metra kvadratnog u kojem su kažnjenici provodili noć (ili više noći), a zatim bi opet morali na posao.¹⁸⁵

Ubijanja

Većina ubijanja u radnom dijelu logora odvijala se u „bloku smrti“ – Bloku 11 Auschwitz I. Metode su bile streljanje, vješanje, izgladnjivanje i plinske komore. Logoraši odvedeni u Blok 11 nikad se nisu vraćali.

Njemačko preduzeće kao saučesnik u holokaustu

Preduzeće “Topf & Söhne” isporučivalo je krematorije i peći za Auschwitz, što je omogućilo Holokaust i industrijsko ubijanje ljudi. Nakon rata svi su se smatrali žrtvama. Samo je jedan nasljednik mislio na žrtve.¹⁸⁶ Auschwitz-Birkenau, Buchenwald, Dachau, Mauthausen: u koji god su koncentracioni logor ušli saveznički vojnici, nailazili bi na brda leševa i krematorije na kojima je stajao logo J.A. Topf & Söhne. (J.A. Topf & sinovi). Ovo renomirano njemačko porodično poslovanje upustilo se u poslove sa SS-om, isporučujući peći u logore za masovno uništavanje ljudi, koje su omogućile izvršenje genocida. Preduzeće koje je 1878. osnovao Johannes Andreas Topf specijaliziralo se za proizvodnju uređaja za pivare i izvozilo svoje proizvode u cijeli svijet. Nakon 1. svjetskog rata šefovi firme otkrili su novu lukrativnu

¹⁸⁵ Breitman, 1965., 89-90

¹⁸⁶ Shirer, 1954., 1262

djelatnost: proizvodnju peći za gradske krematorije. U Vajmarskoj Republici ovo preduzeće je postalo vodeće na tržištu zbog “maksimalnog poštovanja pijeteta umrlih”.¹⁸⁷



Vlasnici i direktori preduzeća koje je proizvodilo peći za krematorije u koncentracionim logorima braća Ludwig und Ernst Wolfgang Topf (preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/njemačko-preduzece-kao-saucesnik-u-holokaustu/>)

Nakon dolaska na vlast Hitlera, poslovi su nastavili da teku odlično. Oba direktora Ludwig Topf i njegov brat Ernst Wolfgang, u međuvremenu obojica pripadnici Hitlerove partije NSDAP, sa prozora njihove radne sobe mogli su vidjeti Ettersberg, mjesto na kojem su nacisti od 1937. podigli koncentracioni logor Buchenwald.¹⁸⁸

SS poručio prvu peć za krematorij

Koncentracioni logor Buchenwald prvi je nauručio peći za kremiranje ljudi. Rastući broj mrtvih, koji su podlijegali mučenjima i raznim bolestima, predstavljao je problem za SS-upravu ovog logora. Nakon napada na Poljsku 1. septembra 1939. koncentracioni logori su se počeli puniti novim zatočenicima. U Buchenwaldu je počelo masovno umiranje. Još prije početka rata SS se raspitivala o mogućnostima korištenja ovih peći u koncentracionim logorima. Glavni inženjer Kurt Prüfer je u maju 1939. napravio prvi nacrt mobilne peći za krematorij koja je radila na lož-ulje. “Ta peć je predstavljala radikalni raskid sa zakonom i kulturom dostojanstvenog sahranjivanja. U njoj su leševi ljudi spaljivani kao da su otpad”, napisala je kustosica Memorijalnog centra Annegret Schüle u dvorištu nekadašnje fabrike.

Ko će napraviti najbolju peć za fabriku smrti?

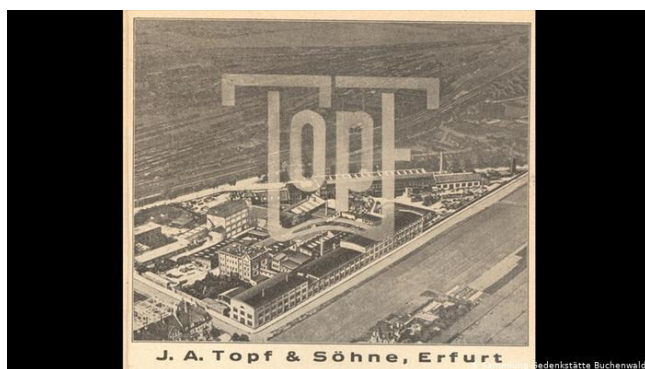
Prvi uspjeh ohrabrio je konstruktora i inženjera Kurta Prüfera. Uskoro je SS-u sam ponudio novo i još efikasnije rješenje: peć sa dvije komore za spaljivanje leševa. Ovaj model je u novembru 1939. počeo da se koristi u logoru Dachau. Nakon toga je ovaj ambiciozni inženjer konstruirao svoju prvu stacionarnu peć za masovno spaljivanje leševa u koncentracionim

¹⁸⁷ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/njemačko-preduzece-kao-saucesnik-u-holokaustu/>

¹⁸⁸ Ibidem

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

logorima. Firma je bila toliko ponosna na svoj učinak da je čak patentirala ovaj model. “Stav Kurta Prüfera, koji se isticao sopstvenom inicijativom i nedostatkom moralnih skrupula, bio je simptomatičan i po pitanju zapošljavanja tehničkog kadra”, kaže Rüdiger Bender, predsjedavajući Fondacije za sjećanje Topf & sinovi. On ističe da vodeći inženjeri nisu bili ubijedeni nacisti. “Preduzeće niko nije prisiljavao da gradi krematorije. Dapače, oni su pokušavali da se izbore protiv konkurencije, u koju je spadalo i berlinsko preduzeće Heinrich Kori”, ističe Schüle. Dijelom na sopstvenu inicijativu su inženjeri konstruisali sve bolje i efikasnije peći. U pismima SS-u stalno je stajalo “sa radošću ispunjavamo vaše naloge”. Nakon odluke nacista da od Auschwitz-Birkenau naprave centralno mjesto holokausta, saučesništvo u zločinu firme iz Erfurta poprimilo je novi kvalitet i nove dimenzije. “Nakon što je SS u Auschwitzu otkrila da se sa ciklonom B u nekoliko minuta mogu ubiti na hiljade ljudi, njihov najveći problem je bio kako da se bez traga oslobode tako velikog broja ljudi”, pojasnio je Schüle. Efikasne peći firme Topf & Söhne mogle su riješiti ovaj problem. 19. augusta 1942. došlo je do sastanka između SS-oficira i inženjera Kurta Prüfera. Dogovorena je gradnja tri velika krematorija. Kasnije su isporučena još dva. U ljeto 1944. se u Auschwitzu dnevno spaljivalo do 9.000 leševa.¹⁸⁹ Uspjesi inženjera Prüfera bili su trn u oku njegovih kolega. U septembru 1942. Prüferov šef Fritz Sander predstavio je novu inovaciju: “peć koja neprekidno spaljuje leševe po principu pokretne trake”.¹⁹⁰



Firma se najprije specijalizirala za pravljenje mašina za pivare a nakon dolaska Hilera na vlast je počela da saraduje sa SS-om (preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/njemačko-preduzeće-kao-saucesnik-u-holokaustu/>)

Kako bi peć instalirali i pustili u pogon, tehničari iz Erfurta, među njima i monter Heinrich Messing proveli su dosta vremena na licu mjesta u Auschwitzu i znali su šta se tu događa. Messing je, što je posebno brizantno, bio komunista i član Komunističke partije Njemačke.

¹⁸⁹ Claude, 1999., 74

¹⁹⁰ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/njemačko-preduzeće-kao-saucesnik-u-holokaustu/>

Ali njegova shvatanja ga nisu spriječila u savjesnom i bržem ispunjavanju radnog naloga nego što je bilo predviđeno.”Teoretski je to mogao sabotirati, ali to nije uradio”, kaže Bender. “S pećima koje su pravljene za efikasno uklanjanje žrtava, preduzeće “J.A. Topf & Söhne” je početkom 1940-tih ostvarivalo samo dva posto od ukupnog obrta”, dodaje Schüle. Pa ipak ova fabrika je primjer koji može da posluži za istraživanje fenomena saučesništva u holokaustu. Nakon kapitulacije Njemačke u maju 1945. Ludwig Topf je počinio samoubistvo. Nakon što ga je američki oficir informirao o predstojećem hapšenju, on se ubio uzevši kapsulu cijankalija. U oproštajnom pismu je naveo da nije kriv. “Uvijek sam bio pristojan – što je suprotnost ponašanju jednog naciste i to cijeli svijet zna”, stajalo je u pismu. Njegov brat Ernst Wolfgang pobjegao je iz ruske u okupacionu zonu zapadnih saveznika gdje je ponovo podigao firmu. Istraga protiv njega je obustavljena. Tek knjiga jedne žrtve pod nazivom “Vlast bez morala – dokumentarni film o SS-u” podsjetio je zapadno-njemačku javnost na istorijat ove firme. Nakon što joj je odbijen kredit, firma Ernsta Wolfganga je bankrotirala. Glavni inženjer Kurt Prüfer bio je lošije sreće od valsnika firme i umro je 1952. u sovjetskom zarobljeništvu. Sve do pada željezne zavjese i ujedinjenja Njemačke, nije bila poznata nacistička pozadina firme, koja je konfiskovana u DDR-u i koja je pod nazivom “EB Erfurter Mälzerei- und Speicherbau” 1994. otišla pod stečaj. Tek je pokušaj nasljednika da nakon ujedinjenja vrate dijelove firme, alarmirao javnost. Hartmut Topf, praunuk osnivača firme, po zanimanju novinar je svoj životni zadatak vidio u tome da istraži priču svoje porodice i da je ostavi narednim generacijama. “Nakon pada željezne zavjese pojavila se vijest u novinama da neka Frau Topf iz Zapadne Njemačke traži restituciju preduzeća u Erfurtu”, kaže ovaj 85-godišnjak. “To je za mene bio signal da nešto uradim. Rekao sam da se novac, koji je ostao, mora dati udruženjima žrtava i utrošiti za političku edukaciju”, izjavio je Hartmut Topf. Gradski oci Erfurta najprije nisu bili oduševljeni njegovom idejom da se u okviru preduzeća podigne Memorijalni centar. Ali Hartmut Topf i njegovi sljedbenici su se izborili da do toga dođe. Od 2011. se u bivšoj zgradi uprave nalazi mjesto sjećanja – izložba sa stalnom postavom koja informira o istoriji i mračnim stranama ovog preduzeća. I u Poljskoj je Hartmut Topf dočekan sa zadržkom. Kada je prije dvije godine došao u posjet Auschwitzu i kada se predstavio, jedan stariji čovjek na ulazu u muzej je rekao: “Vaše ime ovdje ne zvuči dobro!” Hartmut mu je odgovorio: “Znam, zato sam tu!”¹⁹¹

¹⁹¹ preuzeto iz serije reportaža pod nazivom “Zločin bez kazne” Schuld ohne Sühne” To je projekt poljske redakcije DW i portala Interia i Wirtualna Polska. [dw.com/zbrodniabezkaray https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/njemacko-preduzece-kao-saucesnik-u-holokaustu/](https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/njemacko-preduzece-kao-saucesnik-u-holokaustu/)



Mjesto sjećanja "Topf & Söhne": memorijalni centar otvoren na mjestu gdje se nalazila fabrika koja je proizvodila peći za industrijsko spaljivanje ljudi, koje su radili dan – noć (preuzeto: <https://www.mreza-mira.net/vijesti/njemačko-preduzeće-kao-saucesnik-u-holokaustu/>)

3.2.2. Oslobođenje iz koncentracionog logora Aušvic

U januaru 1945. nadiranje Sovjeta je bilo nezaustavljivo. Nacisti su 18. januara proveli posljednju prozivku i sa 60.000 logoraša pješke krenuli prema unutrašnjosti Reicha. Oni koji su bili prebolesni za hodanje su ostavljeni sa planom da ih se strijelja. Dolazak Sovjeta je onemogućio strijeljanje bolesnih – njih oko 7.000. Plinske komore su prije odlaska minirane i uništene kako dokazi ne bi ostali. U pratnji SS-ovaca nije bilo zastajkivanja koje se kažnjavalo metkom.¹⁹² Oko 20.000 logoraša je stiglo do logora Bergen-Belsen. 322 divizija Crvene armije je 27. januara 1945. oslobodila logor Auschwitz. Sovjeti su ga do 1947. koristili kao svoj zatvor, a nakon toga ga je poljska vlada preuredila u muzej.¹⁹³

3.3. Broj žrtvava i posljedice holokausta

ZEMLJA	MINIMUM	MAKSIMUM
Austrija	58 000	60 000
Belgija	25000	28 000
Čehoslovačka(1936)	233 000	243 000
Francuska	60 000	65 000
Grčka	57 000	60 000
Italija	8 500	9 500

¹⁹² Shirer, 1954., 1269

¹⁹³ Muhić, 2010.,885-894

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

Jugoslavija	55 000	58 000
Luksemburg	3 000	3 000
Mađarska (do 1938.)	180 000	200 000
Nizozemska	104 000	104 000
Norveška	200	700
Njemačka(od 1938.)	160 000	180 000
Poljska	2 350 000	2 600 000
Rumunjska (u granicama od 1940.)	200 000	220 000
SSSR (od 1939.) i BALTIČKE ZEMLJE	700 000	750 000
UKUPAN BROJ ŽRTAVA	4 194 200	4 581 200

*Tablica 1. Popis žrtava jevrejske vjeroispovijesti tokom Drugog svjetskog rata*¹⁹⁴

U tablici iznad prikazani su brojevi jevrejskih žrtava Hitlerovog „konačnog rješenja“. Najviši i najniži broj odnose se na iskorjenjivanje Jevreja tokom „konačnog rješenja jervejskog pitanja“. U ove brojeve nisu ubrojane žrtve koje se na posredan način mogu pripisati nacističkim progonima. Uzevši to u obzir, računa se da je holokaust doveo do više od pet miliona jevrejskih žrtava različitog spola, rase i životne dobi. Holokaust je iza sebe ostavio trajne posljedice. Računa se da je u njemu ubijeno 5.29 do 6 miliona Jevreja, odnosno trećina svih Jevreja koji su prije rata živjeli u svijetu.¹⁹⁵ Demografska slika u Europi se bitno promijenila, pogotovo u Istočnoj i Srednjoj Europi, gdje su jevrejske zajednice prestale postojati. Najveći dio preživjelih je odlučio emigrirati u SAD, odnosno u Palestinu, gdje je stvorena jevrejska nacionalna država Izrael. Romi su druga grupa koja je bila objekt genocida. Broj njihovih žrtava teško je procijeniti. Mnogi su se teško mirili s time da je ubijanje u

¹⁹⁴ Keller, 1992, 511

¹⁹⁵ Finci, 2005,33

takvom obimu i s takvom razinom bešćutnosti moguće u 20. stoljeću, pogotovo kada dolazi od strane tako napredne, prosvijećene i civilizirane države kao što je Njemačka. Još se teže bilo pomiriti s činjenicom, da su u svrhu tog projekta korištena najmodernija dostignuća znanosti. Zato se holokaust često opisuje kao jedinstveni događaj u svjetskoj historiji, odnosno odgovornost za njega se pripisuje ograničenom broju ljudi – najčešće samom Adolfu Hitleru i uskom krugu njegovih pristaša – i specifičnom spletu okolnosti za koje je malo vjerojatno, da će se ikada ponoviti. Iznose se međutim i teze da Holokaust ne bi bio moguć, barem ne u tako masovnom obimu, da nacisti nisu uživali prešutnu ili otvorenu podršku nejervejskog stanovništva, čak i u okupiranim zemljama poput Poljske, motiviranu pohlepom i otvorenim ili latentnim antisemitizmom.¹⁹⁶

3.3.1. Strava i užas Auschwitza, najsmrtonosnijeg koncentracijskog logora II svjetskog rata, Mengele – “Anđeo smrti” iz Auschwitza



(Slika: <https://www.mreza-mira.net/vijesti/josef-mengel/>)

Liječnik Josef Mengele postao je masovni ubojica u Auschwitzu. Poslije rata pobjegao je u Južnu Ameriku.

“Njegovog lica se više ne mogu sjetiti, samo njegovih pedantno očišćenih čizama. Kad sam čula njegove korake, zavukla sam se pod drveni ležaj, skupila se, zatvorila oči. Mislila sam da me neće naći”, pripovijeda Lidija Maksymowicz, jedna od žrtava Josefa Mengelea. Ona je kao trogodišnja djevojčica u decembru 1943. došla u Auschwitz-Birkenau. Nijemci su njezinu porodicu iz okoline Minska u Bjelorusiji strpali u taj koncentracijski logor. Scene koje je vidjela nakon dolaska u logor do danas nije zaboravila.¹⁹⁷ Bilo je to usred noći, prilaz su osvjetljavali reflektori, pripadnici SS-a su se derali, psi su lajali. Porodice su brutalno razdvajane. I Lidija je odvojena od svoje majke i smještena u dječju baraku. Ona je bila izgrađena od drveta, unutra su bili dugi redovi drvenih ležajeva. Umjesto madraca na njima je bila slama. Sve je bilo puno gamadi, pokrivači su bili tvrdi zbog prljavštine. Djeca su patila od gladi i hladnoće. Ali, još više od gladi i hladnoće plašila su se dolaska doktora Mengelea.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Breitman, 1991., 91

¹⁹⁷ Guido, 2004., 322

¹⁹⁸ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/josef-mengel/>

Josef Mengele je najstariji sin Karla i Walburge, koji su imali porodično poduzeće u Günzburgu na jugu Njemačke. Studirao je medicinu i antropologiju. Nakon dvostruke promocije istraživao je na Institutu za biologiju nasljeđivanja i rasnu higijenu u Frankfurtu. U ljeto 1940. Mengele se dragovoljno javio u postrojbe SS-a. Tri godine kasnije kao 32-godišnjak je poslan u Auschwitz sa srednjim časničkim činom (u razini bojnika ili majora). Logorski liječnik je osobito aktivan prilikom selekcije zatvorenika. Zanimala su ga posebno djeca, prije svega blizanci i djeca patuljastog rasta. Mengele je provjeravao može li se boja očiju promijeniti injiciranjem boje. Djecu je operirao bez narkoze. Blizance je namjerno zaražavao tuberkulozom i pjegavim tifusom. Pritom su mnoga djeca umirala. Druga su ciljano ubijena. Zatvorenici su ga nazvali “Anđeo smrti”.¹⁹⁹

Borba za preživljavanje

Mala Lidija se nije mogla sakriti od Mengelea. On je na njoj testirao cjepiva. Nakon bezbrojnih injekcija ona je bila više mrtva nego živa. Kad je njena majka kriomice ušla u dječju baraku, kako bi joj dala nešto hrane, našla je svoje dijete onesviješteno. Ležalo je s visokom temperaturom na drvenom ležaju.²⁰⁰



(Slika:preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/josef-mengel/>)

„Mengele nije bio bolesni sadist ni fanatični nacionalsocijalist” – napisao je Zdenek Zofka u svojoj knjizi “Günzburg in der NS-Zeit” (Günzburg u vrijeme nacional-socijalizma). U januaru 1945., nešto prije nego što je Crvena Armija došla do Auschwitza, Mengele bježi prema zapadu. Pod krivim imenom skrivao se u blizini Günzburga. Godine 1949. je pobjegao u Južnu Ameriku. Nacističkog zločinca, za kojim je bila raspisana međunarodna tjeratica, novcem je pomagala njegova obitelj. Josef Mengele je poginuo 1979. prilikom nesreće na kupanju u Brazilu. Porodica je dugo skrivala njegovu smrt i tek 1985. se doznalo stvarno stanje. Pretpostavlja se da je porodica htjela izbjeći kaznu. Jer, nakon pet godina zastarijeva

¹⁹⁹ Posner, 1986., 43

²⁰⁰ Guido, 2004., 322

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

zločin skrivanja informacija o traženoj osobi. Mengeleovi su bili utjecajna porodica. Karl Mengele, Josefov otac, je prije rata vodio tvornicu “Mengele & Söhne” koja je uspješno proizvodila strojeve za poljoprivredu. Godine 1932. Karl Mengele je hale svoje tvornice stavio na raspolaganje za predizbornu kampanju Adolfa Hitlera. Već 1933. je postao član NSDAP-a. Nakon rata tvrtka posluje još uspješnije.²⁰¹ Karl Mengele postaje vijećnik u gradskom vijeću i drugi gradonačelnik. 1952. je proglašen počasnim građaninom. Po njemu je nazvana jedna ulica. Kad je umro, vođenje tvrtke je preuzeo sin Alois, Josefov mlađi brat. Tvrtka je u međuvremenu propala.

Lidia preživjela Auschwitz

Lidia je doživjela ulazak Crvene Armije 27.1. 1945. u logor. “Nakon oslobođenja u baraci je bilo 160 djece u dobi od dvije do 16 godina. Ja sam najviše godina provela u Auschwitzu”, kaže ona. U Auschwitz-Birkenauu je ubijeno 200.000 djece. Nakon rata je Lidiju usvojila jedna poljska obitelj. Njenu majku su dugo smatrali mrtvom. Tek nakon nekoliko godina su se majka i dijete ponovo pronašli. Strah od doktora Mengelea je ostao. Kad bi se igrala s drugom djecom Lidia je upozoravala: “Ne vičite tako glasno, inače će doći Nijemci.”²⁰²

Ime	Broj	Prezime	Opis
kaja Janina	158788	Dajzow	614/131
kiej	61949	Kapuśka	glen
icki	167284	Kiećlewski	glen
euko	467362	Szulikow	glen
wojow	69945	Kosakewitach	glen
wo Nika.	66658	Szchemelkasz	glen
itich	61522	Kabanowa	glen
ienitich	66769	Yozefenko	glen

(Slika –bilješke Mengela²⁰³ preuzeto: <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/mengele-andeo-smrti-iz-auschwitza/>)

²⁰¹ Guido,2004.,340

²⁰² Guez,Zagreb 2018.,165

²⁰³ preuzeto :Reportaža iz niza “Krivica bez kazne” nastala je u suradnji poljskog uredništva DW-a i poljskih portala Interia i Wirtualna Polska i <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/mengele-andeo-smrti-iz-auschwitza/>

3.3.2. Hitlerovih “sedam patuljaka”: Kako je porodica Ovic uspela da preživi Aušvic

U Evropi okupiranoj nacistima, mali ljudi – ili kako ih često zovemo patuljci, bili su posebno ranjiva grupa. Svakako su spadali pod ono što su Nijemci smatrali “genetski inferiornim materijalom”, pa je njihovo ubistvo spadalo u domen programa eutanazije. Takozvana “milosrdna smrt” ishod je koji su nacisti namenili svima koji su bili psihički bolesni, mentalno bolesni ili su patili od genetskih poremećaja.²⁰⁴

Nedugo prije rata, u Rumuniji, porodica patuljaka preživljavala je nastupajući kao grupa zabavljača – plešući, pjevajući i svirajući minijaturne instrumente. Porodica Ovic, koja je nastupala pod imenom trupa Liliput, putovala je kroz Mađarsku, Čehoslovačku i Rumuniju, služeći se raznim jezicima, uključujući i jidiš. Na nesreću Ovica, kad je Dizni 1937. producirao megahit “Snežana i sedam patuljaka”, Hitler je postao velik obožavalac tog filma. Iako je zbog antiamerikanizacije sam film bio zabranjen u Njemačkoj, imao je svoje mjesto u Hitlerovoj privatnoj kolekciji. Simpatična priča osvajala je, ali i živcirala Adolfa Hitlera, budući da mu je ukazivala na tehničku nadmoć SAD-a u filmskoj produkciji i animaciji. No, ni sam Hitler vjerovatno nije slutio kako će i sam imati priliku da dobije svojih sedam patuljaka, iako u toj priči neće biti Snježane, već samo čisto zlo u obliku dr Jozefa Mengelea. Godine 1940. antisemitski zakon službeno je zabranio svim Jevrejima javne nastupe, a porodica Ovic nije imala drugog izbora nego da sakrije svoje porijeklo i nastavi da nastupa da bi preživeli.

3.3.3. MENGELEOV ZOO POSTAO JE NOĆNA MORA PATULJAKA

Grupa se sastojala od 12 članova koji su svi bili patuljci i u rodu, ali neki su nakratko uspjeli da pobjegnu nesrećnoj sudbini, da bi naposljetku završili pred SS-ovim streljačkim vodom. Ironično, bolje je prošlo njih sedam koji su 12. maja 1944. uhvaćeni i prevezeni u Aušvic. Tamo su došli u ruke “anđelu smrti”, Mengeleu, nacisti bizarnih i okrutnih medicinskih eksperimenata koje je sprovodio na ljudima s deformitetima i abnormalnostima, u što je ubrajao i ljude patuljastog rasta. Svoju kolekciju ispitanika nazivao je i “moj sopstveni zoološki vrt”. Čuvar ga je probudio oko ponoći 19. maja 1944. informišući ga kako je u kamp stigla porodica patuljaka – Rozika, Francika, Avram, Frida, Miki, Elizabet i Perla Ovic. “Smješio se kao dijete na božićno jutro”, kasnije su izvjestili svedoci događaja, prepričavajući da je podizao jednog po jednog sa zemlje, odmeravajući ih poput igračaka. Iako im se obraćao ljubazno, eksperimenti koje je na njima sprovodio bili su zastrašujući. “Najbolesniji su bili ginekološki eksperimenti.”²⁰⁵ Nemoguće je opisati taj bol, koji bi trajao danima nakon

²⁰⁴ Arendt, 2002., 198

²⁰⁵ Guido, 2004., 322

eksperimenta tako da nismo mogli da hodamo”, zapisala je Elizabet Ovic. Koliko su okrutne bile te procedure svedoči i činjenica da je Mengeleov asistent odbijao da dalje učestvuje u eksperimentima, jer se sažalio nad ženama patuljčicama. Mengele nikako nije želeo da ih ubije, barem ne još, pa je odlučio da se dalje sam “zabavlja” s njima. “Izvlačili su nam tečnost iz kičme, bez ikakvog anestetika naravno, čupali su nam zdrave zube. Kad bi padali u nesvest, čupali su nam pramen po pramen kose da nas bol razbudi. Često bi izvodili bolne eksperimente na našim mozgovima preko nosa, sjekli bi nam tkivo u ustima, na rukama”, ispričala je Elizabet.²⁰⁶ Ipak, koliko god Mengele bio čudovište, u jednu ruku on je za Ovic bio i spasilac – odbijao bi stražare koji su dolazili da ih odvedu i ubiju jer je na njih došao red, govoreći kako ima još puno posla na njima. Mengele im je često tepao i recitovao – “iza sedam planina krije se mojih sedam patuljaka”, a žene iz porodice Ovic obraćale su mu se s “vaša ekscelencijo” i pjevale mu kad bi to od njih tražio.

KUĆNI VIDEO ZA HITLERA

Mengele im je ponekad donosio i poklone – igračke ili slatkiše koje bi uzimao od preminule djece u kampu. Poklone je najčešće primao 18-mjesečni sin Li Ovic. Dijete mu je jednom čak i reklo “tata”, ali Mengele ga je ispravio rekavši da mu je “samo ujak”, a potom bi malo laskao Fridi koja mu je bila miljenica, govoreći joj kako je lepa. Znajući koliko Hitlera oduševljavaju patuljci, Mengele je odlučio da snimi film u “kućnoj verziji”, u kojem su Ovici morali da pjevaju njemačke pesme da bi zabavili firera. Većina članova porodice nije očekivala da će preživeti logor, ali kad su Sovjeti oslobodili kamp početkom 1945, Mengele je brzinski zgrabio svoje papire i pobjegao.²⁰⁷ Cijela porodica išetala je iz Mengelove “pećine”, na iznenađenje Rusa. Vlasti nikad nisu ulovile Mengelea, koji je umro 1979. u Brazilu. Kasnije je Perla Ovic, poslednji preživeli član porodice (umrla je 2001.) potvrdila strašne događaje koje je preživela, ali ipak je zadržala tračak zahvalnosti svom “spasiocu”.²⁰⁸

Jozef Mengele: Kako je jedno pismo otkrilo tajni život Hitlerovog „Andela smrti“

Bio je 7. februar 1979. godine, kada se policajac Espedito Dijaz u gradu Estioga na jugoistoku Brazila spremao da završi smenu. Zazvonio je telefon, bio je to hitan slučaj jer je Dijazu javljeno da se jedna osoba udavila na plaži Enseada. Kada je policajac stigao tamo, zatekao je napuštenu plažu i tijelo pored koje je stajala Austrijanka Lizelot Bozart. U pitanju je bio Jozef

²⁰⁶ preuzeto :Reportaža iz niza “Krivica bez kazne” nastala je u suradnji poljskog uredništva DW-a i poljskih portala Interia i Wirtualna Polska i <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/mengele-andeo-smrti-iz-auschwitz/>

²⁰⁷ Guido,2004.,322

²⁰⁸ preuzeto :Reportaža iz niza “Krivica bez kazne” nastala je u suradnji poljskog uredništva DW-a i poljskih portala Interia i Wirtualna Polska i <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/mengele-andeo-smrti-iz-auschwitz/>

Mengele, jedno od najpoznatijih imena učesnika u Holokaustu, optužen da je odgovoran za ubistvo 400.000 Jevreja tokom Drugog svetskog rata. Mnogi od njih su bili žrtve okrutnih medicinskih eksperimenata u koncentracionom logoru Aušvic. Ali, kako je Mengele završio u Brazilu? Kao i mnogi nacistički zločinci, Mengele je potražio skrovište u Argentini, zemlji koja je gajila određene simpatije prema Berlinu – tolike da je objavila rat Silama osovine mjesec dana pre nego što se konflikt zvanično završio, a pritom je oduvijek imala i veliku njemačku dijasporu. „Mengele se u Argentini osećao kao kod kuće“, objasnio je brazilski historičar Markos Guterman, autor knjige o bijegu nacističkih zvaničnika u Južnu Ameriku posle Drugog svetskog rata.²⁰⁹ Osim Mengelea, i drugi ozloglašeni nacistički glavešina Adolf Eihman, idejni tvorac Konačnog rešenja – plana genocida nad Jevrejima, pobjegao je u Argentinu. Eihmana su 1960. izraelski agenti kidnapovali u Buenos Ajresu, a pogubljen je poslije suđenja dvije godine kasnije u zatvoru Ajalon u Ramli.²¹⁰ Mengele je bio lociran 1959. godine, čak i prije Eihmana, ali je pobjegao prvo u Urugvaj, zatim Paragvaj, a na kraju je završio u Brazilu. Mengele je pobjegao 17. januara 1945, deset dana pošto su sovjetske trupe oslobodile Aušvic. Potom su ga zarobili Amerikanci, ali ga nisu prepoznali i pušten je na slobodu u julu iste godine. Sljedeće četiri godine radio je na jednoj farmi krompira na jugu Njemačke, posle čega je otputovao u Argentinu. Izraelski istražitelji su 1959. godine pronašle Mengelea, a Njemački organi su izdali nalog za hapšenje. Ipak, dok je argentinska vlada prihvatila taj nalog, Mengele je već nestao. Mengele je u Brazil došao 1961. godine, a koristio je ime Peter Hohbihler. Živio je u mjestu Nova Evropa, koje se nalazi 318 kilometara severno od Sao Paula. Zahvaljujući pomoći Volfganga Gerharda, pristalice nacista koji je živio u Brazilu od 1948, upoznao je mađarski bračni par koji ga je unajmio da vodi njihovu plantažu kafe, a u prvom trenutku nisu znali Mengeleov pravi identitet. Pošto se plašio hapšenja, Mengele je vrlo rijetko napuštao kuću i dane je provodio čitajući Getea i slušajući Štrausa. U to vrijeme na snazi je bila potjernica, Mengele se tražio živ ili mrtav, a nagrada je iznosila tri miliona eura.

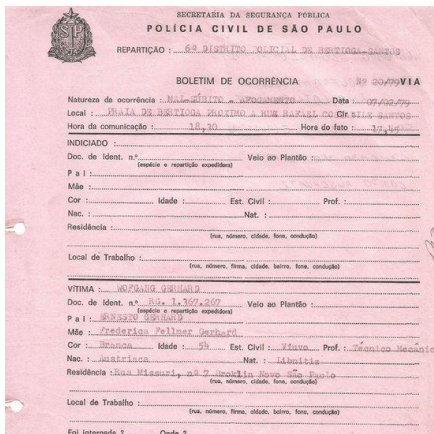
Smrt i otkrivanje identiteta

U to vreme Mengele je već preuzeo identitet Volfganga Gerharda, koji se vratio u Austriju. I upravo pod tim imenom je ovaj ratni zločinac sahranjen u gradu Embu das Artes blizu Sao Paula. Njegovi ostaci bi verovatno i dalje bili tamo da 1985. godine njemačka policija nije presrela pisma koje su Bozertovi poslali Hansu Sedlmajeru, koji je svojevremeno bio zaposlen

²⁰⁹ Ibidem

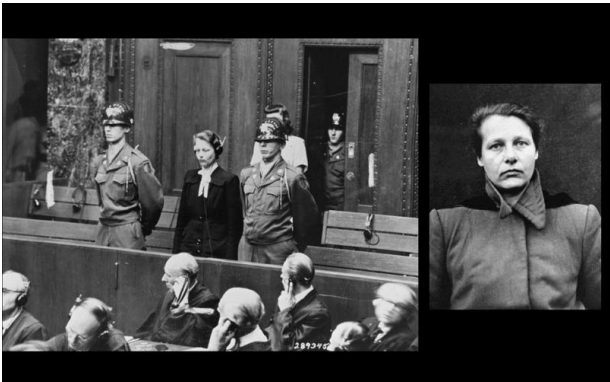
²¹⁰ Breitman.1991.str. 89-94

kod porodice Mengele. Nijemci su o tome obavestili brazilsku policiju, a posle pretresa porodične kuće Bozvortovih istina je izašla na vidjelo.



Mengelovi ostaci su ekshumirani u julu iste godine i istraga je potvrdila identitet. Sedam godina kasnije u Engleskoj je urađena i DNK analiza koja je potvrdila da se radi o „Andelu smrti“.²¹¹ (preuzeto <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/mengele-andeo-smrti-iz-auschwitza/>)

3.4. Herta Oberhauzer, doktorka iz Aušvica i Ravensbrika



Slika preuzeta sa BBC News ([https://www.mreza-](https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/herta-oberhauzer-doktorka-iz-ausvica/)

[mira.net/vijesti/clanci/herta-oberhauzer-doktorka-iz-ausvica/](https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/herta-oberhauzer-doktorka-iz-ausvica/))

Vjerovatno najpoznatiji ljekar-monstrum koji je svojim eksperimentima nad ljudima dao jednu potpuno novu dimenziju užasa tokom Drugog svjetskog rata bio je Jozef Mengele. Ipak, on nije bio jedini! Bilo je još nacističkih ljekara za koje Hipokratova zakletva nije značila ništa i koji su bili odgovorni za smrt stotine hiljada ljudi. Među njima, po zvjerstvima i okrutnosti, isticala se i jedna žena. Ta žena bila je Herta Oberhauzer, doktorka iz Aušvica i Ravensbrika – koncentracionog logora naročito upamćenog po strašnim zločinima koje su počinile žene čuvari.²¹² Ono po čemu se Herta isticala jesu eksperimenti nad ženama, u najvećem broju slučajeva Poljakinjama kojima je vadila organe, često dok su još uvijek bile žive. Ispitivala je mogućnost regeneracije organa i transplantacije kostiju. Ubijala je zdravu decu tako što bi im injekcijama ubrizgavala otrove koji čine da osoba umre u roku od 3 do 5 minuta, ali da sve vrijeme bude svjesna. Nakon toga je pacijentima vadila pluća i druge

²¹¹ preuzeto BBC News

²¹² preuzeto : <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/herta-oberhauzer-doktorka-iz-ausvica/>

vitalne organe i ispitivala dejstvo otrova. Sprovodila je neke od najjezivijih i bolnijih medicinskih eksperimenata, sa naglaskom na namjerno nanošenje rana logorašima. Kako bi simulirala rane koje su njemački vojnici trpeli u borbi, Oberhojzer je utrljavala strane objekte kao što su drvo, zahrđali ekseri, komadići stakla, prašina ili piljevina u posjekotine. Herta je bila jedina žena na ljekarskom suđenju nacistima u Nirnbergu i osuđena je na 20 godina zatvora. Kazna je kasnije smanjena na 10 godina i ova doktorica je dočekala da ponovo ugleda slobodu – puštena je 1952. godine zbog dobrog vladanja. Šokantno je što je i nakon toga radila kao porodični ljekar u Njemačkoj. Izgubila je dozvolu za rad tek nakon što ju je prepoznala jedna od žrtava iz logora 1958. Međutim, žalila se, i ponovo dobila pravo da se bavi medicinom u aprilu 1961, nakon čega je radila u laboratoriji u Institutu Bodelšving. Preminula je u januaru 1978. u 66. godini života.²¹³

3.5. Albanska misija tokom Drugog svjetskog rata: Spašavanje Jevreja

Tokom okupacije nacističkih njemačkih snaga u Drugom svjetskom ratu Albanija je bila jedna od rijetkih zemalja gdje je populacija Jevreja povećana sa nekoliko stotina na 2.000. Stoljećima stara i ukorijenjena tradicija Albanaca pod nazivom “besa” sačuvala je Jevreje.²¹⁴ Ova većinski muslimanska zemlja čuvala je u svojim gradovima i selima one koji su izbjegli iz susjednih zemalja. Prema dokumentima u Izraelu, gotovo svi Jevreji koji su živeli unutar granica Albanije tokom njemačke okupacije bili su sigurni. Razlog za to može se naći u “kodeksu časti” koji se zove “besa” i koji Albanci praktikuju stoljećima. To je tradicija koja kaže da morate da zaštitite bilo koga ko pokuca na vaša vrata – da mu date sklonište, hranu i krevet na kojem može da spava. Za Albance kuća prije pripada Bogu i gostu nego vlasniku.²¹⁵

²¹³ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/nacisticki-doktori-su-bili-monstrumi/>

²¹⁴ Finci, 2005.,47

²¹⁵ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/albanska-misija-tokom-drugog-svjetskog-rata-spasavanje-jevreja/>

4. Holokaust i antisemitizam nakon II svjetskog rata

4.0. Posjeta Aušvicu povodom 75te godišnjice oslobođenja



Povodom 75 godina od oslobođenja Aušvica i Dana sećanja na žrtve holokausta objavljena je fotoreportaža o posjeti Krakovu i Aušvicu od 8-12. novembra 2018. u organizaciji UAF-a ²¹⁶ (preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>)



(preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>)



²¹⁶ Unite Against Fascism / Ujedinjeni protiv fašizma



*Slike preuzete sa Mreže za izgradnju mira 2019.*²¹⁷ <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>

1945 godina, Crvena armija je oslobodila malobrojne preživjele zatvorenike iz koncentracionog logora Aušvic. Tu je ubijeno više od milion ljudi, od toga najviše Jevreja. Godine 1996., na inicijativu tadašnjeg njemačkog predsjednika Romana Herzoga, 27. januar je i službeno proglašen Danom sjećanja na žrtve nacizma u Njemačkoj, da bi 2005. godine i Ujedinjene nacije 27. januar proglasili Međunarodnim danom sjećanja na žrtve holokausta.²¹⁸

“Oni se nadaju da će cijeli svijet komemorirati žrtve zajedno s njima, da će čelnici koji odlučuju o našoj sudbini danas i u budućnosti pažljivo poslušati upozorenja koje proizlaze iz njihove tragične sudbine”, rekao je direktor Državnog muzeja Auschwitz-Birkenau Piotr M. A. Cywiński uoči 75.godišnjice. Preživjeli su danas starci i sve ih je manje. Koordinator UDIK-a, Edvin Kanka Ćudić, smatra da je obilježavanje holokausta dužnost svakog odgovornog građanina. U povodu 75. godišnjice oslobođenja Aušvica Ćudić ističe: „Holokaust predstavlja raspon mržnje prema Drugom i Drugačijem. Iz takve surove historije nismo mnogo naučili nego nam se slična ponovila 90-tih godina XX stoljeća. Samo zaboravljanjem ili negiranjem žrtava holokausta, mi ustvari zaboravljamo na antifašizam u

²¹⁷ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>

²¹⁸ ibidem

našem društvu.²¹⁹ Koncentracijski logor Auschwitz-Birkenau u kojem su nacisti tokom Drugoga svjetskog rata ubili više od miliona i sto hiljada ljudi, od kojih najveći broj Jevreja, simbol je genocida, holokausta i zla. Jevreji, ratni zarobljenici, Poljaci, Romi i pripadnici drugih manjina umirali su plinskim komorama, od gladi, bolesti i prisilnog rada. Auschwitz-Birkenau bio je najveći od njemačkih koncentracijskih logora i u kojem je najviše ljudi ubijeno. Jedini je očuvan kakav je bio kad su ga Nijemci napustili pred nadirućom Crvenom armijom. Bio je dio goleme i nemilosrdne mreže koncentracijskih logora uspostavljenih u sklopu Hitlerova “konačnog rješenja” istrebljenja deset milijuna europskih Jevreja.²²⁰

Auschwitz je osnovan 1940. u okupiranoj Poljskoj. Nalazio se u blizini grada Oswiecima (na njemačkom Auschwitz), u okupiranoj Poljskoj. Ljude su ovdje dovodili od 1940. sve do 27. januara 1945., kada je sovjetska vojska oslobodila logoraše. Na ulazu u kamp stajao je sada ozloglašeni natpis “Rad oslobađa” (njem. ”Arbeit macht frei”).²²¹ Prvobitno namijenjen kao zatvor za Poljake protivne nacističkom režimu, postao je najveća tvornica smrti u Europi. Procjenjuje se da u logor ukupno deportirano 1,3 milijuna ljudi. Oko 900.000 Jevreja ubijeno je u plinskim komorama odmah po dolasku u logor, a njihova tijela spaljena su u krematoriju. Ostali su umirali od života u neljudskim uvjetima, izolirani od vanjskoga svijeta bodljikavom žicom. Koristilo ih se i za prisilni rad i medicinske eksperimente. Nekoliko dana prije oslobođenja Nijemci su prisilili gotovo 60.000 iscrpljenih logoraša da krenu na zapad kako bi ih prebacili u druge koncentracijske logore. Procjenjuje se da je tokom tog ‘marša smrti’ umrlo ili je ubijeno između 9000 i 15.000 ljudi.²²² O uslovima u ovom logoru saznajemo i iz narednog intervjua.

Koliko je ljudi poslano u Auschwitz

Prema procjenama Memorijalnog muzeja holokausta u Americi, 1,3 miliona ljudi je poslano u logore smrti na teritoriju okupirane Poljske. Jevreja je bilo 1,1 milion, od čega je ubijeno 960.000. Preostalih 200.000 logoraša su mahom činili Poljaci, mentalno zaostale osobe, Romi, homoseksualci i sovjetski ratni zatvorenici.

Koliko je ubijeno u Auschwitzu

Skoro 85% logoraša je usmrćeno.

Koliko je oslobođeno 1945. godine

²¹⁹ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/auschwitz-75-godina-poslije-danas-ce-se-slusati-glas-prezivjelih/>

²²⁰ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>

²²¹ Hefner,2007.,131

²²² preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>

Većina oslobođenih su bili teško bolesni ljudi, na rubu smrti. Sedam dana ranije, dok su se sovjetske trupe približavale logoru, oko 60.000 logoraša je bilo prisiljeno uputiti se prema zapadu, do grada Wodzislaw, na ono što je danas poznato kao “marš smrti”. Tokom ovog marša 15.000 ljudi je stradalo. One koji nisu preminuli od gladi i okrutne hladnoće, ubijali su pripadnici Schutzstaffela, odnosno, SS-a.

Koliko dugo je logor bio otvoren: 5 godina

Bio je među prvim logorima smrti otvorenim 1940.

Koliko hektara zemlje je zauzimaio logor: 500

Dva kvadratna kilometra logora održavana su prisilnim radom. Danas se na prostoru Auschwitz nalazi 155 zgrada i 300 ruševina.

Mađari poslani u Auschwitz: 426.000

Najviše logoraša je potjecalo iz Mađarske. Slijede ih Poljaci (300.000) i Francuzi (69.000).

Djeca poslana u Auschwitz: 232.000

I dalje je nepoznato koliko je tačno djece ubijeno u Auschwitzu. Poznato je da je samo jednog dana, 10. oktobra 1944., čak 800 djece usmrćeno u plinskim komorama.

Parovi cipela koji su u logoru ostali za žrtvama: 110.000

Fondacija Auschwitz-Birkenau sačuvala je nezamislivu hrpu cipela koje su pripadale nastradalim logorašima. U njihovom posjedu je i 3.800 odijela, preko 40 kg naočala, 379 logoraških uniformi, 246 šalova i 12.000 komada posuđa, koje su žrtve ponijele sa sobom u nadi da će biti raseljene.²²³

Logoraši koji su pokušali pobjeći: 928

Od ovog broja je 196 uspješno pobjeglo teroru Auschwitz, doživjevši završetak Drugog svjetskog rata. Mnogima su pomagali lokalni civili, koji su prezirali SS i sami logor. U julu 1940., u pismu dostavljenom zapovjedniku SS odreda i policije u Wrocławu, upravnik logora Auschwitz saopćio je da je lokalno stanovništvo spremno učiniti bilo što protiv omraženog logorskog garnizona SS-a, dodajući da svatko tko uspije pobjeći može računati na pomoć prvog poljskog domaćinstva na koje naiđe.²²⁴

Koliko je logoraša istovremeno dijelilo jednu baraku: 1.200

Barake na dva sprata su prvobitno zamišljene za smještaj 700 osoba.

Koliko je bilo čuvara: 8.400

Tokom petogodišnjeg rada logora, skoro 8.400 čuvara je bilo zaposleno, od čega je 200 bilo ženskog spola. Prema slabo dostupnim podacima, većinom su bili katolici ili luterani po

²²³ Ibidem

²²⁴ Finci, 2005.,56

vjeroispovijesti. Od 1.209 pripadnika Odreda SS u Auschwitzu, 70% ih je imalo samo osnovno obrazovanje, dok je 5.5% imalo završenu srednju školu.

Koliko je čuvara osuđeno za svoje zločine: 673

Većina je oslobođena odgovornosti, a samo 673 čuvara su osuđena na smrtu ili dugogodišnji zatvor. Bilo je i pripadnika SS-a koje je sud pozvao kao svjedoke, pa im, stoga, nikada nije suđeno.²²⁵

4.1. Antisemitizam danas

U Njemačkoj se antisemitizam posljednjih godina ponovo probudio. Povećan je broj antisemitskih napada a Jevreji koji žive u Njemačkoj sve više su izloženi otvorenim napadima na ulici. Vrhunac svega bio je napad u Halleu 9. oktobra 2019. godine, kada su počinioci pokušali da na najveći jevrejski praznik Yom Kippur uđu u sinagogu i ubiju 51-og vjernika koji su bili na molitvi. Koliko je u ovakvim vremenima Nijemcima važna kultura sjećanja na holokaust? Deutsche Welle je tim povodom zatražilo od Instituta za istraživanje javnog mnijenja Infratest dimap da istraži ovu temu. Rezultati, napravljeni po reprezentativnom uzorku baziranom na 1018 telefonskih razgovora, su po mišljenju eksperta za istraživanje javnog mnijenja Roberta Heinricha, „uglavnom umirujući”. Na pitanje “Da li smatrate da se na nacističke zločine podsjeća previše, adekvatno ili premalo?”, više od polovine anketiranih osoba smatra da je kultura sjećanja i odnos prema prošlosti adekvatan i ispravan. Ova sjećanja su previše za svakog četvrtog Nijemca, dok jedan od šest ispitanika smatra da se na zločine nacionalsocijalizma u Njemačkoj ne podsjeća dovoljno.

Drugo pitanje u provedenoj studiji je glasil: “Nedavno je neko izjavio da bismo „gotovo 75 godina od završetka Drugog svjetskog rata trebali povući crtu i ne baviti se više toliko erom nacionalsocijalizma.”²²⁶ Da li se vi slažete sa tom tvrdnjom ili ne? ”Jasna većina od 60 posto ispitanika nije se s tim složila, dok 37 odsto ispitanih ipak smatra da zločine nacionalsocijalizma treba ostaviti iza sebe. Treći set pitanja bavio se konfrontacijom, odnosno suočavanjem sa zločinima nacizma. Tri od četiri ispitanika smatraju da bi posjeta koncentracionim logorima Auschwitz ili Buchenwald u budućnosti morala spadati u obavezni program u školama i sastavni dio školske nastave. 61 posto ispitanika smatra i da se treba ispitati uloga vlastite porodice tokom nacizma, dok 55 posto učesnika ankete ne smatra da politički azilanti moraju neizostavno raspolagati znanjem o zločinima nacionalsocijalizma. „Obrazovanje pomaže!” To je, kaže ekspert Roberto Heinrich, „bila prva reakcija jednog mog kolege kada je pogledao podaspekte studije”. Kada se uzme u obzir debata o tome da se

²²⁵ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>

²²⁶ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>

konačno treba povući crta nad prošlošću i nacističkim zločinima, zanimljivo je da tu stepen obrazovanosti igra veliku ulogu. Tako se za podvlačenje crte izjasnilo svega 21 posto ispitanika sa maturom ili visokim stepenom obrazovanja i 56 posto ispitanika sa nižim stepenom obrazovanja. Usporedba s rezultatima istraživanja “Memo Njemačka – multidimenzionalni motor sjećanja” iz 2018. i 2019. godine pokazuju da se politička i društvena klima u Njemačkoj ipak promijenila. Prije dvije godine samo 26 posto ispitanika se zalagalo za podvlačenje crte sa nacističkim periodom, dok ih je prethodne godine bilo 33 posto. U ovogodišnjem istraživanju infratest dimapa za DW ova brojka se povećala za 4 posto.²²⁷

Merkel posjetila Aušvic



Preuzeta slika AFP BBC News <https://www.mreza->

[mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/](https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/)

Kancelarka Angela Merkel posetila je Aušvic prvi put otkako je na funkciji i rekla da će Nemačka zauvek snositi odgovornost za nacističke zločine. Odgovornost za to je dio „našeg nacionalnog identiteta“, rekla je Merkel. Ona je posjetila mjesto nekadašnjeg koncentracionog logora u Poljskoj uoči 75. godišnjice oslobođenja.²²⁸

Šta je rekla kancelarka?

Merkel je u posjetu došla zajedno sa poljskim premijerom Mateušom Moravijeckim i preživelim logorašem, osamdesetsedmogodišnjim, Bogdanom Stanislavom Bartnikovskim. Njemačka kancelarka je prošla kroz kapiju iznad koje stoji natpis – „Rad oslobađa“. Nakon toga su obišli Crni zid, mesto gde je pogubljeno hiljade logoraša. Poslije Aušvica, Merkel je otišla u Birkenau, gde je i održala govor. „Zauvijek ćemo imati odgovornost da se sjećamo ovih zločina. Moramo da budemo svjesni odgovornosti koja je dio našeg nacionalnog identiteta i samospoznaje kao slobodnog i demokratskog društva“, kazala je ona. Merkel je dodala da ne postoje riječi kojima bi se opisala tuga zbog onog što se desilo u Aušvicu. „Moram da pognem glavu pred žrtvama“, rekla je pred okupljenim preživelim logorašima. Ona je priznala da u Njemačkoj postoji određeni rast antisemitizma i istakla da u borbi protiv

²²⁷ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>

²²⁸ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>

te pošasti svi moraju da se prisjete istorije i onoga što se dešavalo u koncentracionim logorima. Kroz istoriju i drugi njemački kancelari su dolazili u Aušvic.

Antisemitizam u porastu u Njemačkoj

Zvanični podaci pokazuju da je u Njemačkoj prošle godine zabeleženo 1.646 slučajeva zločina iz mržnje prema Jevrejima – što je povećanje od deset posto u odnosu na 2017. Broj fizičkih napada na Jevreje u Nemačkoj takođe je porastao u 2018. Zabilježena su 62 takva slučaja u odnosu na 37 u 2017.

4.2. Dnevnik Ane Frank

Ana Frank je jedna od najpoznatijih žrtava holokausta. Rođena je 12. 6. 1929. godine u Frankfurtu na Majni u Nemačkoj, ali je veći dio života provela u Amstedamu u Holandiji. Tamo se njena porodica preselila 1933. godine. Imala je nemačko državljanstvo, ali su joj ga nacisti oduzeli jer je bila Jevrejka. Godine 1940. nacistička Nemačka je okupirala Holandiju, a progoni Jevreja su se pojačali jula 1942, kada se porodica Frank sakrila u tajne prostorije u poslovnoj zgradi Ota Franka. Poslije dvije godine okupacione vlasti (gestapo) su po dojavi otkrile njihovo sklonište i deportovale porodicu Frank u koncentracione logore. Ana je umrla od tifusa sedam mjeseci kasnije u koncentracionom logoru Bergen Belsen, samo nekoliko dana poslije smrti svoje sestre Margot. Ana je postala poznata nakon objavljivanja dnevnika. Anin otac Oto Frank, jedini je preživio rat i kada se vratio u Amsterdam pronašao je dnevnik svoje kćeri. Njegovim zalaganjem dnevnik je objavljen 1947. u originalnoj i delimično skraćenoj verziji na holandskom jeziku. Dnevnik obuhvata Anin život od 12. 6. 1942. do 1. 8. 1944. godine. U svom dnevniku Ana je opisivala sve strahote rata, proživljene iz malog skrovišta u kojem se skrivala. To je uključivalo njene subjektivne poglede na stanje u kojem su se nalazili, ali i odnose u obitelji te među članovima zajednice s kojom je živjela. Ana je zapisivala svoja razmišljanja, sjećanja, ali i brige i strahove. Pisala je o raznim stvarima koje su je mučile – od tipičnih problema odrastanja tinejdžerice, netrpeljivosti prema roditeljima, pa i otkrivanju vlastite seksualnosti (što je izbačeno iz dnevnika prije objavljivanja), pa do strahota rata koji su činili glad, strahovanje za život, strepnja od uhićenja, deportacije i tako dalje. Ono što ovaj roman čini posebnim upravo je dječja perspektiva rata i zatočeništva, ni u čemu patvorena niti okaljana uticajem odraslosti. Upravo zato je ovaj roman dotakao mnoga srca, pogotovo znajući kako je Ana završila. Od cijele Anine porodice, jedino je njen otac uspio da preživi uhićenje, deportacije i sam logor. Nakon što je potvrđeno da su svi ostali članovi njegove porodice mrtvi, pa tako i Ana, njen otac Oto došao je u posjed Aninog

dnevnika.²²⁹ Vidjevši da dnevnik započinje kao obično dječje zapisivanje misli, a završava opisima ratnih strahota, Oto je predao dnevnik jednoj historičarki, kao dokaz ratnih strahota koje su se odvijale nad Jevrejima u Amsterdamu. Njen muž je napisao članak o dnevniku i tako zainteresovao javnost za njegov sadržaj. Dnevnik je kao roman prvi put izdat 1947. godine, a onda i 1950. U raznim djelovima svijeta bio je različito prihvaćen npr., u Japanu je dostigao rekordan broj izdanja, jer su čitaoci tamo prosto poludili za romanom, dok je u Velikoj Britaniji izbačen iz štampe nekoliko godina nakon izdavanja, jer nije bilo interesa za njega. S vremenom su krenule kontroverze da je roman plagijat i da ga nije napisala nikakva djevojčica, već Jevreji koji žele da prikažu holokaust strašnijim nego što je bio. Time su optužbe negirale postojanje i dnevnika i same Ane Frank. Ipak, raznim vještačenjima i istragama, dokazano je da je dnevnik autentičan, pisan za vrijeme 2. svjetskog rata i da ga je napisala Ana Frank te je nadalje bilo zabranjeno bilo kakvo osporavanje te istine. “Dnevnik Ane Frank” tako je ostao jedan od najuticajnijih i najpoznatijih svjedočanstava holokausta. Njegov sadržaj i danas duboko potresa ljude i opominje ih da se takve strahote više nikada ne ponove. Roman je jedan od najpoznatijih romana kojima je autor dijete, što ga upravo naspram sadržaja čini jedinstvenim i vrijednim, a kasnije je adaptiran u mnoge filmove. Kada se neko nađe u situaciji da treba pisati o djelu o kojem je već toliko rečeno, napisano, snimljeno, osjeća se kao ispred prelijepog spomenika pred kojim zastaje dah, ali ga želja da podijeli svoj doživljaj sa drugima, pogotovo sa sebi srodnima, nagna da skupi hrabrosti i iskaže ono unutarnje, lično doživljeno.²³⁰ Ono kako se osjećam dok čitam Dnevnik Ane Frank svaki put je isto, pomiješaju mi se emocije, tuga preovladava, dok čitam jednostavno se suosjećam. Ovo djelo nam pomaže da sebi stvorimo sliku o tome kako je izgledao status Jevreja u 2. svjetskom ratu. Listovi ovog dnevnika su zapravo najbolji svjedoci koji nam svjedoče o holokaustu koji se ne smije ponoviti i o tome šta je jedna porodica proživljavala samo zato što su “Jevreji”. „Kad mislim na to kako mi ovdje živimo, obično dolazim do zaključka da je ovo raj u poređenju sa onim kako mora da žive drugi Jevreji koji se nisu sklonili. Pa i pored toga, kasnije, kad sve opet bude normalno, zgranjavat će me kad se budem sjetila kako smo mi, kojima je kod kuće sve bilo potaman, mogli da se spustimo tako nisko. Mislim na to kako su naši maniri popustili. ... Margo nosi prsluk dva broja manji od njenog. Mama i Margo provele su cijelu zimu sa tri potkošulje koje su naizmjenice nosile, a moja je tako mala da mi ne doseže ni do pupka. Ali, sve su to stvari preko kojih se može preći.”²³¹ Koliko su bili očajni, koliko je stanje Jevreja bilo loše da su svoje sklonište i uslove u njima

²²⁹ Frank, 2003, predgovor djela

²³⁰ Frank, 2003, 287.

²³¹ Ibidem, 85.

nazivali rajom. Da im je odjeća dva broja manja bila stvar preko kojih se može preći jer su znali da negdje tamo njihove prijatelje strašno muče, ubijaju ih na najgore moguće načine u logorima. Naravno, tu su i vlastiti strahovi o kojim je Ana pisala u dnevniku, suzama i depresiji u koju zapada. Razmišlja o svijetu i ljudima, nada se, očajava i traži snagu. Osjeća se usamljenijom nego ikada. U četvrtak, 16. septembra 1943. Ana u svoj dnevnik upisuje: „Ja gutam pilule valerijane svakog dana protiv lošeg raspoloženja i depresije, ali sam zato sutradan još neraspoloženija. Dobar smijeh od srca pomogao bi mi više no deset pilula valerijane, ali mi smo skoro zaboravili kako se smije. Ponekad strepim da će mi se lice, zato što sam uvijek tako ozbiljna, iztužiti i rubovi usana objesiti. Ni ostalima nije bolje...“²³² Postojanje je postalo preteško. Od jeseni 1943. Ana rijetko piše i veliki je vremenski razmak između zapisa u Dnevniku. Svi su depresivni i jedina im je nada iščekivanje savezničke invazije. Približava se zima, a tenzije i očajanje među ukućanima su veliki. Prije ove jeseni bilo je i očajanja i tenzija, ali i smijeha. Od jeseni, smijeha više nema. U noći s 26. na 27. novembar 1943. godine Ana je u polusnu „vidjela“ prijateljicu Hanneli, koju su odveli nacisti: Sinoć, prije nego što ću zaspati, kao da se pojavi iznenada pred mojim očima - Hanneli! Vidjela sam je pred sobom svu u dronjcima, mršavu i iscrpljena lica. Oči su joj bile široko otvorene, gledala me je tako tužno i prekorno da sam joj mogla pročitati iz očiju: „Oh, Ana, zašto si me napustila. Pomozi, pomozi mi, spasi me iz pakla!“ Ali ja joj ne mogu pomoći. Jedino mogu da gledam kako drugi pate i umiru i jedino mogu da molim Boga da nam je opet vrati natrag. (...)“²³³

Od početka 1944. godine zapisi u Dnevniku postaju vedriji te se više okreću maštanjima i očekivanjima, razmišljanjima o ljubavi. Depresivnost polako prolazi kako su se ukućani uspjeli pomiriti sa svojom realnošću. Takav život, iako težak i depresivan, postao je uobičajen. „Mi smo sada toliko naviknuti na ideju da se neko skriva ili živi „ilegalno“ kao što smo nekad bili naviknuti da se tatine papuče griju ispred vatre.“²³⁴

Iako je situacija u Nizozemskoj sve gora te se polako pojavljuje glad, koja posebno pogađa stanovnike Tajnog skrovišta, optimizam polako raste kako nacistička Njemačka počinje sve brže propadati. U utorak, 7. marta 1944. godine Ana daje retrospektivu svog dnevnika i same sebe unazad godinu dana; sama svjesna koliko se promijenila i zašto, ona svjesna nove realnosti piše: “Kad mislim o svom životu u 1942. godini, sve mi se čini nestvarnim. To je neka druga Ana uživala u onom božanstvenom životu, a ne Ana koja je postala mudra među

²³² Ibidem, 117.

²³³ Ibidem, 127.

²³⁴ Frank, 2003, 154.

ovim zidovima. Da, to je bio božanstven život. Dječaci na svakom koraku, dvadesetak prijatelja i poznanika mojih godina, miljenica gotovo svih nastavnika, mažena od glave do pete od mame i tate, mnogo slatkiša, dovoljno džeparca, šta bi čovjek mogao više poželjeti? ... Šta je ostalo od te djevojčice? Oh, ne brini se, nisam zaboravila da se smijem, ili da spremno odgovaram. Isto sam onako dobra, ako ne i bolja u kritikovanju ljudi, i još sam u stanju da flertujem, ako želim. Ne znači da ne bih voljela opet da živim takvim životom jedno večer, nekoliko dana, ili čak jedan tjedan; životom koji je izgledao tako bezbrižan i veseo. Ali na kraju tog tjedna bila bih mrtva umorna i bila bih jedino zahvalna onome tko bi počeo da priča o nečemu. Sad ozbiljno razmišljam o životu i onome što imam da učinim. Jedan period moga života je zauvijek završen. Bezbrižni školski dani su prošli, da se nikad ne vrate.²³⁵

Kako je rat odmicao, a nacistička Njemačka propadala, život u Nizozemskoj i Amsterdamu postajao je sve teži. Nestajalo je hrane te su stanovnici Tajnog skrovišta polako počinjali gladovati. Pojavile su se krađe i pljačke širom zemlje. Opljačkana je i kuća u kojoj se nalazilo Tajno skrovište koje su lopovi i poslije njih policija zamalo otkrili. Neko je pomijerao ormar koji je zaklanjao ulaz u skrovište. Utorak, 11. april 1944. godine Ana zapisuje: „Zaustavili smo disanje, koraci po našim stepenicama, onda škripa našeg pokretnog ormara. Taj trenutak ne može se opisati. „Sad smo izgubljeni“ rekla sam, i već sam vidjela kako sve nas iste noći odvodi Gestapo. Dvapat je zaškripao ormar, onda ništa, koraci su se povukli, zasad smo bili spašeni. Izgledalo je da drhtanje prelazi sa jednog na drugog, čula sam kako cvokoću nečiji zubi, niko nije ni riječ progovorio.”²³⁶ Nakon upada policije zbog provalnika i pretrpljenog straha, svi stanovnici Tajnog skrovišta postali su očajni. Njihovo zajedničko očajanje Anna opisuje u petak 14. aprila 1944. godine: „Ovdje čovjek ne vidi ništa osim nezadovoljnih, natmurenih lica, ništa osim uzdaha i neizrečenih žalbi; zaista izgleda kao da je ovdje sve odjednom postalo mnogo gore nego prije. Ako ćemo pravo, stvari su onoliko loše koliko ih vi sami tako predstavljate. Niko ovdje ne daje dobar primjer; trebalo bi da svako nastoji da savlada vlastita raspoloženja. Svakog dana čuješ: „Da se jednom sve ovo završi.“

4.3. Svjedočanstva preživjelih iz Aušvica

Icek (92), rođen u današnjoj Poljskoj, teško govori i prepušta supruzi da ispriča tragediju njegove obitelji. Početkom 1942. godine njegove dvije sestre odgovorile su na obavijest zloglasne tajne policije Gestapo da joj se djeca trebaju prijaviti kako bi zaštitila svoje obitelji. “Otišle su i više ih nikad nisu vidjeli. Ne znaju što im se dogodilo”, rekla je

²³⁵ Ibidem, 178-179.

²³⁶ Ibidem, 211.

Icekova supruga Sonia. Icek je dugo godina svoj logoraški broj 117 568 tajio od nje. Nakon što je godinama živio u Belgiji, bračni par se skrasio u stanu u Jeruzalemu. Na zidovima u dnevnom boravku stari su obiteljski portreti. Na jednom je Icekov otac, duge brade i s okruglim šeširom. Majka mu je imala podrezanu kosu kakva je bila moderna u ono doba.

“Kada su stigli u Auschwitz i iskrcali se iz vlaka, oca je držao za ruku kao da je dječčić”, pripovijeda Sonia. Nacisti su ih razdvojili. “Plakao je, želio je ostati s ocem. Ali Nijemac je rekao: ‘Ne, ti ideš onamo.’” Bio je to posljednji put da je vidio oca, kojeg su poslali u plinsku komoru. I majka mu je ondje stradala, ali su oba brata, kao i on, preživjela.²³⁷

Menahem Haberman, rođen 1927. godine u ondašnjoj Čehoslovačkoj, bio je tinejdžer poput Iceka kada je stigao u Auschwitz, gdje je odvojen od obitelji. Njihovi se putevi nikada nisu ukrstili ni u logoru smrti ni u Jeruzalemu, gdje Haberman sada živi u domu umirovljenika. Sjećanje mu je još uvijek bitko. Pripovijeda kako su ga drugog dana boravka u logoru odveli na rub neke vode i dali mu lopatu. “Ondje je bio kanal i morao sam sipati pepeo u vodu. Nisam znao što radim. Kada sam se vratio, pitao sam jednog iskusnijeg logoraša: ”Što sam učinio?”“Rekao mi je: ‘Cijela tvoja obitelj pretvorena je u taj pepeo četiri sata nakon dolaska.’”“Tada sam shvatio gdje sam”, rekao je Haberman. “Oni koji nemaju snage raditi, završit će u dimnjaku. To je rečenica koju sam uvijek imao na umu”. Gorak susret sa smrću bio mu je poticaj da preživi. “Rekao sam samome sebi da ne želim umrijeti ovdje, ne želim da mi pepeo pluta na vodi i kanalom putuje do rijeke.” “Bio je ondje jedan čovjek koji je rekao na jidišu: ‘Oni koji nemaju snage raditi, završit će u dimnjaku. To je rečenica koju sam uvijek imao na umu.’”²³⁸

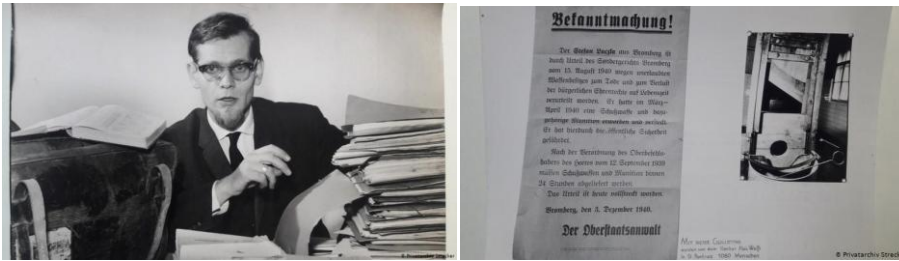
Saul Oren (90), kojem je majka isto ubijena u Auschwitzu, također se sjeća nezamislive gladi koja je ondje vladala. “Davali su nam razvodnjenu juhu i to je bilo sve za cijeli dan. Ponekad bismo dobili krumpir ili komadić kruha.” Kaže da se nikada nisu usudili ni to malo pojesti odjednom. “Htjeli smo nešto sačuvati za kasnije jer smo mislili da možda nećemo moći podnijeti glad.” Zbog približavanja Sovjeta nacisti su dio logoraša usred zime natjerali na “marš smrti” dublje u Njemačku ili Austriju. “Marširali smo 12 dana, praktički bez jela. Kada smo stali u šumi, vidjeli smo uginulog konja i svi smo se bacili na njega. Svatko ga je zagrizao”, rekao je Oren.²³⁹

²³⁷ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/svjedocanstva-prezivjelih-iz-ausvica/>

²³⁸ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/svjedocanstva-prezivjelih-iz-ausvica/>

²³⁹ ibidem

4.4. Njemački student kao lovac na naciste



Rajnhard Štreker- preuzeto: <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/njemacki-student-kao-lovac-na-naciste/>

Snage Alijanse su nakon pobjede nad Hitlerom htjele očistiti Njemačku od nacista. Denacifikacija je propala. Mnogi nacistički zločinci su se vratili na svoje poslove u pravosuđu. Ali, jedan student im je objavio rat. Dvije godine nakon završetka rata, Rajnhard Štreker okrenuo je leđa Njemačkoj i otišao u Pariz odlučan da više nikada ne stupi na njemačko tle. Kada se na izričitu želju roditelja 1954. ipak vratio u domovinu doživljava šok: na saveznim sudovima odluke su donosile mnoge sudije koje su do 1945. bile na visokim funkcijama u nacističkoj Njemačkoj. “Ako hoću da ostanem u Njemačkoj, onda se ova zemlja mora promijeniti. Izgrađivati demokratiju sa nekadašnjim zločincima smatrao sam idiotskim. Morao sam protiv toga nešto da učinim”, kazao je Štreker u razgovoru za DW. Svjetske sile zajedno sa Sovjetskim savezom su nakon pobjede nad Hitlerom, programom denacifikacije htjele da očiste Njemačku od nacista. Po završetku rata je oko 200.000 potencijalno opasnih nacionalsocijalističkih aktivista, za koje se sumnjalo da su upleteni i u zločine, uklonjeno iz društvenog života i zatvoreno.²⁴⁰

Nedostatak sudija

Izraz ove čvrste volje da se kazne odgovorni bio je i Nirnberški proces, proces protiv glavnih ratnih zločinaca (20. novembra 1945. – 1. oktobra 1946) koji je završio sa 12 presuđenih smrtnih kazni. “Ispočetka rigorozna politika denacifikacije dovela je saveznike u velike neprilike. U vrijeme izbjegličkih struja i crnog tržišta, prijetilo je povećanje kriminaliteta, a nedostajalo je sudija”, piše Mark fon Migel u knjizi “Karijere u sutonu”. Zbog nedostatka personala pravila su slabila, a kritičari su govorili da se događa “renacifikacija” pravosuđa u zapadnoj zoni. “Bilo je poznato da je do početka šezdesetih godina službu obavljalo oko 1.100 do 1.200 nacističkih sudija i državnih tužilaca”, procjenjuje Klaus-Detlef Godau-Šitke u knjizi “Vrhovni sud – pravosuđe u Njemačkoj”. A mnogi od njih su u susjednim okupiranim zemljama – Poljskoj i Danskoj – donosili smrtno presude.²⁴¹

²⁴⁰ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/njemacki-student-kao-lovac-na-naciste/>

²⁴¹ preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/njemacki-student-kao-lovac-na-naciste/>

Potruga za dokazima

Štreker i njegovi saborci sa univerziteta počeli su mučnu potragu za dokazima. Sakupljali su dokumenta i provjeravali identitete. “Bio je to ubistven posao i nismo sebi smjeli dozvoliti grešku. Ja sam došao do kopija optužnica i smrtnih presuda”, kaže Štreker. Podrška projektu stiže od Socijalističkog njemačkog studentskog saveza (SDS). Bez obzira na prigovore da je od sebe napravio megafon komunističke propagande, Štreker je sklopio lične kontakte sa važnim ljudima u Istočnom Berlinu. Kada su odbili da mu daju uvide u arhive u Zapadnoj Njemačkoj, on se obraća za pomoć službama DDR-a. Od 1958. je koristio istočnonjemačke arhive, gdje je pregledao i kopirao 3.000 dokumenata. Štreker i njegovi drugovi su već u proljeće 1959. u Frankfurtu pokazali jedan dio dokumenata. No, proboj dolazi u novembru 1959. u Karlsruheu, sjedištu Ustavnog suda i Vrhovnog suda Njemačke. Izložba u Gradskoj vijećnici Karlsruhea “Nekažnjeni nacistički pravnici i ljekari”, koja je prikazala više od 100 nekadašnjih nacista, tada još uvijek aktivnih u Saveznoj Republici Njemačkoj, bila je čista senzacija. A zahvaljujući medijskom ehu, tema više nije mogla da se prećutkuje kao tabu. Štrekerova izložba je bila prikazivana u cijeloj Njemačkoj, ali i u Velikoj Britaniji i Holandiji. Početkom 1960-ih Štreker ide korak dalje i podnosi tužbu protiv jednog 43-godišnjeg naciste koji je radio u pravosuđu. U potrazi za dokumentima koji bi mogli da terete naciste, Štreker nije prezaao od saradnje sa komunističkim službama u Poljskoj i Čehoslovačkoj.

Pomoć iz Londona

Hrabri student se nije dao učutkati. “Adenauer je više puta izjavljivao kako se nakon 8. maja 1960. ubistva moraju oprostiti i zaboraviti, i da on stremi opštoj amnestiji. Ja nisam mogao ni zamisliti da ovi zločinci mogu da ostanu u službi. Morao sam da se borim”, kaže Štreker.²⁴² Podršku je između ostalih dobio i iz Donjeg doma britanskog parlamenta. Nakon jedne posjete Londonu, gdje je poslanicima svih poslaničkih klubova omogućio uvid u njegovu kartotetku, britanski ministar spoljnih poslova Selvin Lojd leti za Bon kako bi Adenaueru pokazao granice. “Po pitanju zastarijevanja zločina Adenauer je morao da ustukne. To je bio moj najveći uspjeh. Izložba je postigla svoj cilj”, kaže Štreker. No, Bundestag je tek 1979. konačno ukinuo zastaru na ubistvo i genocid.²⁴³ Iako nijedan sudija u Zapadnoj Njemačkoj nije bio osuđen za svoja nedjela u Trećem rajhu, Štreker ne smatra da je njegova misija propala. “Zahvaljujući mom radu, iako su mi za to bile potrebne decenije, Nijemci su

²⁴² preuzeto sa <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/njemacki-student-kao-lovac-na-naciste/>

²⁴³ ibidem

konačno shvatili da je nacističko vrijeme bilo zločinačko. 1945. sam bio veoma usamljen u svom mišljenju”, kaže Štreker.²⁴⁴

4.5. Posljedice nacističke rasne politike

Širom Evrope otvarani su zatvorenički i koncentracioni logori u kojima su Jevreji, Romi, Poljaci, Rusi, Srbi, Sloveni, crnci, homoseksualci, invalidi i neizlječivi bolesnici bili ponižavani, mučeni i na posljetku ubijani samo zašto što su druge religijske i etničke pripadnosti, drugog seksualnog opredjeljenja i što su bili bolesni.

Nirnberški proces, odnosno Nirberška suđenja (njemački: Die Nürnberger Prozesse) bila su serija vojnih tribunala koje su savezničke snage držale po međunarodnom pravu i ratnim zakonima nakon Drugog svjetskog rata. Suđenja su se najviše isticala zbog procesuiranja istaknutih članova političkog, vojnog, pravosudnog i gospodarskog vodstva nacističke Njemačke, koji su planirali, provodili ili na drugi način sudjelovali u holokaustu i drugim ratnim zločinima. Suđenja su održana u gradu Nürnbergu u Njemačkoj, a njihove su odluke predstavljale svojevrsnu prekretnicu između klasičnog i savremenog međunarodnog prava.

Prvi i najpoznatiji od ovih suđenja bio je slučaj glavnih ratnih zločinaca pred Međunarodnim vojnim sudom (IMT). To je opisano kao "najveće suđenje u historiji" od strane Sir Normana Birketta, jednog od britanskih sudaca koji su im predsjedali. Održan između 20. novembra 1945. i 1. oktobra 1946., Tribunal je dobio zadatak da sudi 24 najznačajnija politička i vojna rukovodstva Trećeg Reicha - iako je postupak protiv Martina Bormana procesuiran u odsutnosti, dok je drugi optuženik Robert Ley, počinio samoubistvo u roku od sedam dana do početka suđenja. Adolf Hitler, Wilhelm Burgdorf, Hans Krebs i Joseph Goebbels počinili su samoubistvo u proljeće 1945. kako bi izbjegli zarobljavanje. Heinrich Himmler pokušao je izvršiti samoubistvo, ali je uhvaćen prije nego što je uspio, te je izvršio samoubistvo jedan dan nakon što su ga uhvatile britanske snage. Krebs i Burgdorf izvršili su samoubistvo dva dana nakon Hitlera na istom mjestu. Reinhard Heydrich je 1942. ubijen od strane čeških partizana. Josef Terboven se ubio dinamitom u Norveškoj 1945. godine. Adolf Eichmann pobjegao je u Argentinu kako bi izbjegao uhićenje saveznika, ali je bio uhićen od strane izraelske obavještajne službe (Mossad) i obješen 1962. godine. Manja grupa važnijih vojnika je bila osuđena na smrt, ali su počinili samoubistvo konzumirajući cijanid u noći prije pogubljenja, prkoseći onim koji su ih zarobili. Miklós Horthy pojavio se kao svjedok na suđenju ministarstava održanom u Nürnbergu 1948. godine. Ono na šta se treba posebno bazirati jeste prvo suđenje koje je proveo IMT. Daljnja suđenja manjim ratnim zločincima provedena su

²⁴⁴ preuzeto iz serije reportaža “Krivica bez kazne”, projekta redakcije DW na poljskom jeziku – dw.com/zbrodniabezakary

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

pod Zakonom o nadzornom vijeću br. 10 u vojnom sudu SAD-a u Nürnbergu (NMT), gdje su suđeni uglavnom i prije svega nacistički liječnici.²⁴⁵

Kategorizacija zločina i konstituiranje suda predstavljali su pravni napredak koji će se kasnije koristiti od strane Ujedinjenih naroda za razvoj posebne međunarodne sudske prakse u pitanjima ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti, agresivnog rata, kao i za stvaranje Međunarodnog krivičnog suda. Nürnberška optužnica također prvi put spominje genocid u međunarodnom pravu (Tačka 3, ratni zločini: "*istrebljenje rasnih i nacionalnih skupina, protiv civilnog stanovništva određenih okupiranih područja kako bi se uništile određene rase i skupine ljudi, različitih nacionalnih i vjerskih pripadnosti, a posebno Jevreji, Poljaci, Cigani i drugi.*").²⁴⁶

²⁴⁵ Bullock, 1954., 92

²⁴⁶ Shirer, 2015., 28

ZAKLJUČAK

Zahvaljujući neobičnom strateškom konceptu, Hitleru je, čak i nakon ispoljavanja svog zločinačkog, rušilačkog bijesa, pošlo za rukom da svoje delo razaranja neometano nastavi sve do samog kraja; u mrežu je najpre uhvatio vojno rukovodstvo, ali kasnije cio njemački narod, uspjevši da ih kao saučesnike u svojim čudovišnim zločinima, ili o tome bar obavestene, neraskidivo veže za sebe, bez mogućnosti da se povuku. Poslije poraza Njemačke u Drugom svjetskom ratu, Hitler i nacistička stranka su poistovjećivani sa zlom i donešena je zabrana pokazivanja bilo kakvih nacističkih simbola, a svi neonacisti su došli pod prismotru federalnog ureda za zaštitu ustava, ali i pored toga imamo one koji iskazuju i negativne i pozitivne stavove vezane za Hitlera. Holokaust je nešto što ne smijemo zaboraviti, o tome, ali i o položaju Jevreja u Drugom svjetskom ratu trebamo pričati, nažalost je to nešto što je obilježilo taj period i ne smijemo dopustiti da se ponovi bilo gdje. Ana Frank je pravi primjer da zapravo uvijek trebamo težiti ka boljem i nadati se bez obzira na situaciju u kojoj je nalazimo. Holokaust je do danas uticao na život na mnogo načina. Nakon holokausta više je Jevreja došlo u SAD nego ikada prije. Oni su bivali progonjeni stotinama godina. Holokaust je ovim privukao pažnju ljudi koji su konačno shvatili kako je diskriminacija jako loša. Nadamo se da će to dovesti do manje diskriminacije. Hitler je rekao ljudima da su Jevreji glavni razlog svih problema. To je dovelo do grozних nekoliko godina koje su zauvijek mogle povrijediti jevrejsku kulturu. Ipak, kada je Hitler počinio samoubistvo, a Drugi svjetski rat završio, svi koncentracijski logori širom Evrope bili su zatvoreni, spasivši milione Jevreja. Smatra se da su dva od tri Jevreja koji su živjeli u Evropi u to vrijeme ubijena tokom holokausta. Da se holokaust nije dogodio, jevrejska bi kultura vjerojatno bila mnogo veća, posebno u Evropi. Danas nam holokaust pokazuje koliko smo mi, ljudi, opasni i u mnogim navratima nemilosrdni, poput životinja. Međutim, mi ipak neprestano utičemo na samu historiju, bilo na bolje ili gore. Generalna skupština Ujedinjenih naroda je 2005 godine donijela zvaničnu rezoluciju o obilježavanju Međunarodnog dana sjećanja na žrtve holokausta (27. januar). Rezolucija apeluje na sve članice Ujedinjenih naroda da poštuju sjećanje na žrtve holokausta i ohrabruje razvoj obrazovnih programa o historiji holokausta, čime se želi pokazati odlučnost da se pomogne u spječavanju čina genocida u budućnosti. Samo ako budemo pričali na ovu temu, možemo odati prikladnu počast žrtvama.

KORIŠTENA LITERATURA I INTERNET POVEZNICE:

1. Anić, Vladimir, Rječnik hrvatskoga jezika, Novi Liber, Zagreb, 1991.
2. Ambrosewicz-Jacobs J., Leszek H., „Why should we teach about the holocaust?“, The Jagiellonian University Institute of European Studies, Krakow, 2005.
3. Ana Frank “Dnevnik Ane Frank”, Amsterdam, 2003.
4. Arendt Hannah, Izvještaj o banalnosti zla, Politička kultura, Zagreb, 2002.
5. Alan Bullock; Hitler – Slika tiranije; Zadruga Beograd, 1954.
6. Aleksandrov, Victor, Mafija esesovaca, Zagreb: Globus, 1982.
7. Bažulić M., Mračni turizam na primjeru Auschwitza, Univerzitet u Karlovcu, 2015.
8. Benoist, Alain de, Komunizam i nacizam : 25 ogleđa o totalitarizmu u XX. stoljeću (1917.-1989.), Zagreb, 2005.
9. Besancon, Alan, Stoljeće zla: o komunizmu, nacizmu i jedinstvenosti šoaha, Zagreb: Dom i svijet, 2009.
10. Benedikt Anderson, Nacija: Zamišljena zajednica, Beograd, 1998.
11. Burleigh, Mihael: Treći Reich, Fraktura, Zagreb, 2012.
12. Butler Rupert, An Illustrated History of the Gestapo, Osceola: Motorbooks International, 1993.
13. Bošković, Hijacint, Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma, Zagreb, Dom i svijet, 2000.
14. Breitman Richard, Architect of Genocide: Himmler and the Final Solution, Knopf Publishing, New York, 1991.
15. Brennan, James Herbert, Okultni Rajh, Beograd: Plavi krug, 2000.
16. C.L. Sulzberg, Drugi svjetski rat, Marjan Tisak-Split 1945
17. Chanes, Jerome: Antisemitism, Contemporary World Issues, New York, 2004.
18. Cipek Tihomir, Nacija, diktature, Europa, Zagreb: Politička kultura, 2015
19. Čalić, Eduard, Kulić, Slavko, Dijalog o nacizmu i globalizaciji: objašnjene istine o zločinima protiv čovječnosti: nasilje u svijetu: motiršće sa Balkana, Rijeka, 1998.
20. David, Claude, Hitler i nacizam, Zemun : Biblioteka XX veka ; Beograd : Plato, 1999.
21. Eatwell Roger, Fascism: A History, Allen Lane, 1996.
22. Farias, Victor, Hajdeger i nacizam, Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1994.
23. Finci, Predrag, Umjetnost uništenog: estetika, rat i holokaust, Zagreb, 2005.
24. Finkelstein, Norman: Industrija holokausta, Hasanbegović, Zagreb, 2006.

25. Friendlander, Saul: Nazi Germany and the Jews, Harper Perennial, New York, 1998.
26. Fransa de Fontet, Rasizam,knjižara Plato,Beograd,1999.
27. Gelner Ernest, Nacije i nacionalizam,Politička kultura,Zagreb,1998.
28. Geflad Fleming, Hitler and the final solution, University of California Press; 1984.
29. Gerald L.Posner, Mengele,Njemačka,1986.
30. Gilbert Martin, Holocaust:putovanje u potrazi za prošlošću,Vizura,Zagreb 2011.
31. Guido Knopp, Hitlerovi zločinci,Profil Multimedija,Zagreb,2004.
32. Guez Oliver, Nestanak Josefa Mengela, Feroproms, Zagreb,2018.
33. Hilberg, Raul: The Destruction of the European Jews, New York, 1961.
34. Hitler Adolf, Moj poredak svet, Metaphysica, Beograd,2010.
35. Jaspers, Karl, Pitanje krivnje o političkoj odgovornosti Njemačke, Zagreb:AGM, 2006.
36. Jean-Pierre Faye, Langages totalitaires, Pariz: Hermann, 1972.
37. Kaplan, Marion:Between Dignity and Despair,Oxford University Press, Oxford, 1999.
38. Keller, Werner, Povijest Židova, Zagreb:Naprijed, 1992.
39. Konrad Heiden, Der Fuhrer: Hitler's rise to power, The riverside press, 1944.
40. Levenda, Piter, Bezbožni savez:istorija veza nacizma i okltnog, Beograd,2005.
41. Martin Gilbert, The Holocaust, Holt, Rinehart and Winston; New York, 1985.
42. Mitrović Andrej, Fašizam i Nacizam,Beograd 1979.
43. Neumann, Franz, Behemot: struktura i praksa nacionalsocijalizma 1933 - 1944., Zagreb: Disput, 2012.
44. Lawrence Wiliam,Uspon i pad Trećeg Rajha,1977.
45. Naumanović, Miomir S., Lice nacizma:harizmatski politički vođa i njegovi sljedbenici, Niš: Studenstski kulturni centar, 2008.
46. Olusoga, Davis, The Kaiser's Holocaust, Faber&Faber, London, 2011.
47. Opća enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža II izdanje,Zagreb, 1966.
48. Opća enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža III izdanje Zagreb,1979.
49. Ovčina, Ismet, Političke stranke i demokratija, Sarajevo, 2007.
50. Paul Tillich, „The Totalitarian State and the Claims of the Church“, Social Research, 1934., br. 1
51. Peukert, Detlev, Inside Nazi Germany, Yale University Press, New Hawen, 1989.
52. Povijest svijeta, Family Encyclopedia of World History,Readers Digest,London 2006.
53. Popov Čedomir, Od Versaja do Dancinga,izdavačko poduzeće Nolt,Beograd 1976.
54. Pringle Heather, Himlerov veliki plan,Editor,Beograd,2006.

55. Rabotić B., Selektivni oblici turizma, Beograd, 2013.
 56. Richard Breitman, The architect of genocide, The Bodley head, London; 1991;
 57. Robert O Paxton, Anatomija fašizma, 2004.
 58. Rockmore, Tom, On Heideggers Nazism and philosophy, Berkeley: University of California Press. 1992.
 59. Sebastian Hefer, Bilješke o Hitleru, Izdanje: Zagrebačka naklada 2007
 60. Shirer L., William: Uspon i pad Trećeg Rajha, Delfi knjižare, Beograd, 2015.
 61. Smiljanić, Radimir, Mein Kampf Adolfa Hitlera, prevod polemički komentari i razmatranja, Edicija d.o.o. Dunavski kej 8, Beograd, 2015.
 62. Smith Anthony D., Nacionalizam i modernizam: Kritički pregled suvremenih teorija nacija i nacionalizma, Zagreb, 2003.
 63. Skupina autora, Povijest Njemačke, Barbat, Zagreb, 1999.
 64. Tihomir Cipek, Götz Aly Hitlerova socijalna država. Pljačka, rasni rat i nacionalni socijalizam Fraktura, Zaprešić, 2012.
 65. Veler Hans Ulrich, Nacionalizam: Istorija-forme-posljedice, Svetovid, Novi Sad, 2002.
 66. Victor George, Hitler, The Psychology of Evil, Brassey's, Virginia, 1998
 67. Vistrić S. Robert, Hitler i holocaust, Aleksandria Press, Beograd, 2004.
 68. Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod Beograd, 1980.
 69. Vujić T., Holokaust, Osijek, 2015.
 70. Walter C. Langer, Adolf Hitler, psihološki profil, život i legenda, izdanje: Zagreb, 2011.
 71. William L. Shirer, The rise and fall of the third Reich, Crest book; 1965
 72. Weinzierl, Erika, Prüfstand : Österreichs Katholiken und der Nationalsozialismus, Mödling : St. Gabriel, cop. 1988.
 73. Zeev Sterhell, Mario Sznajder, El Nacimiento de La Ideologia Fascista, 2006
- KORIŠTENI INTERNET ČLANCI:**
74. [www.britannica.com \(https://www.britannica.com/topic/racism\)](https://www.britannica.com/topic/racism)
 75. Walters, Guy, Lov na zločince: kako su pobjegli nacistički ratni zločinci i potraga da ih se privede pravdi, Zagreb: Ljevak, 2009,
 76. [www.encyclopedia.com \(https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/nazi-germany-0\)](https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/nazi-germany-0)
 77. [www.history.com \(https://www.history.com/topics/world-war-ii/the-holocaust\)](https://www.history.com/topics/world-war-ii/the-holocaust)
 78. [www.history.com \(https://www.history.com/topics/holocaust/anti-semitism\)](https://www.history.com/topics/holocaust/anti-semitism)
 79. Web strana; IB Holocaust project
 80. Arendt Hannah: Izvori totalitarizma

81. Carl Schmitt, „Die Wendung zum totalen Staat“, naknadno uključeno u zbirku Positionen und Begriffe im Kampf mit Weimar – Genf – Versailles, Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1940. (ur. Duncker & Humblot, Berlin, 1988.)
82. Oršolić, Marko, Zlodusima nasuprot: religija i nacionalizam, Sarajevo, 2008.
83. Ernst Jünger, „Totale Mobilmachung“, Berlin, Krieg und Krieger (1930.), i Le Travailleur (1932.), Pariz: Christian Bourgois, 1989.
84. Abbott Gleason, Totalitarianism. The Inner History of the Cold War, New York: Oxford University Press, Faye, 1972
85. Lučić Nikša, Hitler i nacizam: rođenje diktature, Drvo znanja: enciklopedijski časopis za mladež, 1998
86. Hrvatski povijesni portal, Goldberger, Vanja, Rasni zakoni u Trećem Reichu, 28. septembar 2011. (<http://povijest.net/asni-zakoni-u-trecem-reichu/>)
87. Hrvatski povijesni portal, Hajdarović, Miljenko, Auschwitz – najveći nacistički logor smrti, 25. januar 2009. (<http://povijest.net/auschwitz/>)
88. Hrvatski povijesni portal, Skanderlić, Sanja, Adolf Hitler, 2009. (<http://povijest.net/adolf-hitler/>)
89. Muhić, Fuad, Rasizam i autoritarni politički režimi XX stoljeća, članak, Pregled : časopis za društvena pitanja. ISSN 0032-7271.-God.51, br. 1, dio 2 (januar-april 2010)
90. <https://www.lektire.rs/dnevnik-ane-frank-ana-frank/>
91. <http://www.prometej.ba/clanak/kultura/ana-frank-zelja-za-postojanjem-2656>
92. <http://povijest.net/2018/?p=2770>
93. <http://povijest.net/2018/?p=2645>
94. dw.com/zbrodniabezkarj
95. <https://zadovoljna.dnevnik.hr/galerija/10-citata-anne-frank-koji-ce-vas-potaknuti-na-promjene-504484.html/61457940/504484>
96. <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/nacisticki-doktori-su-bili-monstrumi/>
97. <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/albanska-misija-tokom-drugog-svjetskog-rata-spasavanje-jevreja/>
98. <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/njemacko-preduzece-kao-saucesnik-u-holokaustu/>
99. <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/poseta-ausvicu/>
100. <https://www.mreza-mira.net/vijesti/razno/dan-sjecanja-na-zrtve-holokausta-2/>
101. <https://www.mreza-mira.net/vijesti/ljudska-prava/nijemci-zele-da-odrze-kulturu-sjecanja-na-holokaust/>

RASIZAM U VRIJEME NACIONAL-SOCIJALIZMA 1933 - 1945.

102. <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/mengele-andeo-smrti-iz-auschwitz/>
103. Reportaža iz niza “Krivica bez kazne” nastala je u suradnji poljskog uredništva DW-a i poljskih portala Interia i Wirtualna Polska- preuzeto iz serije reportaža pod nazivom “Zločin bez kazne” Schuld ohne Sühne”
104. Jeremy Roberts: J.Goebbels-Nazi propaganda ministar
105. [www.youtube:Apocalypse:The Second World War -1-6](http://www.youtube.com/watch?v=Apocalypse:The Second World War -1-6)
106. www.dailymotion.com
107. Dokumentarni filmovi o usponu Hitlera i holokaustu, Šindlerova lista i parodija Čarlija Čaplina na Hitlera, propagandni filmovi